

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS
2008 METŲ VEIKLOS
ATASKAITA**

TURINYS

I.	Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga	3
II.	Skundų ir vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva pradėtų tyrimų analizė	7
III.	Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atlikti tyrimai ir apibendrinimai	15
III.1.	Dėl pagalbos teikimo vaikams ir paaugliams Psichikos sveikatos centruose apklausos rezultatų	15
III.2.	Dėl pagalbos cukriniu diabetu sergantiems vaikams	17
III.3.	Dėl gausių šeimų situacijos	20
III.4.	Dėl seksualinio smurto prieš vaikus paplitimo vaikų globos ir specialiojo ugdymo įstaigose	22
III.5.	Dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo problemų	26
III.6.	Dėl socialinio būsto nuomos problemų	28
III.7.	Dėl pateiktos informacijos apie brolių ir seserų neišskyrimo principo taikymą 2006-2007 metais nustatant globą (rūpybą) tėvų globos netekusiems vaikams	30
III.8.	Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2009 metais atlikti bei planuojami atlikti apibendrinimai ir tyrimai dėl atskirų vaiko teisių apsaugos problemų	32
IV.	Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus tarptautinė veikla	35
IV.1.	Vaiko teisių apsaugos kontrolierės tarptautinė veikla, susijusi su vaikų pardavimo, vaikų prostitutijos ir vaikų pornografijos problemų sprendimu	35
IV.2.	Tarptautinė ekspertinė veikla	39
IV.3.	Tarptautinis bendradarbiavimas	40
V.	Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus siūlymai dėl vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos bei vaiko teisių apsaugos problemų aptarimai	42
V.1.	Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pateikti siūlymai	42
V.2.	Vaiko teisių apsaugos problemų aptarimai	46
V.3.	Dalyvavimas darbo grupėse	51
VI.	Kita vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veikla	53
VI.1.	Organizuotos tarptautinės konferencijos	53
VI.2.	Vykdyti projektai	54
VI.3.	Konferencijos ir komandiruotės Lietuvoje	55
VII.	Išvados ir pasiūlymai	56

I. VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS ĮSTAIGA

Pasaulio vadovai, pripažindami vaikų, kaip ypatingos visuomenės grupės, teises ir interesus bei nepaprastą Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos, plačiausiai pasaulyje apimančios vaiko teises, ir jos Papildomų protokolų bei kitų su vaikais susijusių tarptautinių teisės aktų svarbą, įsipareigojo kurti pasaulį, pritaikytą vaikams ir su vaikais.

Lietuvos Respublikos Seimui 2000 m. gegužės 25 d. priėmus Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymą¹ bei 2000 m. liepos 18 d. priėmus sprendimą² įsteigti Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą, buvo žengtas žingsnis, kad būtų užtikrintas šio įsipareigojimo įgyvendinimas.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 73 straipsniu, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga yra viena iš trijų įsteigtų savarankiškų, nepriklausomų institucijų, kurioms Lietuvoje pavestas žmogaus teisių bei laisvių gynimas ir apsauga plačiąja prasme. Tai Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga, Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba ir Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga. Šios institucijos įgyvendina parlamentinę žmogaus teisių apsaugos kontrolę, turi vienodai svarbius įgaliojimus ir užima tą pačią vietą valstybės institucijų sistemoje. Iš šių institucijų Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga išsiskiria tuo, kad jos veikla skirta užtikrinti labiausiai pažeidžiamos visuomenės grupės – vaikų - teises ir teisėtus interesus. Kaip pažymėjo Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas, nepriklausoma vaiko teisių apsaugos institucija yra labai svarbus mechanizmas, skirtas skatinti ir ginti vaiko teises, užtikrinti ir kontroliuoti Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimą, plėtoti visuomenės supratimą apie vaiko teises. Požiūris į vaiko teises, vaiko teisių užtikrinimas ir pagarba joms yra šiuolaikinės demokratijos ir vertybių atspindys valstybėje.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad valstybė saugo ir globoja vaikystę, 39 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad nepilnamečius vaikus gina įstatymas. Siekiant užtikrinti tinkamą ir efektyvią vaiko teisių apsaugą bei realizuojant šias konstitucines nuostatas, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo³ 58-61 straipsniuose įtvirtinta vaiko teisių apsaugos institucijų sistema ir jų veiklos teisiniai pagrindai.

Lietuvos Respublikoje vaiko teisių apsaugą užtikrina:

- valstybė ir jos institucijos,
- vietos savivaldos institucijos,
- visuomeninės organizacijos, kurių veikla susijusi su vaiko teisių apsauga.

Valstybės institucijos, kurios pagal savo kompetenciją rengia ir įgyvendina atitinkamas priemones vaiko teisių apsaugos ir jų gynimo srityje yra Lietuvos Respublikos Seimas, Vyriausybė, ministerijos, prokuratūra ir kt.

Pagrindinės institucijos, atsakingos už vaiko teisių apsaugą bei gynimą savivaldybių teritorijose, yra savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos. Be jų, vaiko teisių apsaugą savivaldybėse taip pat garantuoja savivaldybių tarybos, vietos savivaldos vykdomosios institucijos, viešosios policijos specialistai (nepilnamečių reikalų policijos pareigūnai), mokyklos, savivaldybių bendruomenių vaiko teisių apsaugos tarybos ir kt.

Vaiko teisių ir jo teisėtų interesų užtikrinimo bei apsaugos priežiūrą ir kontrolę Lietuvoje vykdo Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, vadovaujama vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus.

¹ (Žin., 2000, Nr. 50-1432; 2007, Nr. 140-5756).

² Lietuvos Respublikos Seimo 2000 m. liepos 18 d. nutarimas Nr. VIII-1865 „Dėl Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos“ (Žin., 2000, Nr. 60-1769).

³ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (Žin., 1996, Nr. 33-807; 2002, Nr. 95-4090).

Vaiko teisių apsaugos kontrolierius yra nepriklausomas valstybės pareigūnas, kurio veiklos tikslas – gerinti vaiko teisinę apsaugą, ginti vaiko teises ir jo teisėtus interesus, užtikrinti tarptautinės ir nacionalinės teisės aktuose nustatytų vaiko teisių ir jo teisėtų interesų įgyvendinimą, atlikti vaiko teisių užtikrinimo ir apsaugos priežiūrą bei kontrolę Lietuvoje. Savo veikloje vaiko teisių apsaugos kontrolierius vadovaujasi vaiko teisių ir jo teisėtų interesų prioritetiškumo, vaiko dalyvavimo ir išklauso, veiklos laisvės, savarankiškumo ir nepriklausomumo, atskaitingumo, teisėtumo, teisingumo ir nešališkumo bei viešumo principais.

Apibendrinus tarptautiniuose dokumentuose suformuluotas pagrindines vaiko teisių gynėjų veiklos gaires ir nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintas vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklos kryptis, paminėtinos svarbiausios:

- **Vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimų tyrimas**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierius, remdamasis rašytiniu, žodiniu skundu ar pats pastebėjęs atitinkamus požymius, atlieka tyrimus dėl fizinių ir juridinių asmenų veiksmų ar neveikimo, dėl kurių pažeidžiamos (manoma, kad pažeidžiamos) ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai, taip pat skundus dėl pareigūnų piktnaudžiavimo ar biurokratizmo vaiko teisių apsaugos srityje. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad vaiko teisių apsaugos kontrolierius netiria Respublikos Prezidento, Seimo narių, Ministro Pirmininko, Vyriausybės, valstybės kontrolieriaus, Konstitucinio teismo ir kitų teismų teisėjų bei savivaldybių tarybų veiklos, netiria prokurorų ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų procesinių sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo ir netikrina teismų priimtų sprendimų, nuosprendžių ir nutarčių pagrįstumo ir teisėtumo.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus priimami sprendimai yra rekomendacinio pobūdžio, kadangi kontrolierius neturi ir nenaudoja valstybinės prievartos priemonių priimtiems sprendimams įgyvendinti. Visgi, nepaisant minėto sprendimų pobūdžio, vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus autoritetas leidžia užtikrinti priimtų sprendimų vykdymą bei tinkamą įgyvendinimą. Taip pat vaiko teisių apsaugos kontrolierius, tirdamas vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimo atvejus, tarpininkauja, siekdamas padėti asmenims kilusius tarpusavio konfliktus ir susidariusias problemas išspręsti gera valia.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriui suteikta teisė atlikti asmenų skundų tyrimą bei pradėti tyrimą savo iniciatyva. Tai svarbu ne tik siekiant apginti pažeistas teises, bet ir vykdant kontrolieriui suteiktus įgaliojimus, organizuojant savo veiklą, kadangi skunduose nurodomos ar kitu būdu sužinomos vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugos problemos. Skundų analizė parodo, kokie pokyčiai reikalingi teisiniame reglamentavime bei praktikoje ir formuojant bei įgyvendinant politiką, susijusią su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, kad būtų kuo efektyviau įgyvendinamos, saugomos ir ginamos vaiko teisės ir jo teisėti interesai.

- **Pasiūlymų dėl priemonių vaiko teisių apsaugai gerinti, galiojančių teisės aktų pakeitimo ir naujų teisės aktų priėmimo, politikos, susijusios su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, formavimo ir įgyvendinimo teikimas bei nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų, reglamentuojančių vaiko teises ir teisėtus interesus, įgyvendinimo priežiūra ir kontrolė**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierius vertina bei prižiūri vaiko teisių apsaugą reglamentuojančių nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų nuostatų įgyvendinimą, t.y. vaiko teisių apsaugos teorijos ir praktikos atitikimą bei veiksmingumą, siekia nacionaliniuose tarptautiniuose teisės aktuose bei kituose dokumentuose įtvirtintų nuostatų ir jų įgyvendinimo praktikos darnos, ypač atitikimą Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijai.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierius skatina su vaiko teisių apsauga susijusių teisės aktų priėmimą, norminių teisės aktų bei kitų vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugos priemonių įgyvendinimą. Kontrolierius siekia, kad teisės aktų rengimo ir jų įgyvendinimo procesų metu, taip pat ir formuojant bei įgyvendinant valstybės politiką, būtų vadovaujama visuotinai privalomu, prioritetiniu vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugos ir gynimo principu. Remdamasis atliktais tyrimais, apibendrinimais bei analizėmis apie padėtį įvairiose vaiko teisių apsaugos srityse, kontrolierius teikia išvadas, pastabas ir pasiūlymus Respublikos Prezidentui, Seimui, Vyriausybei, inicijuoja, savarankiškai rengia ir dalyvauja teisės aktų rengimo procese ir kt. Vaiko teisių apsaugos kontrolierius turi teisę siūlyti, kad Seimas kreiptųsi į Konstitucinį teismą išnagrinėti, ar teisės aktai, susiję su vaiko teisių apsauga, atitinka Lietuvos Respublikos Konstituciją ar įstatymus bei savarankiškai kreiptis į administracinį teismą su prašymu ištirti, ar norminis administracinis teisės aktas atitinka įstatymą ar Vyriausybės nutarimą, o visuomeninių ir politinių organizacijų, bendrijų bei politinių partijų priimti bendro pobūdžio aktai yra teisėti.

- **Bendravimas ir bendradarbiavimas su vaikais**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierius siekia, kad vaikams būtų užtikrinta galimybė reikšti savo nuomonę ir ji būtų išgirsta, kad vaikai dalyvautų su jais susijusių sprendimų priėmimo ir jų įgyvendinimo procese.

Kontrolierius daug dėmesio skiria tiesioginiam bendravimui su vaikais. Gerbdamas vaikų kaip lygiaverčių partnerių nuomonę kontrolierius, sprenddamas su vaiko teisių įgyvendinimu susijusias problemas, bendradarbiauja su Lietuvos mokinių parlamentu, Lietuvos moksleivių sąjunga, taip pat vaiko teisių apsaugos klausimais diskutuoja su mokinių teisės žinių konkurso „Temidė“ dalyviais. Taip pat su vaikais tiesiogiai bendraujama, jų nuomonės ir siūlymai išklaunami susitikimuose su bendruomenių nariais, lankantis vaikų globos, ugdymo, sveikatos priežiūros ir kt. įstaigose, šeimose ir šeimynose.

- **Informacijos visuomenei apie vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą Lietuvoje teikimas**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierius, pasitelkdamas žiniasklaidą, vaiko teisių apsaugos sistemoje veikiančias institucijas, skleidžia informaciją apie vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugos svarbą bei vaiko teisių apsaugą reglamentuojančius teisės aktus, ugdo visuomenės supratimą bei informuoja apie savo poziciją konkrečiu atveju, padėti atskirose vaiko teisių apsaugos srityse, atliktus tyrimus bei nustatytus vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimo atvejus.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veikla atsispindi metinėse ataskaitose bei įstaigos interneto svetainėje <http://vaikams.lrs.lt>. Kontrolierius aktyviai dalyvauja įvairių visuomenės informavimo priemonių rengiamose diskusijose ir pan. Ataskaitiniais metais itin aktyviai buvo bendradarbiaujama su radijo stotimi „Žinių radijas“ rengiant laidų ciklą „Kad valdžia tarnautų žmonėms“. Jų metu buvo aptariamoms vaiko teisių užtikrinimo problemoms, o klausytojai nagrinėjama tema galėjo papildomai užduoti jiems rūpimus klausimus.

- **Bendradarbiavimas su valstybės ir savivaldybių institucijomis, nevyriausybėmis organizacijomis, dirbančiomis vaiko teisių apsaugos srityje**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierius, vertindamas vaiko teisių apsaugos srityje dirbančių institucijų patirtį ir manydamas, jog geriausi rezultatai pasiekiami esant geranoriškam bei aktyviam institucijų bendradarbiavimui, skatina valstybės, savivaldybių institucijų bei nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimą, taip pat aktyviai bendradarbiauja su šiomis institucijomis, kai sprendžiamos su vaiko teisių įgyvendinimu susijusios problemos. Siekdamas išklausti

suinteresuotų asmenų nuomonę apie vaiko teisių apsaugos srityje egzistuojančias problemas, jų priešastis bei galimus sprendimo būdus, kontrolierius organizuoja pasitarimus, diskusijas, konferencijas. Siekdamas efektyvių pokyčių vaiko teisių apsaugos srityje, kontrolierius sudaro tarpžinybines darbo grupes. Taip pat vaiko teisių apsaugos kontrolierius ir įstaigos darbuotojai dalyvauja kitų valstybės ir savivaldybių institucijų, nevyriausybinių organizacijų rengiamose konferencijose, forumuose, diskusijose, pasitarimuose, seminaruose, darbo grupių veikloje, kartu su jomis įgyvendina bendrus projektus.

- **Bendradarbiavimas su tarptautinėmis žmogaus ir vaiko teisių gynimo institucijomis bei organizacijomis**

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga yra Europos vaikų ombudsmenų tinklo (ENOC) narė. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė yra Europos ombudsmenų instituto valdybos narė.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga bendradarbiauja su ombudsmenais, kurie specializuojasi vaiko teisių apsaugos srityje ir dirba žmogaus teisių apsaugos srityje, siekdama ne tik perimti užsienio valstybių gerąją patirtį, kurios pagrindu būtų galima greičiau inicijuoti teigiamus poslinkius vaiko teisių apsaugos srityje Lietuvoje, bet ir pasidalinti savo įgyvendintomis iniciatyvomis, kurios prisidėjo prie vaiko gerovės stiprinimo.

Paminėtina, kad glaudaus bendradarbiavimo ir aktyvaus dalyvavimo minėtų tarptautinių organizacijų veikloje pagrindu įgyta patirtis leido Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai 2008 metais sėkmingai įgyvendinti tarptautinius projektus – vykdyti ekspertinę veiklą Gruzijoje ir Armėnijoje, t. y. Gruzijos Visuomeninio gynėjo įstaigos Vaiko teisių centrui ir Armėnijos Žmogaus teisių gynėjui pateikti siūlymus dėl vaiko teisių padėties gerinimo šiose šalyse.

Jungtinių Tautų Vaikų Fondo UNICEF atstovai labai teigiamai vertina Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veiklą ir rekomenduoja kitoms šalims susipažinti su Lietuvos patirtimi.

Įstaigos darbuotojai padeda vaiko teisių apsaugos kontrolieriui įgyvendinti teisės aktuose įtvirtintus uždavinius bei funkcijas.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą sudaro vaiko teisių apsaugos kontrolierius, valstybės tarnautojai ir kiti darbuotojai. Lietuvos Respublikos Seimo valdyba 2008 m. lapkričio 12 d. sprendimu Nr. 2473 patvirtino nuo 2009 m. sausio 1 d. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje didžiausią leistiną valstybės tarnautojų pareigybių ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, skaičių (23): 17 - valstybės tarnautojų (patarėjai, specialistai); 6 – darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartį. Pagrindinėms įstaigos funkcijoms vykdyti skirta 21 pareigybė, papildomoms (aptarnavimo funkcijoms) – 2 pareigybės. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veikla apima visas vaiko teisių apsaugos sritis. Atsižvelgiant į tai įstaigos darbuotojai pagal galimybes specializuojasi atskirose srityse (teisėkūros, teisėsaugos, sveikatos apsaugos, švietimo, socialinės apsaugos ir kt.).

II. SKUNDŲ, KREIPIMŲSI IR VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS INICIATYVA PRADĖTŲ TYRIMŲ ANALIZĖ

Vaiko teisių apsaugos kontrolierius įgyvendindamas vaiko teisių ir jo teisėtų interesų laikymosi priežiūros ir kontrolės uždavinį, atlieka tyrimus dėl konkretaus vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimo (galimo pažeidimo), pagal asmenų skundus, arba dėl pastebėtų vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimo požymių, savo iniciatyva.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierius tiria pareiškėjų skundus dėl fizinių ir juridinių asmenų veiksmų ar neveikimo, dėl kurių pažeidžiamos (manoma, kad pažeidžiamos) ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai, taip pat skundus dėl pareigūnų piktnaudžiavimo ar biurokratizmo vaiko teisių apsaugos srityje. Tiek fizinis, tiek juridinis asmuo į vaiko teisių apsaugos kontrolierių gali kreiptis raštu (atsiųsdamas skundą į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą ar surašydamas skundą atvykus į įstaigą), žodžiu (telefonu, atvykus į įstaigą) ar elektroniniu paštu (adresu vaikams@lrs.lt arba Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos interneto svetainės <http://vaikams.lrs.lt> skyrelyje „klausimai – atsakymai“).

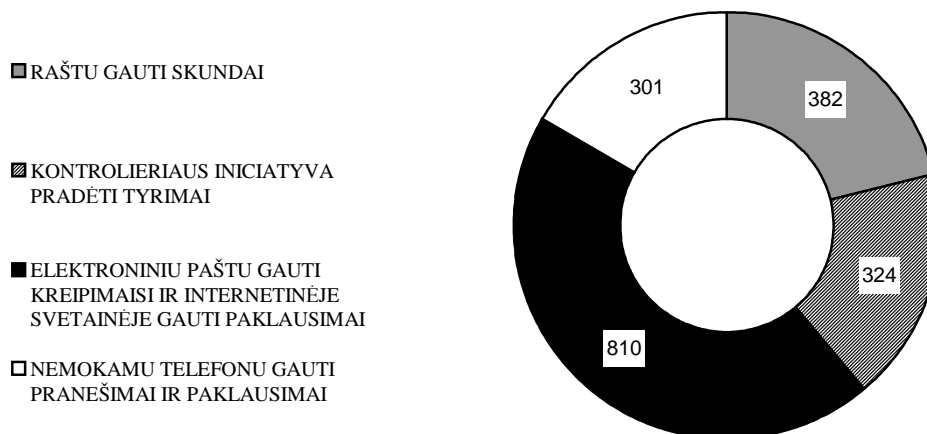
Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas garantuoja teisę vaikui savarankiškai kreiptis į kontrolierių. Šiuo atveju vaikui nėra taikomi Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatyme nustatyti reikalavimai skundui.

Kontrolieriaus įstaigoje nuo 2008 m. vasario 20 dienos pradėjo veikti nemokama telefoninė linija, skirta teikti informaciją apie pažeidimus vaiko teisių apsaugos srityje. Paskambinusieji nemokamu telefonu 8 800 01230 gali suteikti informaciją apie pastebėtą vaiko teisių apsaugos tarnybų specialistų, socialinių darbuotojų, pedagogų, globos bei kitų įstaigų darbuotojų netinkamą pareigų atlikimą bei vaikų nepriežiūrą šeimose, apie vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimus. Per 2008 metų vasario – gruodžio mėnesius nemokama telefonine linija skambino ir konsultavosi ar pateikė informaciją dėl galimų vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimų 301 asmuo. Dėl 108 telefoninių pranešimų pradėti tyrimai kontrolieriaus iniciatyva, kiti skambinusieji buvo pakonsultuoti telefonu.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierius, turėdamas informacijos apie vaiko teisių ar jo teisėtų interesų galimus pažeidimus, nenurodytus skunduose, arba gavęs informaciją apie vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimus žodžiu ar elektroniniu paštu, gali pradėti tyrimą savo iniciatyva. Ataskaitinis 2008 metų vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklos laikotarpis pasižymėjo dideliu pareiškėjų aktyvumu bei padidėjusiu skaičiumi kontrolieriaus iniciatyva pradėtų tyrimų. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje per 2008 metus buvo gauti 382 skundai raštu, pradėti 324 tyrimai kontrolieriaus iniciatyva, gauti 609 paklausimai Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos internetinėje svetainėje <http://vaikams.lrs.lt>, 201 kreipimasis (paklausimas, prašymas ir kt.) elektroniniu paštu vaikams@lrs.lt, gautas 301 skambutis nemokamu telefonu.

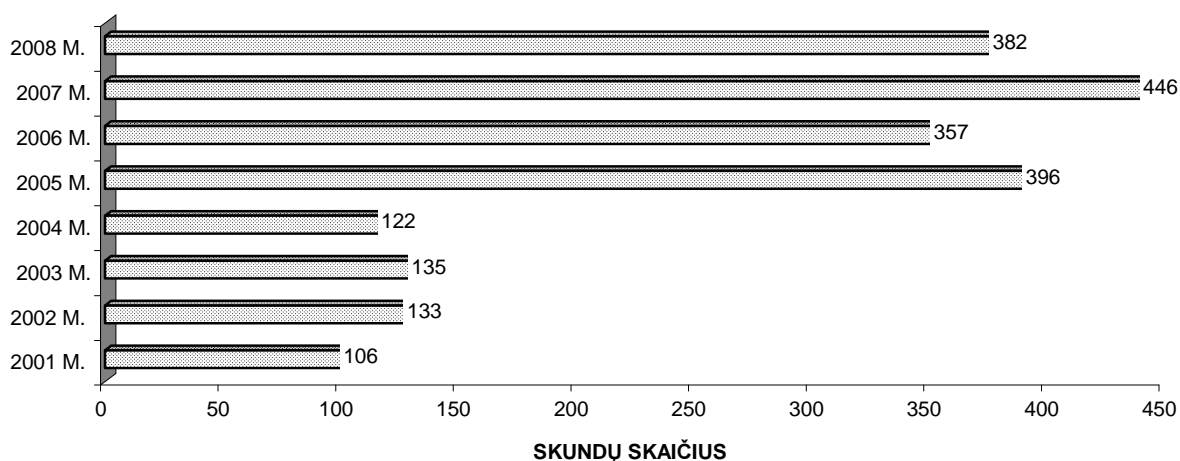

VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS ĮSTAIGOJE 2008 M. GAUTI SKUNDAI, KREIPIMAI, PRANEŠIMAI IR PRADĖTI TYRIMAI

Lyginant 2008-ųjų ir 2007-ųjų metų duomenis, konstatuotina, kad keliomis dešimtėmis sumažėjo raštu gautų skundų (2007 m. raštu gauti 446 skundai, o 2008 m. - 382), tačiau daugiau kaip pusšimčiu padidėjo vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva pradėtų tyrimų (2007 m. buvo pradėti 149 tyrimai, o 2008 m. - 324), keliomis dešimtėmis daugiau gauta kreipimusi elektroniniu paštu (2007 m. gauti 149 kreipimai, o 2008 m. - 201) ir keliais šimtais daugiau gauta paklausimų Įstaigos internetinėje svetainėje (2007 m. gautas 121 paklausimas, o 2008 m. - 609).

2001-2008 m. RAŠTU GAUTI SKUNDAI

Lyginant raštu gautų skundų skaičių 2008 ir 2007 metais, konstatuotina, kad tokių skundų nežymiai sumažėjo, tačiau lyginant su 2001-2006 metų laikotarpiu, minėtų skundų išlieka daug.

2008 m. ženkliai padidėjo vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva pradėtų tyrimų, kuriais siekiama išsiaiškinti galimus vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimus gavus žodinę

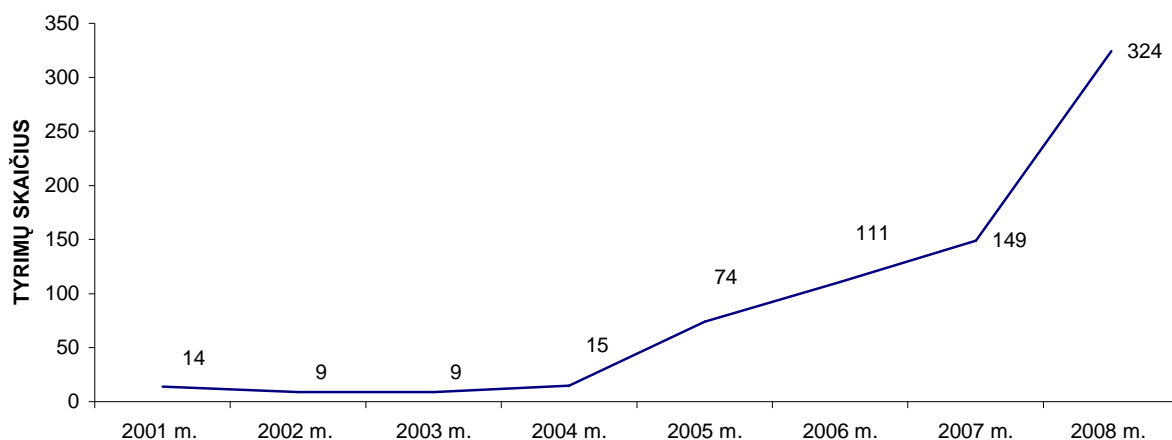

informaciją iš asmenų, gavus informaciją elektroniniu paštu ar pagal visuomenės informavimo priemonėse (spausdoje, televizijoje) pateiktą medžiagą.

2008 metais pradėti 324 tyrimai kontrolieriaus iniciatyva, iš jų 108 gavus informaciją telefonu, 90 – elektroniniu paštu ir 126 gavus informaciją iš asmenų ar pagal visuomenės informavimo priemonėse pateiktą medžiagą. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės aktyvumas informuojant visuomenę apie vaiko teisių padėtį Lietuvoje, sąlygoja didėjančią kreipimąsi žodžiu ar elektroniniu paštu, kurių pagrindu pradedami tyrimai, skaičių.

VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS INICIATYVA 2001-2008 m. PRADĖTI TYRIMAI

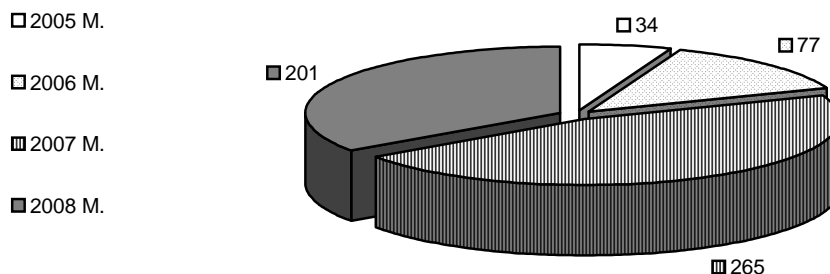

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos interneto svetainėje <http://vaikams.lrs.lt> pateikiama informacija apie vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklą. Atskirame puslapyje pateikiama informacija vaikams. Tiek suaugusiems pareiškėjams, tiek vaikams sudaryta galimybė internetinės svetainės skyreliuose „klausimai – atsakymai“ užduoti aktualius klausimus ir operatyviai gauti atsakymus į juos. Užduodami klausimai ir atsakymai skelbiami viešai, juos gali pasiskaityti visi norintys.

Galimybė užduoti klausimus ir gauti atsakymus bendrame interneto svetainės puslapyje ar vaikams skirtame interneto svetainės puslapyje atsirado nuo 2007 metų rugpjūčio mėnesio pabaigos. Atitinkamai iki 2007 metų pabaigos šiuose skyreliuose buvo gautas 121 paklausimas. Ataskaitiniu 2008 metų laikotarpiu skyreliuose „klausimai – atsakymai“ buvo gauti 609 paklausimai.

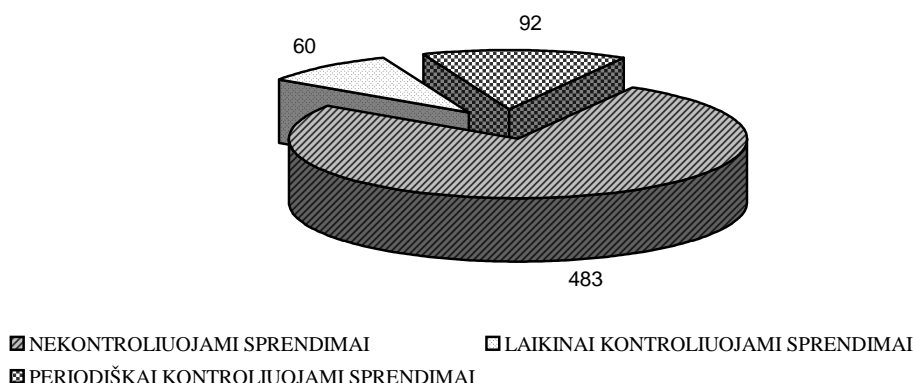

ELEKTRONINIŲ PAŠTŲ GAUTI KREIPIMAI 2005-2008 m.

Lyginant 2008 ir 2007 metų elektroniniu paštu vaikams@lrs.lt gautų kreipimų skaičių, pastebimas nežymus kreipimų sumažėjimas. Darytina prielaida, kad suinteresuotiems asmenims priimtinau pateikti jiems aktualius klausimus ir gauti atsakymus internetinės svetainės skyreliuose „klausimai – atsakymai“.

VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS 2008 METAIS ATLIKTI TYRIMAI (SURAŠYTOS PAŽYMOS)

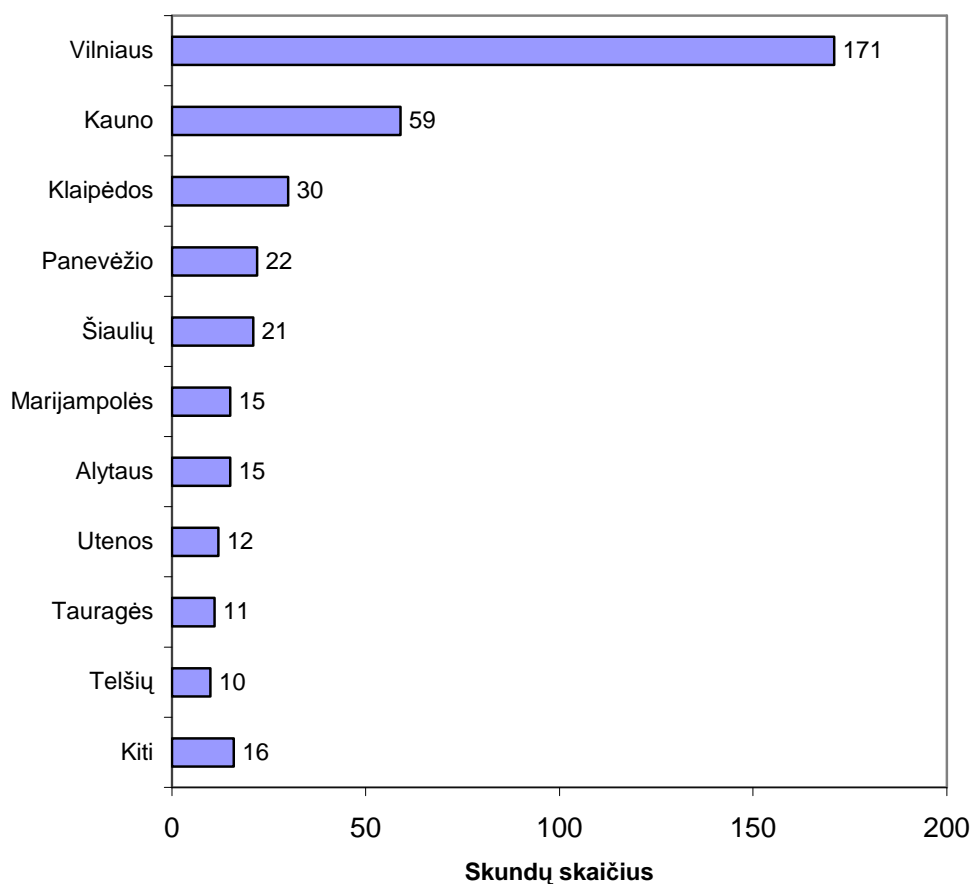
Vaiko teisių apsaugos kontrolierius, ištyręs skunde nurodytas aplinkybes arba atlikęs tyrimą savo iniciatyva, priima sprendimą. Jame nurodomos tyrimo metu nustatytos aplinkybės, surinkti įrodymai ir asmenų veiklos teisinis įvertinimas. Kontrolieriaus sprendimas pateikiamas pareiškėjui, asmeniui, kurio veiksmai buvo tiriami, įstaigos/įmonės ar organizacijos, dėl kurios buvo atliekamas tyrimas vadovui, bei kitiems sprendime nurodytiems asmenims. Atsižvelgiant į tyrimų metu nustatomų vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimo pobūdį, priežastis ir pasekmes bei siekiant išvengti panašių pažeidimų ateityje, vaiko teisių apsaugos kontrolierius apie priimtus sprendimus gali informuoti ne tik asmenis, kurių atžvilgiu priimtas sprendimas, bet ir kompetentingas institucijas bei visuomenę.

2008 metais įstaigoje buvo baigti 694 tyrimai, kurie pradėti 2007 – 2008 metais. Baigus tyrimus buvo surašytos 635 pažymos ir parengti 57 atsakymai (2007 m. surašytos 434 pažymos ir

parengti 54 atsakymai). Atsižvelgus į nustatytas aplinkybes, siekiant išvengti vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimo ateityje, siekiant, kad būtų įvertinti pokyčiai bei vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus rekomendacijų vykdymas, sprendime gali būti nurodyta pateiktų vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus rekomendacijų vykdymo kontrolė: laikina, nurodant konkrečią datą, arba periodinė, nurodant informacijos pateikimo periodiškumą. Iš 635 pažymų, surašytų 2008 metais, 60 kontrolieriaus sprendimų vykdymas kontroliuojamas laikinai, o 92 - periodiškai.

2008 m. GAUTŲ SKUNDŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL APSKRITIS

Analizuojant Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2008 metais raštu gautus skundus pastebima, kad pareiškėjų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą išlieka nepakitęs ir vyrauja, kaip ir ankstesniais ataskaitiniais metais, pareiškėjai iš Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių apskričių. Pažymėtina, kad didėja skundų, gautų iš gyvenančių užsienyje pareiškėjų.

Nagrinėjant 2008 metais gautų skundų duomenis, pastebėtina, kad kontrolieriaus įstaigoje gaunami ne tik fizinių, bet ir juridinių asmenų (nevyriausybinių organizacijų, valstybės ir savivaldybių institucijų, įstaigų ir kt.) skundai bei kolektyviniai (mokinių tėvų, mokyklų, miestų bendruomenių, namo gyventojų, globos namų ir kt.) skundai. 2008 m. gauta 14 skundų iš juridinių asmenų bei 21 kolektyvinis skundas.

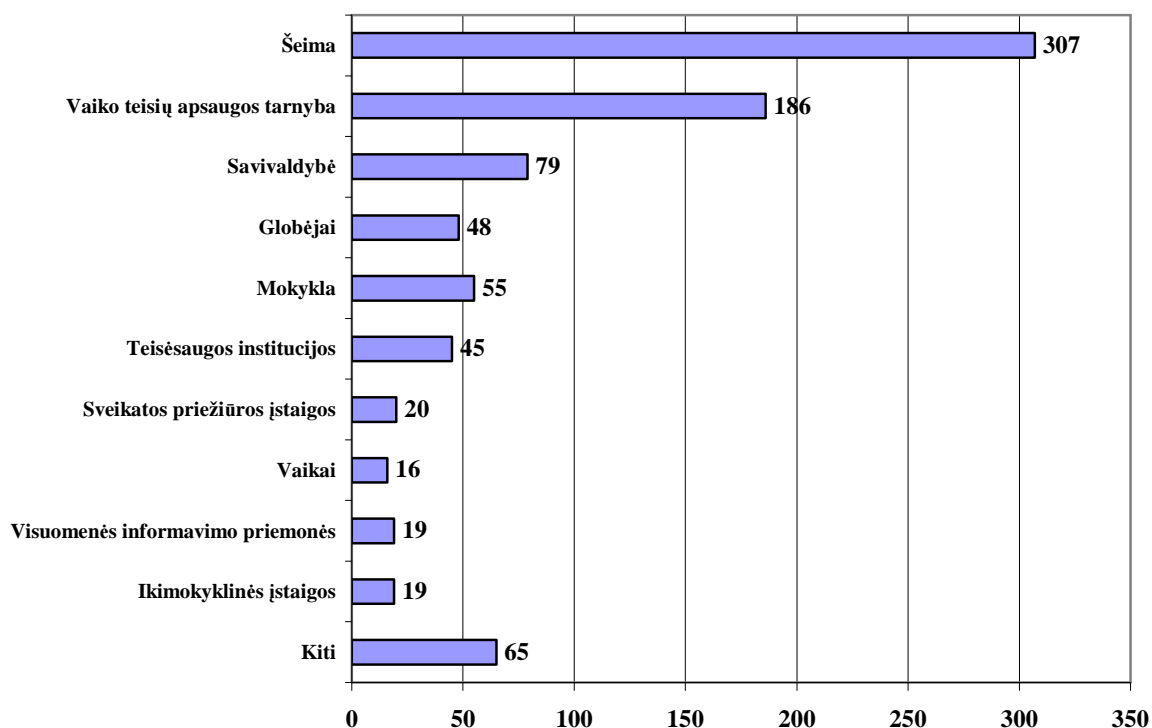
Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai per 2008 metus buvo persiųsti 25 asmenų skundai. Skundus kontrolieriui persiuntė Lietuvos Respublikos Prezidentūros kanceliarija (4),

Lietuvos Respublikos Seimo nariai (8), Seimo Žmogaus teisių komitetas (4), Seimo Šeimos ir vaiko reikalų komisija, Seimo antikorupcinė komisija, bei Seimo kontrolierių įstaiga (3), Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, kitos valstybės ir savivaldybių įstaigos bei organizacijos.

Analizuojant įstaigoje 2008 metais gautų skundų ir pradėtų tyrimų vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva duomenis, pastebėta, kad dažniausiai skundžiamasi dėl šeimoje (tėvų) pažeidžiamų vaiko teisių ir teisėtų interesų, taip pat dėl savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių), savivaldybių (jų administracijų, seniūnijų ir socialinių darbuotojų), mokyklų, globėjų (fizinį ir juridinių asmenų), teisėsaugos institucijų (policijos, teismų, prokuratūros, antstolių) veiklos, pažeidžiančios vaiko teises ar jo teisėtus interesus.

2008 METAIS PRADĖTŲ TYRIMŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL VAIKO TEISES AR JO TEISĖTUS INTERESUS PAŽEIDUSIUS ASMENIS

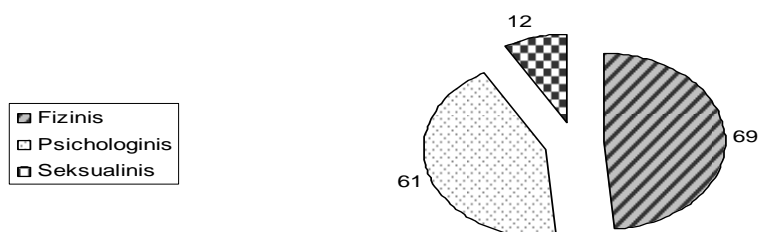

Nerimą kelia tai, kad vis daugiau gaunama skundų, kai patys vaikai pažeidžia kitų vaikų teises ir teisėtus interesus. Tai tokie atvejai, kai vaikai prieš kitus vaikus naudoja smurtą. Dažniausiai pasitaikanti vaikų prieš vaikus smurto forma – fizinis smurtas, tačiau pasitaiko ir psichologinio bei seksualinio smurto atvejų.

Tarp kontrolieriaus įstaigai žinomų smurto (fizinio, seksualinio, psichologinio) prieš vaikus atvejų dominuoja smurtas prieš vaikus šeimoje, mokykloje, globos įstaigoje.

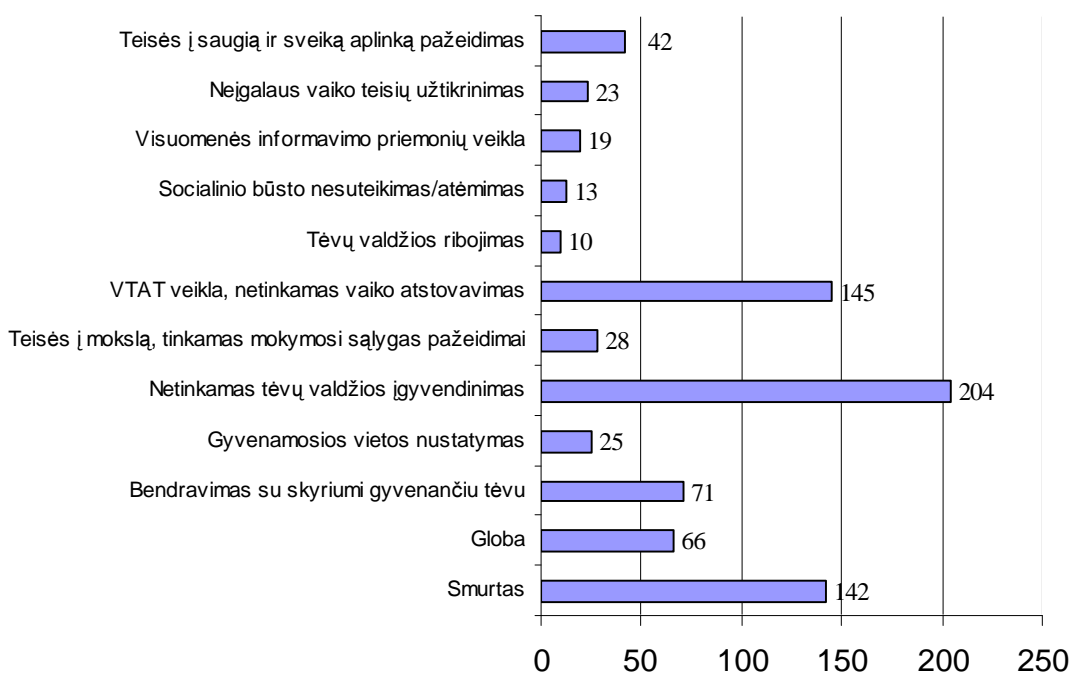

SMURTAS

Lyginant 2007 (91) ir 2008 metais (142) gautų skundų bei pradėtų tyrimų dėl smurto prieš vaikus skaičius pastebima, kad tokių atvejų daugėja, atsižvelgiant į tai konstatuotina, kad nėra užtikrinama vaiko teisė į apsaugą nuo smurto.

VAIKO TEISIŲ PAŽEIDIMŲ PASISKIRSTYMAS 2008 m. PRADĖTUOSE TYRIMUOSE

Nagrinėjant 2008 metais gautų skundų ir pradėtų tyrimų vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva duomenis pagal vaiko teisių pažeidimų pobūdį, labiausiai neramina tai, kad dažniausiai vaiko teisės pažeidžiamos tėvams netinkamai įgyvendinant savo valdžią. Todėl labai svarbu, kad bendruomenė, pastebėjusi vaiko teisių pažeidimus, turint duomenų apie būtinumą ginti vaiko teises ir interesus, nedelsiant praneštų kompetentingoms institucijoms, siekiant užtikrinti savalaikę ir veiksmingą vaiko teisių apsaugą, reikalingos pagalbos suteikimą. Susitikimuose su vietos bendruomenių atstovais, pasitarimuose su specialistais, dirbančiais vaiko teisių apsaugos srityje, konferencijose, pasisakymuose žiniasklaidai vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipia dėmesį, kad

kiekvieno visuomenės nario pareiga rūpintis vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, informuoti apie vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimus.

Daug skundų 2008 metais gauta dėl savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybų veiklos (neveikimo) pažeidimų, kai neužtikrinamos vaikų teisės ir teisėti interesai bei kai netinkamai atstovaujami vaikai teismuose ir kitose institucijose. Trečią vietą pagal pažeidimų pobūdį užima smurtas prieš vaikus. Aktuali išlieka vaiko bendravimo su skyriumi gyvenančiu tėvu (motina) problema. Manytina, jog siekiant spręsti šią problemą, tikslinga kuo daugiau dėmesio skirti besiskiriančioms šeimoms, auginančioms vaikus, daugiau dėmesio skirti tokių šeimų vaikų teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo stebėjimui (vertinimui). Pažymėtina, kad priimant sprendimus dėl vaiko bendravimo su skyriumi gyvenančiu tėvu (motina), labai svarbu išsiaiškinti vaiko nuomonę ir užtikrinti, kad į ją būtų atsižvelgta priimant su vaiku susijusius sprendimus, jeigu ji neprieštarauja vaiko interesams

Kiti įstaigoje pradėti tyrimai pagal pažeidimų pobūdį susiję su įvairiais vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimais. 2008 metais buvo gauti skundai ir pradėti tyrimai dėl pažeidžiamų vaiko teisių į asmens duomenų apsaugą, nuosavybę, socialinę saugumą, dėl vaiko teisių pažeidimų baudžiamajame procese (ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmai, nepilnamečių apklausos), dėl vaikų maitinimo, tinkamų higienos sąlygų užtikrinimo, vaikų poilsio bei laisvalaikio praleidimo ir kt.

III. VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS ĮSTAIGOJE ATLIKTI TYRIMAI IR APIBENDRINIMAI

Šiame skyriuje pateikiamos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje ataskaitiniu 2008 metų laikotarpiu atliktų tyrimų ir apibendrinimų santraukos. Išsamius tekstus galima rasti Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos interneto puslapyje <http://vaikams.lrs.lt>.

Taip pat pateikiama informacija apie įstaigoje 2009 metais atliktus bei planuojamus atlikti apibendrinimus ir tyrimus dėl atskirų vaiko teisių apsaugos problemų.

Ataskaitiniu 2008 metų laikotarpiu atlikti apibendrinimai, tyrimai:

III.1. Dėl pagalbos teikimo vaikams ir paaugliams Psichikos sveikatos centruose apklausos rezultatų

Psichikos ligų epidemiologiniai tyrimai rodo, jog šalyje yra apie 500 000 asmenų, kuriems reikia psichologo, psichoterapeuto arba psichiatro pagalbos. Kai kurių šaltinių duomenimis, pastaraisiais metais Lietuvoje pastebimos vaikų ir paauglių psichikos sveikatos būklės blogėjimo tendencijos, todėl vaikų psichikos sveikata tampa viena svarbiausių visuomenės sveikatos sričių.

Pastaraisiais metais psichiatrijos paslaugoms iš viso skiriama per 100 mln. Lt. Bet vaikų psichikos sveikatos priežiūros paslaugoms skiriama tik apie 8 proc. (2005 m.) bendro biudžeto. Remiantis Valstybinės ligonių kasos prie Sveikatos apsaugos ministerijos duomenimis, iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo (toliau - PSDF) biudžeto lėšų stacionarinėms vaikų psichiatrijos paslaugoms skiriama tik 3,2 proc. bendro stacionarinėms psichiatrijos paslaugoms skiriamo biudžeto. Tad būtina perskirstyti PSDF biudžetą, mažinti lėšas, skirtas suaugusiųjų psichikos sveikatos paslaugoms finansuoti ir didinti vaikų psichikos sveikatos paslaugų plėtros finansavimą.

Siekiant išsiaiškinti vaikui ir jo šeimai teikiamų paslaugų kokybę, savalaikį teikimą, apžvelgti situaciją bei pateikti siūlymus, vaiko teisių apsaugos kontrolierės sudaryta ekspertų grupė parengė anketą, kuri buvo pateikta pirminės psichikos sveikatos priežiūros paslaugas teikiantiems psichikos sveikatos centrums (toliau – PSC). Anketinėje apklausoje dalyvavo 64 centrai.

Nustatyta, kad vienam vaikų psichiatro etatui tenka apie 14 240 vaikų. PSC per metus vidutiniškai apsilanko apie 47 976 vaikų, tačiau ne visuose PSC dirba vaikų ir paauglių psichiatrai (paslaugas teikia suaugusių psichiatrai). 44 proc. atsakiusių PSC nurodė, kad jų etatų sąrašuose numatyta po 0,5 vaikų ir paauglių psichiatro etato, 17 proc. - po vieną, 13,8 proc. – po 1/4 etato. Dauguma PSC (72 proc.) nurodė po vieną asmenį, teikiantį paslaugas vaikams ir paaugliams, dešimtadalyje PSC nėra nė vieno tokio asmens arba paslaugas kartą per savaitę teikia atvykstantis gydytojas iš kito rajono, todėl darytina išvada, kad neužtikrinamas savalaikis paslaugų teikimas. 47 proc. PSC nurodė, kad besikreipiantys dėl paslaugos suteikimo priimami nedelsiant. Trečdalyje PSC paslaugos suteikiamos per 1-5 dienas, 23 proc. – per 1-2 savaites. Dažniausiai (93 proc.) PSC nurodė, kad į konsultaciją patenkama tėvams ar globėjams patiems registruojantis. Mažiau nei pusė atsakiusių (47 proc.) nurodė, kad tokia galimybė suteikta ir vaikui.

Daugumoje PSC (94 proc.) sprendžiant vaikų psichikos sveikatos problemas, taikomi komandinio darbo principai bei daugiau nei pusėje (60 proc.) veikiančių komandų dirba ir vaikų bei paauglių psichiatrai, socialiniai darbuotojai, psichikos sveikatos slaugytojos, psichologai. Trečdalyje PSC dirba nesuformuotos komandos (vaikų ir paauglių psichiatras, psichologas, psichikos sveikatos slaugytojas, socialinis darbuotojas) arba nėra taikomi komandinio darbo principai.

Pagal pateiktą skalę vertindami savo įstaigoje dirbančių specialistų gebėjimus spręsti vaikų problemas komandiniu principu, beveik pusė (49 proc.) PSC vadovų nurodė, kad jų gebėjimai geri, dešimtadalis – labai geri, o trečdalis įvertino tik vidutiniškai, dažniausiai nurodydami teorinių žinių

ir praktinių įgūdžių vaikų psichiatrijos srityje stygių, nepilnos sudėties komandas, įgūdžių dirbant su tyrimų metodikomis (DISK) stoka, teisinių žinių, taip pat įgūdžių darbe su priklausomybės ligomis sergančiais nepilnamečiais nepakankamumą.

Įvertindami PSC požiūrį į bendradarbiavimo su skirtingomis institucijomis kokybę, sprendžiant vaikų psichikos sveikatos problemas, daugiau nei pusė (60 proc.) centrų nurodė, kad dalį problemų išsprendžia bendradarbiaudami. Vieną iš aktyviausiai veikiančių įstaigų, padedančių PSC spręsti vaikų psichikos sveikatos problemas, net 72,3 proc. nurodė Vaiko teisių apsaugos tarnybas, kiek mažiau nei pusė (41,5 proc.) – pedagogines-psichologines tarnybas, penktadalis į tokių įstaigų sąrašus įtraukė Vaiko raidos centrą. Sprendžiant šias problemas mokyklų socialiniams pedagogams, sveikatos priežiūros įstaigoms, policijai, savivaldybių socialinės paramos skyriams teikiamas mažesnis vaidmuo. PSC specialistai skiria mažai laiko vaikų klausimams spręsti: trečdalis atsakiusiųjų (28 proc.) savo darbe vaikų klausimams spręsti pagal galimybes skiria 80-100 proc., trečdalis (26 proc.) - tik 20-40 proc. viso darbo laiko.

Tiesioginiam darbui su vaikais, kai psichikos sveikatos specialistas dirba tik su vaiku, vidutiniškai skiriama 26 proc. darbo laiko. Pusę viso darbo laiko (50 proc.) problemoms spręsti skiria 1/3 PSC dirbančių specialistų. Dauguma PSC sveikatos specialistų, dirbančių su vaikų problemomis, taip pat dirba ir su jų šeimomis. Tik 1/3 dalis PSC nurodė, kad jų įstaigose tik su vaikais dirba visi komandą sudarantys specialistai: psichiatras, psichologas, psichikos sveikatos slaugytoja, socialinis darbuotojas. Mobilios paslaugos neteikiamos daugiau nei 53 proc. PSC, 13 proc. tokias paslaugas teikia tik krizių metu, o trečdalyje (34 proc.) PSC mobilios paslaugos teikiamos gyvenamojoje vietoje esant iškvietimui. Dienos stacionaro paslaugas sutiktų teikti 40 proc. PSC, psichosomatikos - 13 proc., ambulatorinės reabilitacijos – 24 proc. centrų. Penktadalis PSC vadovų nesutiktų teikti antrines psichikos sveikatos priežiūros paslaugas.

Apklaustųjų nuomone, „geros galimybės“ užtikrinti vaikų poreikius yra dešimtyje PSC, 23 apklausoje dalyvavusių PSC specialistų savo atstovaujama įstaigą įvertino kaip „turinčią galimybes“. „Labai geros galimybės“ teikti paslaugas vaikams bei tinkamai užtikrinti jų poreikius yra tik viename PSC. Priežastis - žmogiškųjų bei materialinių resursų stoka. Pusė apklausoje dalyvavusių PSC neturi įsirengę specialiai vaikų ir paauglių konsultavimui pritaikytų patalpų, kuriose būtų sukurta terapinė aplinka, atitinkanti vaiko raidos ypatumus, tai motyvuodami finansavimo stoka.

Apibendrinus atliktos apklausos rezultatus bei PSC pateiktus siūlymus, **darytinos išvados:**

1. Nepakankamas vaikų ir paauglių psichikos sveikatos priežiūros paslaugų finansavimas.
2. Trečdalyje PSC gydymo tikslams įgyvendinti nėra pilnai suformuotų komandų arba netaikomi komandinio darbo principai.
3. Dešimtadalyje PSC nėra nė vieno asmens, teikiančio psichikos sveikatos priežiūros paslaugas vaikams ir paaugliams; paslaugas vaikams ir paaugliams teikia suaugusiųjų psichiatrai.
4. Pusė apklausoje dalyvavusių PSC, motyvuodami finansavimo stoka, neturi įsirengę specialiai vaikų ir paauglių konsultavimui pritaikytų patalpų, kuriose būtų sukurta terapinė aplinka, atitinkanti vaiko raidos ypatumus.
5. Neužtikrinamas mobilios pagalbos teikimas, daugelyje PSC ji neteikiama.
6. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas psichikos sveikatos specialistams padeda išspręsti tik dalį problemų.

Siūlymai Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijai:

1. Vaikų ir paauglių psichikos sveikatą laikyti prioritetine visuomenės sveikatos sritimi.
2. Keisti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2005-12-05 įsakymu Nr. V-943 patvirtintą Pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugų organizavimo ir apmokėjimo tvarkos aprašo bei pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugų ir bazinių kainų sąrašą, mažinant gydytojams psichiatrams (vaikų ir paauglių psichiatrams), psichikos

sveikatos slaugytojams, socialiniams darbuotojams, psichologams priskiriamų vaikų skaičių atsižvelgiant į teritorinį principą. Tikslinga, kad minėtų sveikatos priežiūros specialistų normatyvas ir maksimalus aptarnaujamų pacientų skaičius būtų diferencijuotas suaugusiems ir vaikams.

3. Didinti bei diferencijuoti ambulatorinės pagalbos paslaugų psichikos ir elgesio sutrikimų turintiems vaikams teikimo prieinamumą ir plėtrą.

4. Plėsti stacionarines paslaugas, diferencijuojant jas pagal amžių ir susirgimų pobūdį.

5. Papildyti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000-12-14 įsakymu Nr. 730 patvirtintus Vaikų ir paauglių psichiatrijos ir psichoterapijos paslaugų organizavimo principų, aprašymo ir teikimo reikalavimus, numatant dienos stacionarų vaikams ir paaugliams steigimą psichikos sveikatos centruose.

6. Užtikrinti krizių intervencijos paslaugų teikimą ir mobilių psichikos sveikatos priežiūros paslaugų komandos funkcionavimą.

7. Steigti specializuotas įstaigas vaikams ir paaugliams su elgesio, emocijų bei socialinės adaptacijos sutrikimais ilgalaikiam gydymui bei reabilitacijai.

8. Užtikrinti paslaugų teikimą priklausomybės ligomis sergantiems paaugliams.

III.2. Dėl pagalbos cukriniu diabetu sergantiems vaikams

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė domėjosi cukriniu diabetu sergantiems vaikams teikiamomis sveikatos priežiūros paslaugomis, kompensuojamomis medicinos pagalbos priemonėmis, vaistiniais preparatais bei tyrimais.

Rūpestį kelia tai, jog susirgimų cukriniu diabetu mūsų šalyje, kaip ir visame pasaulyje, daugėja. Lietuvoje per metus suserga apie 9-10 vaikų iš 100 000 (apie 75 per metus). Apie 10% visų sergančiųjų diabetu diagnozuojamas I tipo cukrinis diabetas; apie 90% - II tipo cukrinis diabetas. Vaikams būdingesnis I tipo cukrinis diabetas. Juo vaikai serga žymiai dažniau negu II tipo (nuo insulino nepriklausomu) cukriniu diabetu. Lietuvoje nacionalinis vaikų I tipo cukrinio diabeto registras veikia nuo 1983 m. Nuo tada Lietuvoje pradėti 0-14 metų vaikų I tipo cukrinio diabeto epidemiologiniai tyrimai bei nuolat analizuojama sergamumo ir paplitimo dinamika.

Remiantis informacinės sistemos SVEIDRA duomenimis, 2006 m. buvo užregistruoti 596 nuo insulino priklausomi cukriniu diabetu sergantys 0-17 m. amžiaus vaikai, naujai užregistruoti 149 cukrinio diabeto atvejai, 2007 m. buvo užregistruoti 534 atvejai, naujų cukrinio diabeto atvejų – 108. Pagal savivaldybių pateiktą informaciją cukriniu diabetu serga 392 moksleiviai.

Atsižvelgiant į šiuo metu galiojančius teisės aktus, visiems sergantiems cukriniu diabetu yra kompensuojamos naujausios gydymo technologijos, 100 proc. kompensuojami naujausių rūšių insulinas bei vaistai tabletėmis, gliukagonas. Vaikams, sergantiems I tipo cukriniu diabetu, kompensuojama per metus iki 1800 diagnostinių juostelių gliukozei nustatyti, jas išrašo endokrinologas, terapeutas, pediatras ar šeimos gydytojas. Per kalendorinius metus iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų I tipo cukriniu diabetu sergantiems vaikams apmokama iki 4 glikozilinto hemoglobino tyrimų, taip pat insulino pompų, taikomų ambulatoriniam gydymui nuolatine poodine insulino injekcija, keičiamųjų dalių komplektas. Tačiau insulino pompos nėra įtrauktos į Medicinos pagalbos priemonių, kurių išlaidos ambulatorinio gydymo metu kompensuojamos iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo lėšų, sąrašą, todėl pompos įsigijimo išlaidas padengia tėvai. Atsižvelgiant į tai, kad insulino pompos yra daug kainuojanti medicinos priemonė (virš 6 000 Lt), manytina, jog tai didelė finansinė našta tėvams, kurie siekia pagerinti vaikų savikontrolę.

Tyrimo metu vaiko teisių apsaugos kontrolierė ypatingą dėmesį skyrė problemoms, su kuriomis vaikai, sergantys cukriniu diabetu, susiduria mokyklose.

Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto ir Valstybinio aplinkos sveikatos centro 2002 m. atliktas bendruomenės slaugytojų, dirbančių mokyklose, veiklos ypatumų įvertinimo tyrimas atskleidė opiausias mokinių sveikatos priežiūros problemas tiesioginių vykdytojų lygiu. Jis parodė, kad daugeliui bendruomenės slaugytojų trūksta gebėjimų sveikatinimo požiūriu planuoti, stebėti ir vertinti mokinių fizinį aktyvumą, protinį darbą. Kas antras bendruomenės slaugytojas nurodė esąs nepasirengęs padėti mokytojams rengti vaikus šeimai, ugdyti sveiką gyvenseną, užtikrinti jų sveikatai palankias mokymosi sąlygas ir kt. Tyrimas parodė, kad trūksta kompetentingų mokinių sveikatos specialistų, mokyklų bendruomenė nereikalauja kokybiškos ir reikalingos sveikatinimo veiklos, taip pat mokyklose trūksta aprobuotos metodinės medžiagos, o naudojimasis informacinėmis technologijomis mokinių sveikatos specialistams dėl objektyvių ir subjektyvių priežasčių dar mažai prieinamas.

Kauno mieste 2003-2005 m. buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas - išsiaiškinti sveikatos priežiūros specialistų, dirbančių mokyklose, žinias apie I tipo cukrinį diabetą ir vaikų, sergančių šia liga, problemas mokykloje. Sveikatos priežiūros specialistų buvo klausama, ar jie gerai žino apie tai, kada ir kokius maisto produktus rekomenduojama valgyti cukriniu diabetu sergančiam vaikui, apie insulino terapiją. Paaiškėjo, kad net 85 proc. specialistų nežino, kokį insuliną švirkščia jų mokykloje besimokantys cukriniu diabetu sergantys vaikai. Daugiau nei pusės (60 proc.) mokyklose dirbančių sveikatos priežiūros specialistų žinios apie sergančiųjų cukriniu diabetu mitybą vidutinės. Pateikiama informacija, jog mokyklose dirbantys sveikatos priežiūros specialistai nenustatinėja gliukozės kiekio koncentracijos kraujyje, nes mokyklos sveikatos kabinete nėra priemonių tokiai procedūrai atlikti, tad vaikai patys atlieka tyrimus savo gliukomačiais.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė domėjosi vykdoma sveikatos priežiūra ugdymo įstaigose bei galimomis problemomis, susijusiomis su sveikatos priežiūros paslaugų teikimu vaikams, sergantiems cukriniu diabetu. Prašomą informaciją pateikė 53 savivaldybių administracijos. Apklausoje dalyvavusiose 35 savivaldybėse sveikatos priežiūra mokyklose organizuojama savivaldybių tarybų nustatyta tvarka. Iš pateiktų atsakymų matyti, kad ne visose mokyklose įrengti sveikatos kabinetai. Penktadalis apklausoje dalyvavusių savivaldybių nurodė, kad esamuose sveikatos kabinetuose trūksta priemonių, dešimtadalyje savivaldybių – sveikatos kabinetų būklė yra patenkinama. Tik mažiau nei ketvirtadalis (15 savivaldybių) nurodė, jog sveikatos kabinetai yra suremontuoti ir aprūpinti reikalinga įranga. Atsižvelgusios į vaiko teisių apsaugos kontrolierės raštą, 7 savivaldybės organizavo įvairaus pobūdžio prevencines priemones galimoms problemoms identifikuoti bei spręsti.

Lietuvos diabeto asociacijos prezidentė informavo, kad vaikai, sergantys cukriniu diabetu, mokykloje susiduria su didžiausia ir sunkiausiai sprendžiama problema – bendraamžių patyčiomis. Mokyklose vaikams nėra sąlygų pasimatuoti gliukozės kiekio kraujyje, nes sveikatos kabinetai būna tiesiog užrakinti. Be to, patys vaikai ir jų artimieji vengia apie ligą paaiškinti mokytojams ir bendraklasiams. Mokytojai kartais neleidžia pamokos metu vaikui užvalgyti, tačiau jei mokytojai būtų informuoti apie vaiko ligą, problemų tikriausiai nekiltų. Tėvai kartais informuoja apie mokyklos personalo abejingumą ir nenorą nieko žinoti apie vaiko ligą, o juo labiau imtis kokios nors atsakomybės. Pasitaiko atvejų, kai vaikui, sergančiam cukriniu diabetu, nerekomenduojama vykti su bendraklasiais dėl ligos paūmėjimo baimės. Lietuvos diabeto asociacija išleido atmintinę pedagogams, kurioje nurodyta informacija svarbiausiais sergančiųjų cukriniu diabetu apsectais: joje nurodytas ligos apibūdinimas, jos kontrolė, hipoglikemijos priežastys bei veiksmai kaip jas pašalinti.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gaunamuose skunduose dėl mokyklose vaikams, sergantiems cukriniu diabetu, iškylančių problemų, buvo pateikiama informacija, jog vaikai insuliną leidžiasi tualetuose, nes baiminasi kitų vaikų patyčių. Be to, mokyklos administracija dažnai vangiai reaguoja į tėvų nusiskundimus dėl sveikatos specialistų abejingumo bei nesiima priemonių problemoms spręsti. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, svarbu, kad mokytojai

turėtų teisingą informaciją apie cukrinį diabetą, todėl pedagogams būtina suteikti galimybę gauti papildomų žinių. Kauno mokyklose atliktas tyrimas parodė, jog pedagogai nėra pakankamai pasiruošę suteikti pagalbą hipoglikemijos metu, tad norėtų daugiau informacijos apie diabetą. Patikrinus mokytojų žinias nustatyta, kad jos nepakankamo lygio. Mokytojai, vaiko tėvai, diabeto priežiūros komandos atstovai privalo informuoti klasės draugus apie hipoglikemijos požymius ir nurodyti, kaip padėti priepuolio metu.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-01-06 nutarimu Nr. 5 pavirtinta Sveikatos priežiūros mokyklose finansavimo tvarka, mokyklose vienas visuomenės sveikatos priežiūros specialisto etatas steigiamas tūkstančiui mokinių. Šis skaičius yra per didelis, kai siekiama užtikrinti tinkamą sveikatos priežiūrą mokyklose, ypač kaimo vietovėse, kur mokosi mažai mokinių. Kaime, esant nedideliame mokinių skaičiui, sveikatos priežiūros specialisto etatas steigiamas nedideliu krūviu (0,25 ar 0,5), tad ir sveikatos priežiūra vykdoma medicinos punkte ar ambulatorijoje.

Atsižvelgiant į tyrimo metu surinktą medžiagą, manytina, jog pedagogai turi mažai žinių apie cukrinį diabetą, jo gydymą bei kontrolę, nepakankamai bendradarbiauja su visuomenės sveikatos priežiūros specialistais, todėl sergantiems vaikams mokyklose kyla problemų dėl tinkamos savikontrolės užtikrinimo. Remiantis tyrimo metu surinkta medžiaga, sveikatos priežiūros specialistams nėra parengtos metodikos darbai mokyklose su moksleiviais, sergančiais cukriniu diabetu. Vadovaujantis Lietuvos higienos norma HN 21:2005 „Bendrojo lavinimo mokykla. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ sveikatos kabineto pirmosios pagalbos rinkinio sudėtyje nėra numatytos priemonės (gliukometris ar vaistiniai preparatai hipoglikemijai šalinti) savikontrolėi bei grėsmingoms būklėms šalinti.

Siūlymai:

1. *Lietuvos Respublikos Seimo Sveikatos reikalų komitetui* – atkreipti dėmesį į medicinos pagalbos priemonių įsigijimo vaikams, sergantiems cukriniu diabetu, kompensavimo didinimą, siekiant užtikrinti tinkamą sveikatos priežiūrą.

2. *Lietuvos Respublikos Vyriausybei* – atkreipti dėmesį į sveikatos priežiūros mokyklose finansavimo tvarkos tobulinimą, siekiant užtikrinti tinkamas sąlygas sveikatos priežiūrai mokyklose vykdyti.

3. *Sveikatos apsaugos ministerijai:*

3.1. Svarstyti galimybę dėl Cukrinio diabeto programos tęstinumo užtikrinimo.

3.2. Spręsti galimybę dėl gydymo insulino pompa užtikrinimo vaikams, sergantiems cukriniu diabetu, kompensuojant iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo lėšų ne tik insulino pompų keičiamųjų dalių komplektus, bet ir pačias pompas.

3.3. Organizuojant savivaldybių visuomenės sveikatos priežiūros specialistų kvalifikacijos tobulinimą, atkreipti dėmesį į jų pasiruošimą darbui su vaikais, sergančiais cukriniu diabetu.

3.4. Svarstyti bendrojo lavinimo mokyklos sveikatos kabineto pirmosios pagalbos rinkinio papildymo tikslingumą (medicinos priemonėmis ir/ar vaistiniais preparatais) priemonėmis, siekiant užtikrinti tinkamą moksleivių, sergančių cukriniu diabetu, sveikatos būklę.

4. *Savivaldybėms:*

4.1. Remti diabeto klubų, diabeto draugijų parengtus projektus, kuriuose numatyta švietėjiška veikla ne tik sergantiems cukriniu diabetu, bei vaikų vasaros stovyklos organizavimas, bet ir visuomenės narių mokymas.

4.2. Užtikrinti ugdymo įstaigose įrengtų sveikatos kabinetų funkcionavimą, gerinti jų būklę, sudaryti tinkamas sąlygas visuomenės sveikatos priežiūros specialistams dirbti sveikatos kabinete.

4.3. Skatinti bendrojo lavinimo mokyklas įgyvendinti programas prieš patyčias, skatinti bendraamžių toleranciją sergančiųjų cukriniu diabetu vaikų atžvilgiu.

4.4. Supažindinti ugdymo įstaigas su apibendrinime išdėstytais problemomis ir siūlymais.

5. *Prašyti* Lietuvos Respublikos Seimo Sveikatos reikalų komiteto, Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos ir savivaldybių raštu pareikšti nuomonę dėl vaiko teisių apsaugos kontrolierės pateiktų siūlymų sprendžiant vaikų, sergančių cukriniu diabetu, problemas.

III.3. Dėl gausių šeimų situacijos

Lietuvoje gimstamumo rodikliai yra vieni žemiausių tarp Europos Sąjungos šalių. Lietuvos vaikų skaičius šeimoje jau neužtikrina kartų kaitos, todėl gausios (daugiavaikės) šeimos yra svarbi atspara demografinėi pusiausvyrai atstatyti, depopuliacijai mažinti. Nepaisant gausių šeimų atžvilgiu vykdomos socialinės politikos, gausios šeimos ir jose augantys vaikai susiduria su daugeliu sunkumų.

Siekiant įvertinti realią situaciją, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo atliktas apibendrinimas (tyrimas) dėl gausių šeimų situacijos. Galiojantys teisės aktai neapibrėžia gausios (daugiavaikės) šeimos sąvokos, tačiau atsižvelgiant į tai, kad daugeliu atvejų teisės aktai nustato papildomą paramą, paslaugas šeimoms, auginančioms tris ir daugiau vaikų, tyrime gausia šeima laikoma šeima, kuri augina tris ir daugiau vaikų.

VšĮ „Informacijos ir paramos gausiai šeimai centras“ nuomone, šiuo metu gausios šeimos vertinamos kaip skurstančios, turinčios problemų dėl socializacijos. Pasigendama išsamių ir patikimų studijų apie gausių šeimų situaciją. Labiausiai Lietuvoje skursta šeimos, kuriose yra tik vienas iš tėvų bei auga trys ir daugiau vaikų. Gausių šeimų orumui išsaugoti būtina kuo rečiau vartoti sąvoką „socialinė pagalba“ ir formuoti tendenciją, kad tokia pagalba būtų laikoma valstybės investicija, nes šeima nėra gavimo, o naudos valstybei davimo subjektas.

Lietuvos gausių šeimų asociacijos nuomone, gausių šeimų tėvams pirmiausia turi būti sudaroma galimybė dirbti ir išlaikyti šeimą iš gaunamų darbo pajamų, o ne iš socialinių išmokų. Daugeliui gausių šeimų aktuali ne tik finansinė parama, bet ir socialinės paslaugos, kurių šiuo metu gausioms šeimoms ir jose augantiems vaikams itin trūksta. Svarbus vaidmuo užtikrinant tinkamą vaikų priežiūrą, auklėjimą, jų išlaikymą šeimose, paruošimą savarankiškam gyvenimui ir mažinant skurdą, turi tekti nevyriausybinėms organizacijoms, vietos bendruomenėms savivaldybėse.

Atlikus gautos informacijos analizę, padarytos šios **išvados**:

1. Paskutiniojo Lietuvos gyventojų ir būsto surašymo duomenimis, Lietuvoje 2001 m. gyveno 962 623 šeimos, auginančios vaikus. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2007 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 695 500 vaikų. Remiantis atlikto tyrimo duomenimis, šiuo metu Lietuvoje gyvena 41 199 gausios šeimos, kuriose auga 159 793 vaikai.

2. 2007 m. Lietuvoje gyveno 12 610 socialinės rizikos grupei priklausančių šeimų, iš kurių 4 686 yra gausios šeimos. Atitinkamai socialinės rizikos šeimose 2007 m. augo 30 139 vaikai, iš jų 18 528 gausiose šeimose.

3. Tik 11 proc. Lietuvos gausių šeimų priklauso socialinės rizikos šeimų grupei. Šis rodiklis visiškai paneigia neretai išsakomą nuomonę, kad gausi šeima dažniausiai esti ir socialinės rizikos šeima.

4. Gausios šeimos ir jose augantys vaikai Lietuvoje, lyginant su šeimomis, auginančiomis vieną ar du vaikus, gyvena skurdžiausiai – neretai blogesnės jų gyvenimo sąlygos, mažiau lėšų skiriama šeimos narių (be abejojant ir vaikų) maistui, aprangai, švietimui, kitoms būtinoms reikmėms. Gausios šeimos dažniau nei kitos vaikus auginančios šeimos rizikuoja atsidurti skurde – 2006 m. išankstiniais duomenimis, gausių šeimų skurdo rizikos lygis buvo 41,9 proc., taigi gausių šeimų skurdo rizikos lygis yra beveik tris kartus didesnis nei šeimų, auginančių vieną ar du vaikus. Bendras skurdo lygis Lietuvoje 2006 m. siekė 20 proc., mieste – 13, 1 proc., kaime 34 – proc.

5. Didžioji dalis gausių šeimų gyvena kaimiškuosiuose rajonuose, kur šeimos dėl nepakankamai išplėto to ikimokyklinių įstaigų tinklo neretai negali pilnaverčiai dalyvauti darbo rinkoje, ieškoti darbo ir dirbti.

6. 2007 m. pradžioje savivaldybių seniūnijose įsteigti socialinių darbuotojų darbai su socialinės rizikos šeimomis etatai turi labai didelę įtaką gausių šeimų, priklausančių socialinės rizikos šeimų grupei, skaičiaus mažėjimui. Remiantis savivaldybių, kuriose socialinės rizikos grupei priklausančių šeimų skaičius yra daug mažesnis nei vidutiniškai Lietuvoje, nuomone, didelės įtakos turėjo suintensyvėjęs socialinis darbas su šeimomis, tinkamai paruošti ir kvalifikuoti socialiniai darbuotojai, pačių savivaldybių atsakingas požiūris į jų teritorijose gyvenančių šeimų ir jose augančių vaikų gerovę. Kai kuriose savivaldybėse vis dar trūksta socialinių darbuotojų darbai su socialinės rizikos šeimomis etatų, tinkamo šių darbuotojų aprūpinimo transportu ir pan.

7. Gausių šeimų tėvai suinteresuoti integruotis į darbo rinką, dirbti, pradėti savo verslą ir pan., tačiau Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas bei Lietuvos Respublikos darbo kodeksas numato, kad darbo rinkoje papildomai remiami, turi papildomas garantijas, susijusias su darbo santykiais, tik nėščiosios, neseniai pagimdžiusios ar krūtimi maitinančios moterys, asmenys, kurie vieni augina vaikus iki tam tikro amžiaus ir pan. Gausių šeimų tėvams papildomos garantijos nėra įtvirtintos.

8. Ne visos Lietuvos savivaldybės turi pakankamai informacijos apie jų teritorijose gyvenančias gausias šeimas, jų situaciją, gyvenimo būdą, šeimose augančių vaikų situaciją ir pan.

9. Siekiant užtikrinti gausių šeimų gerovę yra parengti (rengiami) keleto įstatymų pakeitimo projektai:

9.1. Aplinkos ministerija yra parengusi Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ir daugiabučiams namams modernizuoti įstatymo pakeitimo projektą, kuriame numatoma didinti valstybės paramą būstui įsigyti šeimoms, auginančioms tris ir daugiau vaikų. Minėtame projekte taip pat numatytos galimybės nepasiturinčioms šeimoms kompensuoti socialinio būsto nuomos mokesį.

9.2. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija rengia Lietuvos Respublikos išmokų vaikams pakeitimo įstatymo projektą, kuriame numatoma įteisinti išmokos gausių šeimų vaikams padidinimą, tikslinamos išmokų vaikams mokėjimo sąlygos ir tvarka.

9.3. Socialinės paramos mokiniams įstatymo pakeitimo projekte siūloma nemokamus pusryčius skirti ne tik socialinės rizikos, tačiau ir visų nepasiturinčių šeimų vaikams.

9.4. Lietuvos Respublikos Vyriausybė yra pritarusi Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 20 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projektui (numatančiam didinti pagrindinį neapmokestinamų pajamų dydį 50 proc. už pirmą vaiką ir 100 proc. už antrą ir kiekvieną paskesnę vaiką), kartu siūlydama Lietuvos Respublikos Seimui vaikus auginančius asmenis remti prie pagrindinio neapmokestinamo pajamų dydžio pridėdant 20 proc. šios sumos už pirmą vaiką, 50 proc. šios sumos – už antrą vaiką, po 100 proc. šios sumos – už trečią ir kiekvieną paskesnę vaiką.

Siūlymai:

1. *Lietuvos Respublikos Vyriausybei* – įgyvendinant Nacionalinės demografinės (gyventojų) politikos strategijos šeimos gerovės įgyvendinimo 2008-2010 metų priemonių planą, ypatingą dėmesį atkreipti į gausių šeimų ir jose augančių vaikų gerovės užtikrinimą.

2. *Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:*

2.1. Lietuvos Respublikos piniginių socialinės paramos nepasiturinčioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatyme apibrėžti bendrą gausios (daugiavaikės) šeimos sąvoką, nes neretai gausia šeima laikoma šeima, auginanti skirtingą skaičių vaikų (tris ir daugiau, keturis ir daugiau ir pan.).

2.2. Didinti piniginę paramą gausioms šeimoms, tačiau kad būtų užkirstas kelias galimam piktnaudžiavimui gaunama parama, atitinkamai siekti efektyvesnio darbo su socialinės rizikos grupei priklausančiomis gausiomis šeimomis.

2.3. Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatyme gausių šeimų tėvams įtvirtinti papildomą rėmimą darbo rinkoje.

2.4. Lietuvos Respublikos darbo kodekse įtvirtinti papildomas garantijas tris ir daugiau vaikų auginantiems darbuotojams: gausių šeimų tėvams numatyti kasmetines trisdešimt penkių kalendorinių dienų atostogas; gausių šeimų tėvams paprašius, nustatyti ne visą darbo dienos arba darbo savaitės darbo laiką.

2.5. Apsvarstyti galimybę įsteigti socialinio darbuotojo darbui su socialinės rizikos šeimomis etatą Molėtų mieste. Įvertinti, ar kituose miestuose nėra iškilusios panašios problemos.

3. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai – papildomai remti vaikus, augančius gausiose šeimose, organizuojant jų vasaros poilsį, t.y. papildyti Vaikų socializacijos programų rėmimo tvarkos aprašą, vaikus iš gausių šeimų laikant kaip vieną iš prioritetinių remiamų grupių.

4. Savivaldybėms:

4.1. Vietos lygmeniu, atsižvelgiant į kiekvienos savivaldybės specifiką, iki 2008-04-15 atlikti gausių šeimų situacijos tyrimus, nes atliekant tyrimą pastebėta, kad Socialinės paramos skyriams informacijos apie gausias šeimas dažnai trūksta. Surinkta informacija leistų priimti sprendimus dėl gausių šeimų rėmimo, skatinimo priemonių ir pan.

4.2. Ieškoti būdų didinti šeimų galimybes ugdyti vaikus ikimokyklinio ugdymo įstaigose, t.y. steigti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupes, pailginto darbo laiko grupes ikimokyklinio ugdymo įstaigose ir pan.

4.3. Plėtoti paslaugų šeimoms, auginančioms vaikus, tinklą, pvz., steigti centrus, kuriuose paslaugas gautų tiek vaikai, tiek tėvai. Šiuose centruose, be vaikų maitinimo, laisvalaikio organizavimo, psichologinių konsultacijų ir kt. lengvatinėmis sąlygomis, galėtų būti teikiamos, pvz., pirties, skalbimo paslaugos ir pan.

4.4. Kurti gausių šeimų rėmimo programas: seniūnijų socialiniai darbuotojai, dirbdami arčiausiai šeimų ir žinodami jų poreikius, turėtų spręsti, kokios pagalbos konkrečiai šeimai reikia.

4.5. Formuoti teigiamą visuomenės nuomonę apie gausias šeimas: įtraukti gausias šeimas į bendruomenės gyvenimą; viešinti tvarkingas gausias šeimas informacinėse priemonėse; rengti gausių šeimų skatinimo akcijas ir pan.

4.6. Drauge su teritoriniais darbo biržos padaliniais, vietos verslininkais, bendruomenės atstovais teikti gausių šeimų tėvams pasirengimo darbo rinkai bei užimtumo skatinimo programas.

4.7. Į gausių šeimų problemų sprendimą, galimos paramos teikimą kuo aktyviau įtraukti pačių gausių šeimų atstovus bei juos jungiančias bendrijas, draugijas ir pan.

4.8. Dalintis gerąja patirtimi, pasiekimais organizuojant paramą, paslaugas gausioms šeimoms, rengti, įgyvendinti įvairius projektus ir kt.

4.9. Svarstyti galimybes remti gausių šeimų tėvus sudarant jiems galimybes lengvatinėmis sąlygomis naudotis viešuoju transportu (Lietuvos Respublikos transporto lengvatų įstatymo 5 straipsnio 8 punktą). Įvertinti galimybes padėti spręsti gausių šeimų apsirūpinimo transportu problemas, pvz., sudaryti galimybes lengvatinėmis sąlygomis išsinuomoti mikroautobusus ir pan.

III.4. Dėl seksualinio smurto prieš vaikus paplitimo vaikų globos ir specialiojo ugdymo įstaigose

Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės bei Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, 2007 m. nuo seksualinės prievartos nukentėjo 219 vaikų (2006 m. – 276, 2005 m. – 239, 2004 m. – 217), tai beveik du trečdaliai visų

užregistruotų nukentėjusiųjų nuo šios nusikalstamos veikos. Lyginant 2006 ir 2007 metų duomenis, nuo seksualinės prievartos nukentėjusių vaikų skaičius sumažėjo, tačiau negalima daryti išvados, kad seksualinės prievartos prieš vaikus atvejų mažėja, nes tai latentinis nusikaltimas, daug prievartos atvejų lieka neatskleistų, nes patys vaikai vengia apie tai kalbėti, o įstatyminiai vaikų atstovai taip pat nenoriai apie tai kalba.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, siekdama įvertinti esamą situaciją dėl vaikų seksualinės prievartos, atliko tyrimą. Jis atliktas naudojant anoniminės apklausos metodą. Anoniminės apklausos anketos, paruoštos bendradarbiaujant su VšĮ „Vaiko namas“ specialistais - psichologais ir Vilniaus Universiteto docentu, Vaiko raidos centro klinikos vadovu D. Pūru, buvo pateiktos vaikų globos įstaigų auklėtiniams ir darbuotojams, dirbantiems tiesiogiai su vaikais. Siekiant kokybiškiau atlikti apklausą, VšĮ „Vaiko namas“ psichologai pateikė papildomas rekomendacijas, kaip atlikti tyrimą. Apklausas atliko miestų (rajonų) Vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) specialistai, pasitelkę į pagalbą pedagoginių psichologinių tarnybų specialistus. Vaikams buvo garantuotas anonimiškumas, jiems paaiškinta tyrimo esmė.

Tyrimas parodė, kad iš 3674 apklaustų vaikų 158 (4,3%) patyrė seksualinę prievartą. Daugiausia seksualinę prievartą vaikai patyrė iš bendraamžių ar vyresnių berniukų - 75 vaikai (47% seksualinę prievartą patyrusių vaikų). Iš tėvų, patėvių, mamos sugyventinių, giminaičių seksualinę prievartą patyrė 57 vaikai (34% seksualinę prievartą patyrusių vaikų). 58 vaikai (36% seksualinę prievartą patyrusių vaikų) seksualinę prievartą patyrė tikroje savo šeimoje, 52 vaikai (32% seksualinę prievartą patyrusių vaikų) – globos namuose ir mokykloje. Net 68 vaikai (43% seksualinę prievartą patyrusių vaikų) seksualinę prievartą patyrė ne kartą. Apklauskos duomenimis, seksualinę prievartą patyrė 2/3 berniukų ir 1/3 mergaičių.

313 vaikų (8% apklaustų vaikų) nurodė, kad žino, jog draugai ar pažįstami vaikai patiria ar buvo patyrę seksualinę prievartą, o 224 vaikai (6% apklaustųjų) žino asmenis, kurie prieš kitus naudoja seksualinę prievartą. Todėl specialistams bendraujant su vaikų globos institucijų vaikais, įgavus jų pasitikėjimą, yra galimybė atskleisti daugiau seksualinės prievartos atvejų ir padėti nukentėjusiam vaikui bei kaltininkui. 622 vaikai (17% apklaustųjų) nurodė, kad jiems siūlyta žiūrėti pornografines nuotraukas, žurnalus, pornografinius filmus. 665 vaikai (18% apklaustųjų) žiūrėjo pornografines nuotraukas, žurnalus ir filmus. 51 vaikas (1,4% apklaustųjų) buvo verčiami, įkalbinėjami, prašomi filmuotis ar fotografuotis nuogi.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė rekomendavo kiekvienuose vaikų globos namuose, vaikams žinomoje ir bet kuriuo paros metu prieinamoje vietoje, pateikti informaciją apie miesto (rajonų) vaiko teisių apsaugos tarnybą, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą, psichologinę pagalbą telefonu. Siekiant išsiaiškinti kuo daugiau seksualinės prievartos atvejų ir padėti tiek nukentėjusiam vaikui, tiek seksualinę prievartą naudojusiam vaikui, tikslinga miestų (rajonų) vaiko teisių apsaugos tarnyboms (skyriams), bendradarbiaujant su vaikų globos institucijomis, suteikti vaikams galimybę kreiptis į vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistą, kuris tam tikru nustatytu laiku lankytųsi globos institucijoje. Vaikų globos institucijoms informuoti vaikus, kur jie gali kreiptis patyrę seksualinę prievartą, ar sužinoję seksualinės prievartos atvejų tarp kitų vaikų, taip pat kaip apsisaugoti, kad netaptų seksualinės prievartos auka.

Atliktas tyrimas parodė, kad vaikų globos įstaigų darbuotojai, tiesiogiai dirbantys su vaikais, žino 200 atvejų (negalima daryti išvados, kad tiek vaikų patyrė, patiria ar įtariama patyrę seksualinę prievartą, nes keli ar keliolika darbuotojų, žinodami tą patį seksualinės prievartos atvejį, galėjo jį pažymėti savo anketose), kai vaikas įstaigoje, kurioje dirba apklausiamas darbuotojas, patyrė seksualinę prievartą. Įstaigose seksualinę prievartą dažniausiai patiria berniukai (93). Nurodyti 539 atvejai, kai įtarta, kad vaikai patyrė seksualinę prievartą. Iš jų 338 atvejais įtarta, kad vaikai patyrė seksualinę prievartą savo (ar globėjo) šeimoje, 138 – globos namuose ar specialiojo ugdymo

įstaigoje. Darbuotojams žinomas 361 atvejis, kai auklėtiniai, prieš patekdami į vaikų globos ar specialiojo ugdymo įstaigas, buvo seksualiai išnaudojami savo šeimoje. 71 darbuotojas nurodė, kad įtaręs, jog vaikas patyręs ar patiria seksualinę prievartą, nesiėmė jokių veiksmų, nes: 52 netikėjo, kad jo įsikišimas gali būti efektyvus, o 19 manė, kad tai dar labiau pakenks vaikui. Problema - didelis bejėgiškumas, kuris verčia darbuotojus ypatingai atsiriboti nuo šių atvejų. Jaučiama didelė baimė, bejėgiškumas. Bijoma pasekmių, pasmerkimo administracine prasme, kad nepavyko vaikui padėti ir sumažinti prievartos ar žalos įtakos.

Vyriausiųjų policijos komisariatų, apskričių, vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių), vaikų globos namų pateikta informacija apie seksualinę prievartą patyrusius vaikų globos įstaigų vaikus nesutapo, todėl darytina išvada, kad stokojama bendradarbiavimo tarp institucijų, nesikeičiama turima informacija. VšĮ Paramos vaikams centras rengia tarpžinybinio bendradarbiavimo sprendžiant seksualinės prievartos prieš vaikus atvejus schemą (rekomendacijas). Ji apima tris etapus: seksualinės prievartos įtarimą ir atpažinimą; teisinius veiksmus, susijusius su seksualinės prievartos atveju; pagalba vaikui ir šeimai (reabilitacija). Siekiant padėti seksualinę prievartą patyrusiems vaikams, būtina, kad parengta schema realiai funkcionuotų. Todėl reikalingas geranoriškas visų minėtų institucijų bendradarbiavimas. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė organizavo apskrityse apskritojo stalo diskusijas, kuriose dalyvavo apskričių administracijos, vaiko teisių apsaugos tarnybų, vaikų globos ir specialiojo ugdymo įstaigų, socialines bei psichologines paslaugas patyrusiems seksualinį smurtą vaikams teikiančių organizacijų, teisėsaugos institucijų atstovai. Šių diskusijų metu įvairių sričių specialistai dalinosi informacija bei patirtimi, kaip padėti seksualinę prievartą patyrusiems vaikams, ieškojo prevencijos priemonių prieš vaikų seksualinę prievartą.

Būtina spręsti nukentėjusių nuo seksualinio smurto vaikų ilgalaikės reabilitacijos klausimą. Todėl svarstyti galimybė vietoje reorganizuotų sanatorinių internatinių mokyklų steigti ilgalaikės reabilitacijos centrą nuo smurto (taip pat ir seksualinio) nukentėjusiems vaikams.

Siūlymai:

1. Lietuvos Respublikos Seimo:

1.1. Žmogaus teisių komitetui – svarstant Lietuvos Respublikos Seimo 2008-05-08 nutarimo Nr. XP-3079 „Dėl seksualinio smurto prieš vaikus paplitimo vaikų globos institucijose tyrimo“ projektą, numatyti galimybę specialiujų poreikių vaikų apklausas atlikti kompetentingiems specialistams, teikiant siūlymus skirti lėšas šiam darbui.

1.2. Teisės ir teisėtvarkos komitetui – atnaujinti diskusijas dėl vaiko amžiaus, nuo kurio jis gali duoti sutikimą lytiškai santykiauti, ir atitinkamų teisės aktų projektų svarstymą bei priimti galutinius sprendimus dėl atitinkamų Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso nuostatų pakeitimo.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybei:

2.1. Atkreipti dėmesį į būtinybę kurti nacionalinį koordinacinį pagalbos ir reabilitacijos centrą seksualinę prievartą patyrusiems nepilnamečiams, prekybos žmonėmis, prostitucijos bei pornografijos aukoms (nepilnamečiams).

2.2. Svarstyti galimybę vietoje reorganizuotų sanatorinių internatinių mokyklų steigti ilgalaikės reabilitacijos centrą nuo smurto, taip pat ir seksualinio, nukentėjusiems vaikams.

2.3. Numatyti finansinę paramą asmenims, ketinantiems studijuoti psichologiją, o baigus mokslus įsidarbinti pedagoginėse psichologinėse tarnybose.

2.4. Spręsti klausimą dėl papildomo pedagoginių psichologinių tarnybų finansavimo, siekiant padidinti tarnybų psichologų atlyginimus.

3. Švietimo ir mokslo ministerijai:

3.1. Kartu su pedagoginių psichologinių tarnybų steigėjais svarstyti galimybę imti priemonių didinti pedagoginių psichologinių tarnybų skaičių, įsteigiant pedagogines psichologines

tarnybas visose likusiose miestų (rajonų) savivaldybėse. Svarstyti galimybę keisti pedagoginių psichologinių tarnybų kompetenciją, numatant galimybę šioms tarnyboms teikti pagalbą vaikams, nukentėjusiems nuo smurto (steigiant klinikinių psichologų etatus).

3.2. Esant psichologų trūkumui ne tik pedagoginėse psichologinėse tarnybose, bet ir vaikų globos namuose, kartu su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija įvertinti galimybę pedagoginių psichologinių tarnybų psichologams teikti konsultacijas ir reikiamą pagalbą (tarnybų psichologams dirbti ir vaikų globos namuose) vaikų globos institucijų auklėtiniams.

3.3. Kartu su Policijos departamentu prie Vidaus reikalų ministerijos svarstyti galimybę parengti pedagoginių psichologinių tarnybų specialistus atlikti vaikų apklausas apklausos kambariuose, kurie padėtų policijos pareigūnams, prokurorams ir teisėjams apklausti smurta patyrusius nepilnamečius nukentėjusiuosius ar liudytojus.

3.4. Užtikrinti, kad būtų organizuoti mokymai visų pedagoginių psichologinių tarnybų krizių valdymo komandoms ir mokyklų vadovams, taip pat kad laiku būtų parengti krizių valdymo mokyklose konsultantai.

3.5. Užtikrinti, kad būtų laiku ir tinkamai įgyvendintos Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos įgyvendinimo priemonių plane numatytos priemonės.

3.6. Siūlyti peržiūrėti ir įvertinti specialiųjų mokyklų etatų skaičių.

4. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

4.1. Pakartotinai siūlyti kartu su vaikų globos namų steigėjais, kad būtų skatinami patys vaikų globos namai atskleisti kuo daugiau vaikų seksualinės prievartos atvejų, apsvarstyti galimybę, kai vaikų globos namai atskleidžia seksualinės prievartos atvejį, tam tikrą laikotarpį finansuoti psichologinės pagalbos teikimo paslaugas vaikams ir darbuotojams.

4.2. Kartu su Švietimo ir mokslo ministerija paspartinti vaikų globos įstaigų auklėtojų atestacijos nuostatų rengimą, bei atestacijos pravedimą.

5. *Socialinių paslaugų priežiūros departamentui prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos:*

5.1. Peržiūrėti ir įvertinti visų vaikų globos įstaigų darbuotojų etatų skaičių.

5.2. Per 2008-2009 metus patikrinti visas vaikų globos įstaigas.

6. *Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos* – atkreipti dėmesį, kad organizuojant mokymus vaikų globos namų darbuotojams ypatingas dėmesys ir priemonės būtų skirtos seksualinės prievartos atpažinimui, išaiškinimui, pagalbai vaikui bei prevencijai, taip pat į mokymus auklėtojams įtraukti temas, kaip šnekėti su vaikais žmogaus seksualumo tema.

7. *Miestų (rajonų) savivaldybėms* – spręsti, kad būtų papildomai finansuojamos pedagoginės psichologinės tarnybos, peržiūrėti ir didinti pedagoginių psichologinių tarnybų psichologų atlyginimus, sudaryti sąlygas įsidarbinti jauniems specialistams (ypač rajonuose).

8. *Miestų (rajonų) vaiko teisių apsaugos tarnyboms (skyriams):*

8.1. Bendradarbiaujant su vaikų globos įstaigomis, suteikti vaikams galimybę kreiptis į vaiko teisių apsaugos tarnybos (skyriaus) specialistą, kuris tam tikru nustatytu laiku lankytųsi globos įstaigoje.

8.2. Supažindinti su atlikto tyrimo rezultatais visų vaikų globos ir specialiojo ugdymo įstaigų vaikus, paaiškinant, kad atlikta anonimine apklausa išsiaiškinta, jog daug vaikų patiria seksualinę prievartą, tačiau siekiant padėti vaikams reikia, kad vaikai nenutylėtų seksualinės prievartos atvejų, o apie tai papasakotų asmenims, kuriais jie pasitiki. Minėti asmenys, neviešindami jiems patikėtos informacijos vaikų globos ar specialiojo ugdymo įstaigoje, kreipsis į atitinkamas institucijas, kad smurto aukai būtų suteikta reikiama pagalba.

8.3. Kartu su vaikų globos įstaigų darbuotojais aptarti jiems žinomus seksualinės prievartos atvejus ir organizuoti reikiamą pagalbą vaikams.

8.4. Glaudžiai bendradarbiauti su vaikų globos įstaigomis siekiant išsiaiškinti seksualinio smurto atvejus prieš vaikus ir jiems padėti.

9. Vaikų globos įstaigoms:

9.1. Informuoti vaikus, kur jie gali kreiptis patyrę seksualinę prievartą ar sužinoję seksualinės prievartos atvejų tarp kitų vaikų, taip pat kaip patiems apsisaugoti, kad netaptų seksualinės prievartos auka.

9.2. Siekti, kad tarp auklėtojų ir auklėtinių būtų kuo glaudesnis emocinis ryšys, kad vaikai labiau pasitikėtų auklėtojais ir nebijotų kreiptis pagalbos.

9.3. Glaudžiai bendradarbiauti su Vaiko teisių apsaugos tarnybomis (skyriais) siekiant išsiaiškinti seksualinio smurto atvejus prieš vaikus ir jiems padėti.

III.5. Dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo problemų

Apibendrinimą atlikti sąlygojo didėjantis skundų dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos suteikimo vaikams skaičius. Skunduose pareiškėjai dažniausiai nurodydavo, jog neužtikrinamas vaikų teisių ir teisėtų interesų gynimas – valstybės garantuojama teisinė pagalba vaikams nesuteikiama.

Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą reglamentuoja Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas. Pagal šį įstatymą teikiama pirminė ir antrinė teisinė pagalba.

Pirminės teisinės pagalbos teikimas yra valstybinė (perduota savivaldybėms) funkcija, t.y. savivaldybės institucija organizuoja ir (ar) teikia pirminę teisinę pagalbą; moka už pirminę teisinę pagalbą, kai pagal su savivaldybe sudarytą sutartį pirminę teisinę pagalbą teikia advokatai (advokatų profesinės bendrijos) ar viešosios įstaigos.

Antrinę teisinę pagalbą teikia ir priima sprendimus dėl antrinės teisinės pagalbos teikimo specialios valstybės institucijos – valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos, kurių veiklos teritorijos atitinka apygardų teismų teritorijas. Lietuvoje yra penkios valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos: Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio ir Šiaulių.

Buvo apklaustos visos pirminės teisinės pagalbos teikimą organizuojančios savivaldybių administracijos ir vaiko teisių apsaugos tarnybos, vaikų globos įstaigos bei visos antrinę teisinę pagalbą teikiančios valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos. Apibendrinus savivaldybių pateiktus duomenis, matyti, kad pirminė teisinė pagalba vaikams buvo suteikta 51 kartą, iš jų 8 kartus vaikai buvo nukreipti antrinės teisinės pagalbos. Apibendrinus valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybų pateiktus duomenis, pastebėta, kad kiekvienais metais vis daugiau nepilnamečių kreipiasi į tarnybas dėl antrinės teisinės pagalbos jiems suteikimo.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai duomenis pateikė tik 61 vaikų globos įstaiga iš 109 (46 vaikų globos namai, 8 vaikų globos centrai ir 7 šeimos). Vaikų globos įstaigose gyvenantys vaikai dėl pirminės teisinės pagalbos 2007 m. kreipėsi tik 6 kartus, teisinė pagalba jiems buvo suteikta. Vaikų globos įstaigose gyvenantys vaikai dėl antrinės teisinės pagalbos 2007 m. kreipėsi tik 3 kartus, teisinė pagalba jiems irgi buvo suteikta.

Pagrindinė problema, dėl kurios kyla daug kitų problemų, – skirtingas valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą organizuojančių ir ją teikiančių valstybės institucijų Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo nuostatų aiškinimas ir taikymas.

Iš savivaldybių pateiktų atsakymų matyti, kad kai kuriose savivaldybėse gaji nuostata, jog dėl vaiko teisinio statuso pirminė teisinė pagalba jam neteiktina. Tokią poziciją telefonu išsakė ir kompetentinga Teisingumo ministerijos tarnautoja. Kai kurie vaikų globos namų atstovai nurodė, jog ginant globotinių (rūpintinių) teises ir teisėtus interesus, vaikų globos įstaigoms labai dažnai reikalinga teisinė pagalba, kurios beveik neįmanoma gauti. Savivaldybės kompetentingos institucijos atsisako vaikų globos įstaigoms suteikti teisinę pagalbą motyvuodamos tuo, kad Valstybės

garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas taikytinas ir valstybės garantuojama teisinė pagalba teiktina tik fiziniams asmenims. Įstatymas nenumato valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo juridiniams asmenims.

Analizuojant esamą padėtį nustatyta, kad vaikų globos įstaigoms atsisakoma teikti ne tik pirminę teisinę pagalbą, bet ir antrinę. Tik Kauno valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos atstovai mano, kad, ginant pažeistas ar ginčijamas vaiko teises ar įstatymų saugomus interesus, valstybės garantuojamos antrinės teisinės pagalbos gali kreiptis ir vaikų globos įstaigos, tiksliau – jų įgalioti atstovai. Dėl asmenų, turinčių teisę į valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, ir jų atstovų pagal įstatymą tapatinimo ir savivaldybės, ir valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos nevienodai supranta atstovų pagal įstatymą sąvoką, t.y. į atstovų pagal įstatymą ratą neįtraukia visų asmenų, atstovais pagal įstatymą pripažįsta tik fizinius asmenis. Šiuo atveju, užtikrinant vienodą Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo taikymą, Teisingumo ministerijai siūlytina visoms valstybės garantuojamą teisinę pagalbą organizuojančioms ir teikiančioms valstybės institucijoms pateikti rekomendacijas dėl vaiko atstovų pagal įstatymą sampratos.

Išvados:

Visais atvejais vaikams teikiama valstybės garantuojama antrinė teisinė pagalba, kurios teikimą iš esmės reglamentuoja procesiniai įstatymai ir užtikrina teismas. Iš valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybų, miestų (rajonų) savivaldybių administracijų ir vaiko teisių apsaugos tarnybų, vaikų globos įstaigų apklausos rezultatų matyti, kad nėra bendros valstybės garantuojamos pirminės teisinės pagalbos teikimo vaikams praktikos, tad šios pagalbos teikimas vaikams problemiškas. Pagrindinė problema – skirtingas valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą organizuojančių ir ją teikiančių valstybės institucijų Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo nuostatų aiškinimas ir taikymas. Kai kurios valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą organizuojančios ir ją teikiančios valstybės institucijos mano, kad: dėl ypatingo vaiko teisinio statuto, t.y. jo neveiknumo – negalėjimo savo veiksmais įgyvendinti subjektinių teisių ir pareigų, pirminė teisinė pagalba vaikui neteiktina; dėl vaikų globos įstaigų teisinio statuso (jos yra juridiniai asmenys) nei valstybės garantuojama pirminė teisinė pagalba, nei valstybės garantuojama antrinė teisinė pagalba joms negali būti teikiama, nes Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas nenumato tokios pagalbos teikimo juridiniams asmenims.

Siūlymai:

1. *Teisingumo ministerijai kartu su Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos specialistais bei Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos koordinavimo taryba – parengti Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo papildymo projektą, įrašant į jį, kad vaikas gali kreiptis valstybės garantuojamos pirminės teisinės pagalbos savarankiškai.*

2. *Teisingumo ministerijai kartu su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija – surengti seminarus ar organizuoti mokymus dėl valstybės garantuojamos pirminės teisinės pagalbos teikimo vaikams ir jų atstovams pagal įstatymą (vaikų globos įstaigoms) savivaldybių administracijų ir jų vaiko teisių apsaugos tarnybų tarnautojams bei vaikų globos įstaigų darbuotojams, o jei reikia, siekiant užtikrinti vienodą Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo taikymą, parengti rekomendacijas.*

3. *Teisingumo ministerijai kartu su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija – organizuoti vaikų švietimą jiems suprantamomis ir prieinamomis priemonėmis dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo vaikams.*

III.6. Dėl socialinio būsto nuomos problemų

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje didėjantis skundų dėl socialinio būsto nuomos savivaldybėse skaičius, keliantys susirūpinimą pranešimai žiniasklaidoje apie problemas socialinio būsto nuomos srityje, 2005 metais įstaigoje atliktas apibendrinimas dėl socialinio būsto nuomos problemų (vaiko teisės į būstą užtikrinimo) ir teigiamų pokyčių šioje sferoje nebuvimas paskatino vaiko teisių apsaugos kontrolierę grįžti prie jau minėtų socialinio būsto nuomos problemų analizės.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2004 metais patvirtino Lietuvos būsto strategiją, pagal ją iki 2020 metų socialinio būsto fondo lyginamoji dalis turėtų būti padidinta nuo 2,4 procentų iki 4-5 procentų (25-30 tūkst. butų). Socialinio būsto plėtros 2008-2010 metų programa finansuojama iš valstybės biudžeto asignavimų, tačiau neatsižvelgta į nekilnojamojo turto rinkos pokyčius, tad asignavimai 2008-2010 metams yra tokie kaip ir Socialinio būsto plėtros 2005-2007 m. programoje. Lyginant Aplinkos ministerijos, atsakingos už strategijos ir programos įgyvendinimą, strateginio plano ir Socialinio būsto fondo plėtros 2005-2007 metų programos uždavinius, išreikšta suteikto socialinio būsto skaičiais per metus, pastebimas atotrūkis tarp nustatytų siekių, skiriamo finansavimo ir realių galimybių įgyvendinti užsibrėžtus uždavinius. Neskiriant papildomai lėšų Programos įgyvendinimui, ji nuolat iš dalies keičiama, mažinamas planuojamo socialinio būsto fondo prieaugis, išreikštas butų skaičiumi, todėl neaišku, iš kokių lėšų bus vykdomi Aplinkos ministerijos strateginiame plane numatyti uždaviniai.

Savivaldybių socialinio būsto fondo plėtra finansuojama iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto tikslinių asignavimų (90 proc.) ir savivaldybės lėšų (10 proc.). Nustatyti valstybės biudžeto asignavimai, neatsižvelgiant į nekilnojamojo turto rinkos pokyčius (būsto brangimą ir statybos kaštų didėjimą), nesikeičia suplanuoto įsigyti būsto rodikliai keičiami mažėjimo tvarka.

Asmenų, įrašytų į sąrašus socialinio būsto nuomai, skaičius nemažėja, priešingai – stebima nuolatinė augimo tendencija. Nurodyti tik kelias priežastis, dėl kurių valstybė negali tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimų aprūpinti labiausiai pažeidžiamus visuomenės narius socialiniu būstu, sudėtinga, dar sudėtingiau nurodyti pagrindinę priežastį, tačiau darytinos šios **išvados**:

1. Pasigendama nuoseklios ir pakankamai finansuojamos valstybės politikos socialinio būsto klausimais. Tai rodo ir nedidėjančios lėšos Lietuvos būsto strategijos bei Socialinio būsto fondo plėtros programos finansavimui. Iš duomenų apie finansavimą akivaizdu, kad programos tikslai nebus įgyvendinti.

2. Sudaromos socialinio būsto nuomos sutartys praktiškai yra neterminuotos. Valstybė, teikdama socialinę paramą socialinio būsto nuomos forma, turi skatinti asmenį gauti su darbu susijusių pajamų, jį motyvuoti.

3. Galiojančiuose teisės aktuose nėra aiškiai nustatytų nuomos prioritetų asmenims, įrašytiems į sąrašus socialinio būsto nuomai.

4. Savivaldybėse nėra vieningos praktikos sudarant socialinio būsto nuomos sutartis, tai gali būti viena iš prielaidų galimam savivaldybės administracijos tarnautojų piktnaudžiavimui ar aplaidumui.

5. Savivaldybėse skiriama nepakankamai dėmesio nuosavybės teise savivaldybei priklausančio ir patikėjimo teise valdomo turto – socialinio būsto ir bendrabučių – apskaitai, jo panaudojimo teisėtumui bei pagrįstumui, neaiškūs ir socialinio būsto apskaitos bei panaudojimo pagrįstumo ir teisėtumo kontrolės mechanizmai.

6. Galiojantis teisinis reglamentavimas sudaro sąlygas nuomininkų piktnaudžiavimui, ydingos praktikos formavimuisi, kai valstybės ir savivaldybės nuomojamose gyvenamosiose patalpose, be savivaldybės sutikimo, gali apsigyventi suaugę nuomininko vaikai ar kiti asmenys, kai nuomininkas, be nuomotojo sutikimo, nors ir išimtiniais atvejais, bet turi teisę subnuomoti išsinuomotą socialinį būstą.

7. Galiojantis teisinis reglamentavimas sudaro prielaidas didinti šeimų, auginančių 2 ir daugiau vaikus, socialinę atskirtį, nes teikiant paramą socialinio būsto nuomos forma jiems nustatytos sąlygos yra mažiau palankios nei kitoms socialinėms grupėms, turinčioms teisę į socialinio būsto nuomą.

8. Nėra vieningos praktikos ir reikalavimų dėl asmenų, turinčių teisę į socialinio būsto nuomą, sąrašų sudarymo taisyklių, todėl ne visos savivaldybės sąrašus sudaro kompiuterinės programos pagalba ir juos skelbia viešai. Nei savivaldybių, nei valstybės lygmeniu nėra viešai skelbiamas socialinio būsto, įskaitant ir išnuomoto, fondo dydis, asmenų, kuriems socialinis būstas išnuomotas, sąrašai.

9. Dėl teisinio reglamentavimo spragų kai kuriais atvejais apsunkinama galimybė iškeldinti iš socialinio būsto asmenis, neatitinkančius kriterijų, kuriems esant asmuo įgyja teisę į socialinio būsto nuomą.

10. Priėmus Valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti bei daugiabučiams namams modernizuoti įstatymo 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14 straipsnių pakeitimo ir papildymo, įstatymo papildymo 11(1) straipsniu įstatymo projektą Nr. XP-2673, išnuomojant savivaldybės socialinį būstą pirmenybė bus suteikiama šeimoms ir asmenims, įrašytiems į našlaičių ar be tėvų globos likusių asmenų sąrašą, bus išspręsta dalis socialinio būsto nuomos problemų, tačiau neskiriant papildomų biudžeto asignavimų socialinio būsto fondo plėtrai bei netobulinant iš esmės socialinio būsto nuomos teisinio reglamentavimo, tokios priemonės gali duoti tik laikiną efektą ir problemų šioje srityje iš esmės neišspręs. Kelia abejonių įstatymo projekto rengėjų siūlymas pakeisti įstatymo 2 straipsnio 11 dalį, nustatant, kad našlaitis yra ne tik asmuo, kuriam įstatymų nustatyta tvarka yra nustatyta laikinoji globa (rūpyba), iki šiam asmeniui sukankant 18 metų.

Siūlymai:

1. Iš esmės tobulinti teisinį socialinio būsto nuomos reglamentavimą atsižvelgiant į socialinio būsto nuomos, kaip valstybės socialinės paramos pažeidžiamoms ir materialiai neapsirūpinusioms šeimoms (asmenims), paskirtį:

1.1. Siekiant išvengti nuomininkų galimo nesąžiningumo ir piktnaudžiavimo atveju, taip pat užtikrinti asmenų, įrašytų į eiles socialinio būsto nuomai, teises, keisti Valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti bei daugiabučiams namams modernizuoti įstatymo nuostatą, kad nuomininkai duomenis apie turimą ir pajamas pateikia ne dažniau kaip vieną kartą per trejus metus. Užtikrinant skaidrumą socialinio būsto nuomos srityje, taip pat siekiant, kad socialinis būstas atitiktų savo paskirtį, būtina nustatyti, jog informacija apie turimą ir pajamas turi būti pateikiama ne rečiau kaip kas pusę metų (alternatyva – ne rečiau kaip kiekvienais metais).

1.2. Siūlytina Valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti bei daugiabučiams namams modernizuoti įstatyme įtvirtinti nuostatą, įpareigojančią asmenis, įrašytus į eilę socialinio būsto nuomai, taip pat nuomojančius socialinį būstą ir be objektyvių priežasčių nedirbančius, registruotus darbo biržose, dalyvauti jų rengiamose mokymo, persikvalifikavimo, įdarbinimo programose. Pradėti diskusijas dėl socialinio būsto nuomos, kaip socialinės paramos formos, maksimalaus termino nustatymo darbingiems asmenims, kurie nedirba be objektyvių priežasčių.

1.3. Inicijuoti diskusijas dėl Civilinio kodekso normų, reglamentuojančių valstybei ir savivaldybėms priklausančių gyvenamųjų patalpų nuomą, pakeitimo tikslingumo (dėl valstybės ar savivaldybės gyvenamosios patalpos nuomininko teisės nuomojamoje gyvenamojoje patalpoje apgyvendinti savo suaugusius vaikus, savo ir sutuoktinio tėvus be nuomotojo sutikimo; dėl fizinių asmenų, nustojusių būti nuomininko šeimos nariais, bet toliau gyvenančių nuomojamoje patalpoje, teisių gyventi šiame būste išsaugojimo; dėl teisės subnuomoti patalpą be nuomotojo sutikimo laikinojo išvykimo, numatyto Civiliniame kodekse, atvejais ir kt.).

1.4. Siekiant mažinti šeimų, auginančių 2 ir daugiau vaikus, socialinę atskirtį, būtina suteikti joms tinkamą paramą, todėl tikslinga peržiūrėti šių šeimų metinių pajamų ir turto dydžius,

numatytus minėtame Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime, suteikiančius teisę nuomotis socialinį būstą.

1.5. Įstatyminiame lygmenyje aiškiai nustatyti socialinio būsto nuomos apskaitos ir panaudojimo pagrįstumo bei teisėtumo kontrolės mechanizmus.

1.6. Siekiant užkirsti kelią galimam piktnaudžiavimui ar aplaidumui, neskaidriam socialinio būsto fondo panaudojimui, įstatyminiame lygmenyje įtvirtinti reikalavimą skelbti viešai (savivaldybių, Aplinkos ministerijos interneto tinklapiuose) informaciją ne tik apie socialinio būsto fondo dydį (įskaitant ir jau išnuomotą), sąrašus asmenų, turinčių teisę į socialinio būsto nuomą, taip pat sąrašus asmenų, kuriems socialinis būstas jau išnuomotas. Tuomet būtų užtikrintas socialinio būsto nuomos proceso skaidrumas ir asmenims, laukiantiems eilėje socialinio būsto nuomai, būtų nuolat prieinama išsami informacija apie nuomos eiliškumą ir kt.

1.7. Paspirtinti Valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti bei daugiabučiams namams modernizuoti įstatymo 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14 straipsnių pakeitimo ir papildymo, įstatymo papildymo 11(1) straipsniu įstatymo projekto XP-2673 priėmimo procesą.

2. Atsižvelgiant į tai, kad socialinio būsto problemų sprendimas Vyriausybės programoje nurodytas kaip prioritetas, užtikrinti valstybės politikos socialinio būsto klausimais nuoseklumą ir tinkamą finansavimą, didinti valstybės biudžeto asignavimus socialinio būsto fondo plėtrai.

3. Užtikrinti tinkamą savivaldybėms nuosavybės teise priklausančio ir patikėjimo teise valdomo socialinio būsto fondo apskaitą ne tik kiekvienos savivaldybės, bet ir valstybės lygmeniu, atskirai apskaitant tuos būstus, kurie yra užimti neteisėtai ir iš kurių asmenys turi būti iškeldinti. Iš dalies šis siūlymas bus įgyvendintas įdiegus ir pradėjus naudoti socialinio būsto informacinę sistemą „Parama“, tačiau reikėtų paspartinti šios informacinės sistemos įdiegimą.

4. Siūlyti savivaldybėms atlikti joms priklausančių bendrabučio tipo gyvenamųjų patalpų auditą – asmenų apgyvendinimo jose pagrįstumą ir svarstyti galimybę dalį jų pervesti į socialinio būsto fondą (pagal galimybes mažinant tarnybinių gyvenamųjų patalpų fondą).

5. Siekiant vieningos praktikos formavimo, inicijuoti diskusijas dėl asmenų, turinčių teisę į socialinio būsto nuomą, sąrašų sudarymo taisyklių, patvirtinti jas poįstatyminiu teisės aktu bei patvirtinti tipinę socialinio būsto nuomos sutarties formą ir nustatyti standartines šių sutarčių sąlygas arba parengti rekomendacijas šių sutarčių sudarymui.

6. Siūlyti savivaldybėms (savivaldybių kontrolieriams) atlikti joms priklausančio ir patikėjimo teise valdomo socialinio būsto fondo auditą – nustatyti tikslų socialinio būsto fondo dydį bei asmenų apgyvendinimo juose pagrįstumą.

III.7. Dėl pateiktos informacijos apie brolių ir seserų neišskyrimo principo taikymą 2006-2007 metais nustatant globą (rūpybą) tėvų globos netekusiems vaikams

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje, nagrinėjant skundus ir kitą pateiktą informaciją dėl vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimo, pastebėta, jog yra pažeidžiamas brolių ir seserų neišskyrimo principas, įtvirtintas Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje, Lietuvos Respublikos civilinio kodekse bei Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme. Atsižvelgdama į vis dažniau pasitaikančius brolių ir seserų išskyrimo atvejus, vaiko teisių apsaugos kontrolierė atliko minėtos problemos situacijos analizę.

Iš vaiko teisių apsaugos kontrolieriui miestų/rajonų savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybų/skyrių pateiktos informacijos paaiškėjo, jog brolių ir seserų neišskyrimo principas pažeidžiamas gana dažnai (2006 metais išskirti 664 vaikai; 2007 metais – 688 vaikai).

Analizuojant situaciją pastebėta, jog brolių ir seserų išskyrimas įvyksta dėl šių priežasčių: vaikų amžiaus, globėjų pasirinkimo, vaiko ligos, įvaikinimo, skirtingo tėvų valdžios įgyvendinimo vaikų atžvilgiu, vaikų apsisprendimo ir dėl to, jog savivaldybė neturi savo vaikų globos namų.

Miestų/rajonų savivaldybės yra atsakingos už savo teritorijoje esančius tėvų globos netekusius vaikus ir socialinių paslaugų jiems teikimą, tad turėtų spręsti klausimą dėl galimybės savo teritorijoje teikti trumpalaikės ir ilgalaikės socialinės globos paslaugas vaikams. Daug brolių ir seserų, nustatant laikiną/nuolatinę globą, išskiriami dėl jų amžiaus (2006 metais – 99 atvejai, 2007 metais – 85 atvejai), nes dauguma vaikų globos institucijų Lietuvoje teikia ilgalaikes ir trumpalaikes socialinės globos paslaugas tik vaikams nuo 3 iki 18 metų. Paprastai vaikai nuo 0 iki 3 metų amžiaus apgyvendinami Sutrikusio kūdikių vystymosi namuose.

Dažniausiai pasitaikantys atvejai, kai nustatant laikiną ar nuolatinę globą išskiriami broliai ir seserys, nes toks globėjų pasirinkimas (2006-111; 2007-133), t.y., asmuo, norintis tapti vaiko globėju (rūpintoju), pasirenka pageidaujamą globoti ir auklėti vaikų skaičių, jų amžių.

Lietuvoje 2006-2007 taip pat buvo nemažai atvejų, kai broliai ir seserys buvo išskirti dėl ligos ar neįgalumo (2006-23; 2007-24), t.y. kai vaikai apgyvendinami skirtingose globos institucijose. Pažymėtina, kad tokiems vaikams jų įstatyminiai globėjai privalo užtikrinti teisę bendrauti ir išsaugoti emocinį ryšį.

Iš vaiko teisių apsaugos kontrolieriui miestų/rajonų vaiko teisių apsaugos tarnybų/skyrių pateiktos informacijos pastebėta, jog nustatant globą (rūpybą) vaikams sunku įvertinti visų šeimos vaikų norus (vieni vaikai nori pas globėjus, kiti - ne) bei nuspręsti, kur vaikams bus geriau augti, jei prieš nustatant globą (rūpybą) vaikai atskirai augo artimųjų giminaičių šeimose ir pan.). Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, vaikui, likusiam be tėvų globos, įstatyminiai jo atstovai privalo išsaugoti ar siekti atstatyti bet kokią ryšį su artimaisiais giminaičiais, o šios vaiko teisės įgyvendinimą privalo kontroliuoti savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnyba.

Pažymėtina, jog šeimynos bei nevyriausybiniai vaikų globos namai yra svari alternatyva dideliems valstybiniais ir savivaldybių vaikų globos namams, tačiau iki šiol nėra priimtas Šeimynų įstatymas, neišspręstas šeimynų finansavimo klausimas.

Iš vaiko teisių apsaugos kontrolieriui miestų/rajonų Vaiko teisių apsaugos tarnybų/skyrių pateiktos informacijos matyti, jog Lietuvoje trūksta asmenų, norinčių globoti vaikus, ypač sunku rasti globėjus vyresnio amžiaus vaikams ir norinčių globoti kelis vienos šeimos vaikus ar globoti (rūpintis) vaikais, turinčiais sveikatos ir elgesio sutrikimų.

Siūlymai:

1. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

1.1. Formuoti tinkamą praktiką taikant brolių ir seserų neišskyrimo principą, kai nustatoma laikinoji/nuolatinė globa tėvų globos netekusiems vaikams, bei imtis priemonių atstatyti išskirtų brolių ir seserų prarastą ryšį, kai tai neprieštarauja vaiko teisėtiems interesams.

1.2. Spartinti Šeimynų įstatymo priėmimą bei svarstyti klausimą dėl šeimynų finansavimo galbūt pritaikant socialinių paslaugų finansavimo ir lėšų apskaičiavimo nevyriausybiniais vaikų globos namams praktiką.

1.3. Siūlyti spręsti klausimą dėl atlyginimo vaikus globojančioms šeimoms už teikiamą socialinę globą vaikams, nesusijusiems giminystės ryšiais.

2. *Miestų/rajonų savivaldybėms* – savivaldybių teritorijose organizuoti trumpalaikės ir ilgalaikės socialinės globos paslaugas nepilnamečiams nuo 0 iki 18 metų, kad būtų sudarytos sąlygos broliams ir seserims gyventi vienoje socialinės globos įstaigoje.

3. *Miestų/rajonų savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnyboms/skyriams* – atsižvelgiant į tai, jog miestų/rajonų savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos/skyriai yra atsakingi už vaiko globos organizavimą savivaldybės teritorijoje, taip pat į tai, kad jiems yra žinoma informacija apie išskirtus brolius ir seseris, siūlyti atlikti tokios informacijos analizę, ir, esant galimybėms, organizuoti išskirtų brolių ir seserų emocinio ryšio atstatymą bei užtikrinti tokių vaikų teisę bendrauti.

4. *Vaikų globos namams* – atlikti vaikų globos įstaigose globojamų vaikų situacijos analizę (apie globojamus išskirtus brolius ir seseris) ir apsvarstyti globojamų vaikų bendravimo su broliais ir seserimis užtikrinimo galimybes (organizuoti susitikimus, pasisvečiavimus ir kt.).

5. Su pateiktos informacijos apie brolių ir seserų neišskyrimo principo taikymą 2006-2007 metais nustatant globą (rūpybą) tėvų globos netekusiems vaikams apibendrinimu supažindinti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkę J. Stripeikienę.

III.8. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2009 metais atlikti bei planuojami atlikti apibendrinimai ir tyrimai dėl atskirų vaiko teisių apsaugos problemų

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2009 metų sausio – vasario mėnesiais atlikti šie apibendrinimai, tyrimai:

- **Lietuvos piliečių ir užsieniečių vaikų, grįžusių/atvykusių iš užsienio, integravimas(-sis) Lietuvos mokyklose**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į keliamas problemas, galimai kylančias vaikams, grįžusiems/atvykusiems iš užsienio valstybių, dėl jų integravimo(-si) Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose, taip pat manydama, kad šiais atvejais gali būti pažeidžiamos vaikų teisės bei įstatymais saugomi interesai, ir siekdama išanalizuoti situaciją, priėmė sprendimą atlikti tyrimą (2009 m. sausio 21 d. Pažyma Nr. 15-2008/KI-6). Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2008 metais buvo surinkta ir išanalizuota savivaldybių švietimo skyrių statistinė ir praktinė informacija apie į Lietuvą grįžusių/atvykusių iš užsienio vaikų mokymą, išskirtos problemos, su kuriomis susiduriama organizuojant atvykusių/grįžusių vaikų ugdymą bei Švietimo ir mokslo ministerijai pateikti siūlymai dėl grįžusių/atvykusių vaikų ugdymo kokybės gerinimo.

- **Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) tarnautojų (darbuotojų) darbo organizavimo ir darbo apmokėjimo sistemos tobulinimas**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės praktinė veikla parodė, kad sprendžiant krizinėse situacijose atsidūrusių vaikų klausimus savivaldybėse nuolat susiduriama su problema, kai savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų specialistai atsisako vykti į šeimas (vaikų paėmimo iš šeimos atvejais) ir į policijos įstaigas (kai būtina kuo skubiau apklausti nepilnamečius ir dėl objektyvių priežasčių jų interesų negali atstovauti įstatyminiai atstovai) pasibaigus darbo valandoms, poilsio ir švenčių dienomis. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos duomenimis, tokia situacija susiklostė todėl, kad po darbo valandų, tarnautojų įgaliojimai pasibaigia, taip pat už viršvalandinį darbą nėra apmokama.

Siekiant įvertinti egzistuojančias vaiko teisių apsaugos tarnybų darbo organizavimo problemas, jas sąlygojančias priežastis bei galimybes tobulinti pastarųjų darbo organizavimą, vaiko teisių apsaugos tarnybų ir policijos pareigūnų bendradarbiavimo problemas ir galimus jų sprendimo būdus, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo surinkta ir apibendrinta savivaldybių merų (administracijų vadovų) bei teritorinių policijos įstaigų (komisariatų) vadovų pateikta informacija dėl vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojų darbo organizavimo ir darbo apmokėjimo sistemos tobulinimo.

- **Vaiko teisių apsaugos kontrolierės siūlymų, pateiktų atsakingoms institucijoms, atlikus tyrimą dėl vaikų teisių ir jų teisėtų interesų pažeidimo įtraukiant vaikus į kontrabandos verslą ar jiems dalyvaujant kontrabandos versle, vykdymas**

Visuomenės informavimo priemonėse 2007 metais buvo gana plačiai aptariama vaikų įtraukimo ir dalyvavimo kontrabandoje problema. Siekdama įvertinti visuomenės informavimo priemonių pranešimuose nurodytas aplinkybes, vaiko teisių apsaugos kontrolierė atliko tyrimą (2007 m. gruodžio 10 d. Pažyma Nr. KI-119) bei, atsižvelgdama į vaikų įtraukimo į teisės pažeidimus, susijusius su kontrabanda, problemos mastą ir itin neigiamą poveikį, žalingas pasekmes vaikams, jų šeimoms, valstybei bei visuomenei, atsakingoms valstybės ir savivaldybių institucijoms pateikė siūlymus, susijusius su šios problemos sprendimu.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2009 metų pradžioje buvo apibendrinta valstybės ir savivaldybių institucijų pateikta informacija apie vaiko teisių apsaugos kontrolierės pateiktų siūlymų vykdymą, šios problemos sprendimą. Informaciją pateikė Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas, Švietimo ir mokslo, Socialinės apsaugos ir darbo, Teisingumo, Vidaus reikalų ministerijos, Generalinė prokuratūra, Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Pagėgių bei Jurbarko, Šakių, Šilutės, Tauragės ir Vilkaviškio rajonų policijos komisariatai, Pagėgių bei Šilutės, Tauragės, Jurbarko ir Šakių rajono savivaldybių merai, Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2009 metais planuojama atlikti šiuos apibendrinimus, tyrimus:

- **Dėl sveikatos priežiūros paslaugų teikimo vaikams, gyvenantiems globos įstaigose, ir galimiems įvaikinti vaikams**

Tyrimas pradėtas atsižvelgiant į vaiko teisių apsaugos kontrolieri pateiktą informaciją dėl galimai netinkamai organizuojamos sveikatos priežiūros vaikų, gyvenančių globos įstaigose, ir vaikų, įtrauktų į galimų įvaikinti vaikų sąrašus.

- **Dėl nemokamo mokinių maitinimo organizavimo**

Tyrimas pradėtas atsižvelgiant į spaudoje pateiktą informaciją, kad Lietuvos miestų ir rajonų savivaldybės taupo nemokamam mokinių maitinimui skirtus pinigus, o vėliau juos panaudoja kitoms reikmėms. Tyrimo metu numatoma apibendrinti ir įvertinti nemokamo mokinių maitinimo organizavimo praktiką.

- **Dėl savivaldybių bendruomenių vaiko teisių apsaugos tarybų veiklos**

Tyrimas pradėtas, siekiama įvertinti savivaldybių bendruomenių vaiko teisių apsaugos tarybų veiklą, jos efektyvumą, praktikoje kylančias problemas bei galimus bendruomenių tarybų veiklos tobulinimo ir problemų sprendimo būdus.

- **Dėl Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo įgyvendinimo**

Tyrimas pradėtas atsižvelgiant į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gaunamus kreipimusis dėl įvairių problemų, kylančių įgyvendinant nuo 2008 m. sausio 1 d. įsigaliojusį Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymą.

- **Dėl vaikų dienos centrų veiklos**

Tyrimo metu planuojama apibendrinti ir įvertinti Lietuvoje veikiančių vaikų dienos centrų veiklą, veiklos kryptis bei darbo organizavimą, praktikoje kylančias problemas bei galimas vaikų dienos centrų veiklos tobulinimo galimybes.

- **Dėl vaikų žaidimų aikštelių**

Tyrimo metu planuojama įvertinti vaiko teisės į poilsį ir laisvalaikį užtikrinimą bei vaikų užimtumo organizavimą Lietuvoje, apibendrinti esamas problemas bei pateikti siūlymus jų sprendimui.

- **Dėl socialinių darbuotojų darbui su socialinės rizikos šeimomis**

Tyrimas pradėtas atsižvelgiant į tai, jog nuo 2007 m. sausio 1 d. savivaldybėse steigiamos socialinių darbuotojų darbui su socialinės rizikos šeimomis pareigybės. Tyrimo metu planuojama įvertinti socialinių darbuotojų darbo kokybę, išsiaiškinti apie problemas, kurios iškyla jų darbe bei išsiaiškinti, kaip galima padėti jas spręsti, pasitelkiant kitas įstaigas, dirbančias vaiko teisių apsaugos srityje.

- **Dėl vaiko teisių apsaugos kontrolierės siūlymų, pateiktų atsakingoms institucijoms, atlikus socialinio būsto nuomos problemų, analizę**

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2008 metais buvo atlikta socialinio būsto nuomos problemų analizė. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, siekdama efektyvaus socialinio būsto nuomos problemų sprendimo bei vaiko teisės į būstą ir tinkamas gyvenimo sąlygas užtikrinimo, pateikė siūlymus dėl socialinio būsto nuomos problemų sprendimo. Atsižvelgiant į tai, planuojama atlikti informacijos apie vaiko teisių apsaugos kontrolierės pateiktų siūlymų įgyvendinimą bei pokyčių, sprendžiant socialinio būsto problemas, apibendrinimą.

IV. VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS TARPTAUTINĖ VEIKLA

IV.1. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės tarptautinė veikla, susijusi su vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos problemų sprendimu

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė 2008 m. gegužės 26-27 d. dalyvavo Vienoje vykusioje Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) konferencijoje „Prekyba vaikais: atsakai ir iššūkiai vietiniame lygmenyje“, kurios metu atkreipė konferencijos dalyvių dėmesį į labiausiai pažeidžiamą šio reiškinio žmonių grupę – vaikus. Taip pat vaiko teisių apsaugos kontrolierė pareiškė nuomonę, kad būtina kalbėti ne tik apie vaikų prekybą, bet ir apie jų įtraukimą į prostituciją.

Susitikimo su ESBO specialiaja atstove kovai prieš prekybą žmonėmis E. Biaudet metu, vaiko teisių apsaugos kontrolierė ESBO atstovę supažindino su Lietuvos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veikla bei pristatė dvi ankstyvosios prekybos žmonėmis prevencijos kryptis (vaikai, kurių tėvai išvyko dirbti į užsienį; globos namų ir specialiųjų mokyklų auklėtiniai) ir pasiūlė jas įtraukti į ESBO darbotvarkę. E. Biaudet patvirtino, jog vaiko teisių apsaugos kontrolierės nurodyta problema yra aktuali ir kitoms ESBO šalims, taip pat teigiamai įvertino pasiūlymą dėl dviejų naujų temų įtraukimo į ESBO darbotvarkę.

Lietuvos Respublikos nuolatinės atstovybės prie Tarptautinių organizacijų Vienoje nuomone, Lietuvos institucijos yra gana aktyvios ir turi nemažą patirtį vaikų teisių apsaugos srityje, todėl ankstyvosios prevencijos, ypač pažeidžiamų vaikų grupėse, įtraukimas į ESBO darbotvarkę galėtų tapti vienu iš Lietuvos pirmininkavimo Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijai 2011 metais prioritetu. Lietuvos Respublikos atstovybė prie Tarptautinių organizacijų Vienoje pasiūlė šiuos žingsnius kovos prieš prekybą žmonėmis prevencijos srityje:

- Parengti Lietuvos koncepcinį dokumentą kovos prieš prekybą žmonėmis tema, identifikuojant Lietuvos Respublikos institucijas, kurios bendradarbiautų su ESBO šioje srityje.
- Aptarti minėtą koncepcinį dokumentą kartu su ESBO specialiaja atstove kovai prieš prekybą žmonėmis E. Biaudet ir, atsižvelgus į pastabas, parengti rėminį dokumentą, kuris būtų pateiktas svarstyti ESBO Žmogiškosios dimensijos komitetui ir, kuris taptų sudėtine Lietuvos Respublikos pirmininkavimo ESBO programos dalimi, žmogaus teisių apsaugos srityje.
- 2009 metų pabaigoje Vilniuje surengti regioninį seminarą.
- 2011 metų pabaigoje Vilniuje vyksiančiame ESBO Ministrų Tarybos susitikime priimti sprendimą kovos prieš prekybą žmonėmis tema, kuris taptų rekomendacinio pobūdžio ESBO šalims.

Lietuvos Respublikos Seimas 2004 m. birželio 10 d. ratifikavo Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 2000 metų Fakultatyvinį protokolą dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos⁴, kurio nuostatos Lietuvos Respublikoje įsigaliojo 2004 m. rugsėjo 5 d.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2007 m. vasario 7 d. nutarimu Nr. 208 patvirtino Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos Fakultatyvinio protokolo dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos įgyvendinimo ataskaitą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, pasinaudodama Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto siūlymu ir atsižvelgdama į pagrindinį savo veiklos tikslą – gerinti vaiko teisinę apsaugą Lietuvoje, 2008 metų gegužės mėnesį pateikė komentarus įžanginei Lietuvos Respublikos ataskaitai dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos Fakultatyvinio protokolo dėl vaikų prekybos, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos įgyvendinimo.

⁴ (Žin., 2004, Nr. [108-4028](#))

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto dėmesį į šias aplinkybes:

1. Lietuvos vaiko teisių apsaugos institucijų, veikiančių valstybės, vietos savivaldos ir visuomeniniame lygmenyje, veiklos reglamentavimas nėra išsamus. Teisės aktuose stokojama konkretaus ir aiškaus Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Švietimo ir mokslo ministerijos, Sveikatos apsaugos ministerijos, Teisingumo ministerijos ir Vidaus reikalų ministerijos veiklos, įsipareigojimų bei dalyvavimo formuojant ir įgyvendinant vaiko teisių apsaugos politiką reglamentavimo, o vaiko teisių apsaugos sričiai, lyginant su kitomis ministerijų kuruojamomis sritimis, skiriama gana mažai dėmesio. Vaiko teisių apsauga vietos savivaldos lygmenyje nėra pakankamai stipri, vaiko teisių apsaugai nėra skiriama pakankamai dėmesio, taip pat ypatingai didelę įtaką turi vietos valdžios atstovų požiūris į vaiko teisių apsaugą, investicijas ir pokyčius šioje srityje.

2. Nepaisant teisės aktuose įtvirtinto imperatyvo pranešti apie smurto prieš vaiką atvejus, daugelis jų yra sąmoningai, dėl subjektyvių priežasčių (siekiant išvengti atsakomybės, intervencijos į šeimą, išsaugoti įstaigos autoritetą ir pan.) nuslepiami. Žinomų ar įtariamų smurto (ypač seksualinio smurto) prieš vaikus atvejų nuslėpimas įtakoja šio reiškinio, taip pat ir vaikų komercinio seksualinio išnaudojimo, vaikų pardavimo, prostitucijos bei pornografijos, latentškumą, o statistiniai duomenys neatspindi realaus fizinio, seksualinio, psichologinio smurto paplitimo nei pagal teritorinį, nei pagal vaikų amžiaus, nei pagal smurtautojo charakteristikos kriterijų.

3. Baudžiamojo proceso kodekso nuostatos, susijusios su nepilnamečių nukentėjusiųjų ir (ar) liudytojų procesiniu statusu, jų teisių ir interesų apsauga baudžiamojo proceso metu, yra gana deklaratyvos, neužtikrinamas jų tinkamas įgyvendinimas praktikoje. Vaiko apklausas vykdančios proceso dalyviai (teisėjai, prokurorai, tyrėjai ir kt.) dažnai neturi pakankamai žinių apie nepilnamečio apklausos specifiką. Į vaiko apklausą kviečiami vaiko teisių apsaugos atstovai, specialistai (psichologai, pedagogai) dėl specialių žinių stokos, formalaus (pasyvaus) ar atsitiktinio dalyvavimo procese ne visuomet tinkamai atstovauja vaiko teises. Į apklausas kviečiami vaiko tėvai neturi žinių apie vaiko teisių gynimą baudžiamajame procese. Nepakankamai išplėtotas vaiko apklausos kambarių tinklas bei trūksta specialistų, galinčių vykdyti vaikų apklausus.

4. Ikteisminio tyrimo ir teismo nagrinėjimo terminai vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos bylose yra per ilgi. Dėl ilgų baudžiamojo proceso terminų blogėja baudžiamojo proceso rezultatai (aukos keičia parodymus, nusivilia procesu, patiria papildomus neigiamus išgyvenimus ir pan.).

5. Valstybės garantuojama ir teikiama nemokama teisinė pagalba ne visuomet yra kvalifikuota bei pateisina atstovaujamo asmens lūkesčius.

6. Praktikoje ne visuomet įgyvendinamos teisės aktų nuostatos dėl pagalbos vaikui, nukentėjusiam nuo nusikalstamos veikos, smurto ar kitokio blogo elgesio, suteikimo. Praktikoje ne visuomet užtikrinama nepilnamečio nukentėjusiojo ar liudytojo apsauga nuo susitikimo su įtariamuoju (kaltinamuoju), pastarojo ar jo atstovų poveikio. Požiūris į nukentėjusį vaiką vis dar neišvengia vaiko kaltinimo dėl įvykio, vaiko pasmerkimo aspektų. Ypač neigiamai vertinamos prostitucija besiverčiančios merginos, nepriklausomai nuo vertimosi prostitucija priežasčių. Daugeliu atvejų preziumuojama, kad tai buvo merginos iniciatyva ar dėl jos kaltės. Atsižvelgiant į vaikų lytinės brandos akceleraciją, teigiamą kai kurių vaikų požiūrį į vertimąsi prostituciją bei iniciatyvą užsiimti šia veikla, neigiamai vertintinas nepilnamečių traukimas administracinės atsakomybės už vertimąsi prostitucija (baudos skyrimas), jeigu nėra nustatoma atleidimo nuo administracinės atsakomybės aplinkybių. Tokiais atvejais svarbiau išsiaiškinti tikrąsias nepilnamečių vertimosi prostitucija priežastis ir užtikrinti efektyvios pagalbos teikimą.

7. Savivaldybėse trūksta organizacijų, teikiančių (galinčių teikti) kvalifikuotą pagalbą prekybos žmonėmis bei prostitucijos aukoms. Psichosocialinė ir kita reikalinga pagalba bei

paslaugos nėra prieinamos visiems vaikams ir jų šeimos nariams (atstovams pagal įstatymą), ypačiai gyvenantiems kaimo vietovėse.

8. Nėra nacionalinio, valstybinio lygmens koordinacinio centro, kuris padėtų stiprinti prevencinę, intervencinę ir postvencinę atsakingų institucijų veiklą, sprendžiant su vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos problemas, koordinuotą prevencinį darbą, nepilnamečių paieškos organizavimą, aukų parvežimą iš užsienio, būtinos kompleksinės pagalbos suteikimą bei duomenų apie nukentėjusius nepilnamečius kaupimą ir analizavimo procesą bei informacijos sklaidą.

9. Smurto auka ne visuomet gali pasinaudoti teisės aktais įtvirtintomis apsaugos priemonėmis. Praktikoje auka dažnai priversta pati ieškoti apsaugos priemonių. Būtina: tobulinti tėvų ir kitų teisėtų vaiko atstovų bei fizinių ir juridinių asmenų civilinės, administracinės ir baudžiamosios atsakomybės formas, numatyti alternatyvias, įpareigojančias tobulinti žinias apie vaikų auklėjimą ir pan., poveikio priemones; didinti vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimo išaiškinamumo mastą bei asmenų, nuslėpusių vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimo atvejus, nesuteikusių vaikui reikalingos pagalbos, atsakomybę; vykdyti visuomenės, tėvų ir vaikų švietimą vaiko gerovės užtikrinimo, vaiko apsaugos, tėvų (kitų įstatyminių atstovų) teisių ir pareigų, jų atsakomybės ir kitais klausimais; padidinti lytinio santykiavimo sutikimo amžių nuo šiuo metu galiojančio 14 metų iki 16 metų; nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinti vaiko kaip pardavimo, prostitucijos ir pornografijos aukos sąvoką.

10. Prekybos žmonėmis ir prostitucijos problemoms spręsti parengtų Vyriausybės programų įgyvendinimas savivaldybėse yra pernelyg priklausomas nuo vietos valdžios požiūrio į vaiko teisių apsaugą ir konkrečią vaiko teisių apsaugos problemą, nes Vyriausybė gali tik rekomenduoti savivaldybėms skirti lėšas programoje numatytoms priemonėms įgyvendinti. Vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos problema savivaldybėse nėra vertinama kaip grėsminga ar reikalaujanti išskirtinio dėmesio.

11. Stokojama bendradarbiavimo tarp valstybės, savivaldybių institucijų ir nevyriausybinių organizacijų, sprendžiant prekybos žmonėmis aukų (nepilnamečių) bei nepilnamečių prostitucijos klausimus. Neigiamai bendradarbiavimą įtakoja specialistų stoka, jų kaita bei dideli darbo krūviai (papildomos funkcijos, neefektyvus darbo organizavimas, materialinis bei techninis aprūpinimas).

12. Socialiniai pedagogai ir pedagoginės psichologinės tarnybos dėl jiems oficialiai ir neoficialiai priskirtų uždavinių ir funkcijų, didelio darbo krūvio bei jų žinioje esančių vaikų skaičiaus negali efektyviai ir kokybiškai vykdyti jiems pavestų funkcijų. Didelis darbo krūvis, nepakankamas materialinis techninis aprūpinimas, menkas darbo užmokestis – tai vienos iš priežasčių, dėl kurių jaučiamas specialistų stygius ir dėl ko šie specialistai renkasi kitą veiklą.

13. Gaji nuomonė, kad seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos problemą galima išspręsti represinėmis priemonėmis, tačiau veiksmingiau ši problema būtų sprendžiama pasiekus maksimalų kaltų asmenų atsakomybės neišvengiamumo principo įgyvendinimą, sukūrus efektyvios, kvalifikuotos ir kompleksinės pagalbos smurtautojui sistemą. Smurtautojas ne tik turi atsakyti už savo veiksmus, bet būtina užtikrinti, kad jam būtų suteikta reikalinga pagalba.

14. Specialistų mokymas neduoda laukiamos naudos dėl itin dažnos kadro kaitos bei žmoniškųjų faktorių (nesuinteresuotumo, subjektyvaus, iš anksto susiformavusio neigiamo požiūrio į aukas ir kt.).

15. Rengiamų ir įgyvendinamų programų, teisės aktų rezultatui, efektyvumui pasiekti yra itin svarbus savalaikis, reikalingas finansinių išteklių suplanavimas ir skyrimas. Taip pat būtina: užtikrinti nevyriausybinių organizacijų veiklos, kuri apsiriboja didžiais miestais, plėtrą; nuolatinį specialistų, dirbančių su nepilnamečiais vaikais, kvalifikacijos tobulinimą, žinių prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencijos, kontrolės klausimais gausinimą ir kt. Būtina vykdyti itin aktyvų

socialinį darbą su rizikos grupės šeimomis bei jų vaikais, asmenimis, ketinančiais išvykti į užsienį, taip pat būtina sukurti duomenų bazę apie išvykusių į užsienį vaikus (mokinius).

16. Efektyvesnei nepilnamečių apsaugai nuo žalingos informacijos įgyvendinti būtina užtikrinti atsakingų valstybės pareigūnų ir specialistų bendradarbiavimą, aktyvesnę policijos pareigūnų veiklą, taip pat imtis priemonių, skatinančių internetinės žiniasklaidos savireguliacijos mechanizmo atsiradimą. Žiniasklaida turėtų padėti kelti bendrąjį suvokimą apie vaikų išnaudojimą, jo grėsmes ir pasekmes, o patys žiniasklaidos atstovai turėtų būti įtraukti į mokymus apie vaikų išnaudojimą ir pan. plačiąja prasme.

Apibendrinama pateiktus komentarus, vaiko teisių apsaugos kontrolierė pažymėjo, kad, siekiant efektyvios vaikų apsaugos, vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos problemų sprendimo, Lietuvos valstybė turi:

- pašalinti atotrūkį tarp teisinio reglamentavimo, sukurtos gana pažangios teisinės bazės ir praktinio teisės aktų įgyvendinimo;
- užtikrinti priimamų su vaiko apsauga susijusių sprendimų, priemonių ir veiksmų nuoseklumą bei jų įgyvendinimo nuolatinę kontrolę ir peržiūrą;
- tinkamai finansuoti teisės aktuose numatytas vaiko teisių apsaugos priemones;
- atsižvelgiant į pokyčius ir iššūkius valstybės gyvenime – užtikrinti vaiko teisių apsaugos gerinimo programų tęstinumą, prisiimtų įsipareigojimų vykdymo rezultatų efektyvumą;
- veiklą ir priimamus sprendimus dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos sukcentruoti ir koordinuoti valstybiniame lygmenyje (koordinaciniame centre);
- ypatingą dėmesį skirti prevencinei veiklai dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos, o ją planuoti bei vykdyti atsižvelgiant į atitinkamas potencialių aukų (rizikos) grupes;
- užtikrinti efektyvią pagalbą bei reikalingas paslaugas seksualinę prievartą patyrusiems nepilnamečiams, prekybos žmonėmis bei prostitucijos aukoms (steigiant pagalbos ir reabilitacijos centrą), pašalinti atotrūkį tarp miesto ir kaimo vietovių gyventojams teikiamų paslaugų bei pagalbos;
- skirti lėšas specialistams parengti, jiems motyvuoti ir išsaugoti;
- užtikrinti informacijos apie pagalbą teikiančias institucijas sklaidą bei galimybes pranešti apie išnaudojimo atvejus ir sulaukti pagalbos;
- šviesti vaikus ir jų tėvus (kitus atstovus pagal įstatymą), vaiko teisių apsaugos institucijų ir žiniasklaidos atstovus bei visuomenę, informaciją pateikti atsižvelgiant į kiekvienos suinteresuotos grupės ypatumus.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo 2008 m. rugsėjo 18 d. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto posėdyje, kuriame buvo svarstoma Lietuvos Respublikos Vyriausybės išanginė ataskaita dėl Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinio protokolo dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir pornografijos.

Be to, vaiko teisių apsaugos kontrolierė atstovavo Lietuvą 2008 m. lapkričio 25 – 28 dienomis Rio de Žaneire, Brazilijoje, vykusiame III-ajame Pasauliniame Kongrese prieš seksualinį vaikų ir paauglių išnaudojimą (I-asis Pasaulis Kongresas prieš seksualinį vaikų išnaudojimą vyko 1996 metais Stokholme, o II-asis – 2001 metais Jokohamoje). Renginyje dalyvavo beveik 3 200 delegatų iš 170 valstybių, keli šimtai vaikų ir paauglių, 160 oficialių delegacijų ir daugiau kaip pusė šimto aukščiausio lygio vyriausybių atstovų. Jo metu buvo priimta deklaracija ir veiksmų planas, skirtas aptarti veiksmus ir priemones, kurių būtina imtis siekiant efektyviai išspręsti vaikų ir paauglių seksualinio išnaudojimo problemas, o visoms pasaulio šalims, taip pat ir Lietuvai, padiktuoti nauji tarptautiniai įsipareigojimai pagal Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos fakultatyvinį protokolą dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir pornografijos.

IV.2. Tarptautinė ekspertinė veikla

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos aštuonerių metų darbo patirtis leido 2008 metais aktyviai vykdyti tarptautinę ekspertinę veiklą. Manytina, kad sėkmingai įgyvendinti tarptautiniai projektai, skirti Gruzijos visuomeninio gynėjo Vaiko teisių centro ir Armėnijos žmogaus teisių gynėjo institucijos gebėjimams stiprinti, įrodė įstaigos personalo profesionalumą ir Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus autoriteto pripažinimą tarptautiniu lygiu.

- **Gruzijos Visuomeninio gynėjo įstaigos Vaiko teisių centro gebėjimų stiprinimas**

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga įgyvendino tarptautinį projektą „Gruzijos visuomeninio gynėjo įstaigos Vaiko teisių centro gebėjimų stiprinimas“. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėjos lankėsi Gruzijos Visuomeninio gynėjo įstaigos Vaiko teisių centre, kitose valstybės institucijose ir įstaigose, taip pat nevyriausybinėse organizacijose, vertino Gruzijos patirtį, sprendžiant smurto prieš vaikus, nepilnamečių justicijos ir vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos problemas. Kiekvienu nagrinėtu klausimu buvo pateiktos ataskaitos ir rekomendacijos.

Įgyvendinant projektą buvo išleisti informaciniai bukletai ir brošiūros, skirti visuomenės švietimui apie vaiko teisių apsaugą.

Siekdama pratęsti naudingą bendradarbiavimą, 2008 m. spalio 17 d. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga ir Gruzijos Visuomeninio gynėjo įstaiga pasirašė bendradarbiavimo sutartį, kuria įsipareigojo bendradarbiauti vaiko teisių apsaugos srityje, keistis informacija apie Lietuvoje ir Gruzijoje sukurtą vaiko teisių apsaugos institucijų sistemą bei jos efektyvius pokyčius, teikti metodinę pagalbą sprendžiant vaiko teisių apsaugos užtikrinimo problemas, periodiškai vykdyti profesinius, specializuotus susitikimus, keistis gerąja patirtimi ir kt.

- **Armėnijos Žmogaus teisių gynėjo institucijos gebėjimų stiprinimas vaiko teisių apsaugos srityje**

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai įgyvendinant tarptautinį projektą „Armėnijos Žmogaus teisių gynėjo institucijos gebėjimų stiprinimas vaiko teisių apsaugos srityje“ vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėja apsilankymo Armėnijoje metu susipažino su vaiko teisių apsaugos sistema, atsakingų valstybinių ir nevalstybinių institucijų funkcijomis ir veikla vaiko teisių apsaugos srityje, įvertino Armėnijos Žmogaus teisių gynėjo institucijos vaidmenį ginant vaiko teises ir jo teisėtus interesus bei galimybes didinti šios institucijos vaidmenį ir gebėjimus vaiko teisių apsaugos srityje.

Įvertinus vaiko teisių padėtį Armėnijoje, buvo parengta ataskaita, kurioje pateikti siūlymai dėl egzistuojančių problemų sprendimo. Įgyvendinant projektą Armėnijos Žmogaus teisių gynėjo institucijos bei UNICEF Armėnijoje atstovai lankėsi Lietuvoje.

IV. 3. Tarptautinis bendradarbiavimas

- **Tarptautinis projektas „Vaiko teisių apsaugos stiprinimas Baltarusijoje“**

Igyvendinant projektą „Vaiko teisių apsaugos stiprinimas Baltarusijoje“, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje pusės metų praktiką atliko Baltarusijos vaiko teisių apsaugos specialistas. Praktikos metu specialistas susipažino su Lietuvos vaiko teisių apsaugos institucijų sistema, lankėsi jose. Taip pat susipažino su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veikla, Lietuvos patirtimi, sprendžiant aktualiausias vaiko ir šeimos problemas.

- **Susitikimas su Pasaulio skautų organizacijos atstovu**

2008-01-18 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje lankėsi Pasaulio skautų organizacijos Europos regiono komiteto narys João Armando Pereira Gonçalves bei didžiausios jaunimo organizacijos Lietuvoje – Lietuvos skautijos – narės Gražina Kačergytė bei Loreta Senkutė. Susitikimo metu buvo pristatyta Lietuvos skautija ir Pasaulinė skautų judėjimo organizacija, aptarta Lietuvos skautijos bendradarbiavimo su vaiko teises prižiūrinčiomis institucijomis idėja – savanorių, dirbančių su vaikais, mokymo projektas.

- **Susitikimas su „World Childhood Foundation“ atstove**

2008-03-26 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje lankėsi Švedijos karalienės Silvijos įsteigtos organizacijos „World Childhood Foundation“, atstovė Gisela Ivarsson. Susitikimo metu buvo aptarta vaiko teisių įgyvendinimo problemos Lietuvoje, Socialinių paslaugų infrastruktūros gerinimo programa, Nacionalinė vaikų dienos centrų programa ir kiti teisės aktai bei Lietuvoje įgyvendinama politika vaiko teisių apsaugos srityje.

- **Susitikimas su Tadžikistano Respublikos atstovais**

2008-06-06 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje lankėsi Tadžikistano Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Šeimos, socialinių paslaugų ir apsaugos skyriaus bei nevyriausybių organizacijų „Informacijos tyrimo centras SOCSERVICE“ bei „Save the Children“ atstovai. Svečiai buvo supažindinti su Lietuvoje vykdoma vaiko teisių apsaugos politika, praktiniais sprendimo būdais, vaikų institucine globa ir globos sąlygomis bei programomis, skirtomis rizikos grupės vaikams, jaunimui ir šeimoms bendruomenėje.

- **Susitikimas su Kazachstano Respublikos atstovais**

2008-07-16 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje lankėsi Kazachstano Respublikos žmogaus teisių pareigūnai, gynėjai bei nepriklausomi aktyvistai. Susitikimo metu buvo aptartos vaiko teisių užtikrinimo bei gynimo aktualijos, pasidalinta žmogaus teisių veiksmų plano rengimo ir įgyvendinimo patirtimi, visuomenės informavimo, teisinio švietimo bei tolerancijos skatinimo iniciatyvomis, diskutuota valstybės garantuojamos teisinės pagalbos organizavimo bei kitais klausimais.

- **Susitikimas su Brazilijos Federacinės Respublikos delegacija**

2008-08-29 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje lankėsi delegacija iš Brazilijos. Delegacijos nariai - dr. José Daltoé, dr. Weleda Dobke, dr. Vanessa Viana ir dr. Liliam Milnitsky Stein. Svečiai domėjosi įstaigos veiklos kryptimis ir ypač problemomis, susijusiomis su vaiko dalyvavimu baudžiamajame procese.

- **Europos vaikų ombudsmenų tinklo (ENOC) susitikimas**

2008-09-02 – 06 vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėja dalyvavo kasmetiniame Europos vaikų ombudsmenų tinklo (ENOC) susitikime, vykusiame Dubline. Pagrindinės susitikimo temos – tarptautiniai ir Europos bei atskirų valstybių veiksmai stiprinant Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos principų įgyvendinimą, geriausi vaiko interesai, vaiko teisė būti nediskriminuojamu bei vaiko teisė dalyvauti sprendžiant su juo susijusius klausimus ir išsakyti savo nuomonę.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė skaitė pranešimą „Vaikų teisė į apsaugą nuo seksualinės prievartos“, o vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėja – „Vaiko dalyvavimas ir jo teisė į apsaugą nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio“.

- **Vizitas į Latvijos Respublikos Nacionalinį žmogaus biurą**

2008-09-11 – 12 vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėja lankėsi Latvijos Nacionaliniame žmogaus teisių biure ir Vaikų ir šeimos reikalų ministerijoje. Susitikimų metu buvo pasikeista Latvijos ir Lietuvos patirtimi sprendžiant vaikų civilinio grobimo atvejus, dirbant saugaus interneto srityje, taip pat supažinta su vaikų globos sistema Latvijoje.

- **Vizitas į Ukrainos Respubliką**

2008-11-03 – 05 vaiko teisių apsaugos kontrolierė, siekdama pasidalinti Lietuvos gerąja praktika vaiko teisių apsaugos ir vaiko teisių ombudsmeno institucijos veiklos klausimais, Kijeve susitiko su Ukrainos Respublikos Prezidentūros, Parlamento ir Vyriausybės atstovais,

Siekiant pasidalinti Lietuvos gerąja praktika, kaip sprendžiamos vaiko teisių apsaugos problemos bei pasisemti kitų šalių patirties šioje srityje, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos darbuotojai 2008 metais dalyvavo 14 konferencijų ir susitikimų užsienio šalyse.

V. VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS SIŪLYMAI DĖL VAIKO TEISIŲ IR JO TEISĖTŲ INTERESŲ APSAUGOS BEI VAIKO TEISIŲ APSAUGOS PROBLEMŲ APTARIMAI

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, siekdama gerinti vaiko teisinę apsaugą, aktyviai naudojami Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatyme įtvirtintomis teisėmis – teikti siūlymus Respublikos Prezidentui, Seimui, Vyriausybei bei kitoms atsakingoms valstybės ir savivaldybės institucijoms dėl priemonių vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugai gerinti, dėl galiojančių teisės aktų pakeitimo ir naujų teisės aktų priėmimo bei politikos, susijusios su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, formavimo bei įgyvendinimo, informuoja atitinkamas valstybės ir savivaldybių institucijas, kitas įstaigas ir organizacijas apie teisės aktų trūkumus, prieštaravimus ar spragas; dalyvauti klausimų, susijusių su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga aptarimuose; sudaryti darbo grupes aktualiems vaiko teisių apsaugos klausimams nagrinėti, ir kt.

Įgyvendindama pavestus uždavinius, vaiko teisių apsaugos kontrolierė aktyviai bendradarbiauja su institucijomis, įstaigomis ir organizacijomis bei skatina ir remia iniciatyvas, kurios padeda įgyvendinti vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą.

V. 1. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pateikti siūlymai

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė per ataskaitinį laikotarpį pateikė 53 išvadas, pastabas ir siūlymus kitų valstybės institucijų parengtiems projektams, savo iniciatyva rengė bei dalyvavo rengiant teisės aktus dėl vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugos gerinimo. Siūlymai dėl vaiko teisių apsaugos tobulinimo buvo pateikti:

Lietuvos Respublikos Prezidentūrai:

- Dėl nepilnamečių darbo liberalizavimo.
- Dėl Lietuvos Respublikos darbo kodekso 104 straipsnio pakeitimo.
- Dėl Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturinčioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatymo 15 straipsnio pakeitimo.

Lietuvos Respublikos Seimui:

- Dėl vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos tobulinimo (pateikta Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2007 m. spalio 19 d. sprendimu Nr. 1872 sudarytai darbo grupei vaiko teisių apsaugą reglamentuojantiems teisės aktams tobulinti).
  - Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos projekto.
  - Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 178, 224, 259¹ ir 266 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. XP-2506 (pateikta Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui, Seimo posėdžių sekretoriatui).
    - Dėl Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XP-2479 (pateikta Seimo posėdžių sekretoriatui).
    - Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 626 straipsnio papildymo įstatymo projekto Nr. XP-3360 (pateikta Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui; Seimo posėdžių sekretoriatui).

- Dėl Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo papildymo 2¹ straipsniu, 10, 49, 56 ir 57 straipsniu pakeitimo įstatymo projekto Nr. XP-2848 (pateikta Seimo narei M. A. Pavilionienei).
- Dėl anoniminio kūdikių palikimo saugioje vietoje (pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Socialinių reikalų ir darbo komitetui).
- Dėl Lietuvos Respublikos 2009 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projekto Nr. XP-3420 (pateikta Seimo Biudžeto ir finansų komiteto pirmininkui J. Lionginui, Seimo Žmogaus teisių komiteto pirmininkui A. Lydekai, Seimo Šeimos ir vaiko reikalų komisijos pirmininkei R. Baškienei).

Lietuvos Respublikos Vyriausybei:

- Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugsėjo 10 d. nutarimo Nr. 1422 „Dėl įvaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarkos patvirtinimo pakeitimo“ projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos transporto lengvatų įstatymo 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo (Žin., 2008, Nr. 74-2862) nuostatų (dėl įstatymo nuostatų diskriminacinio pobūdžio globojamų (rūpinamų) vaikų su negalia atžvilgiu).
- Dėl periodinėmis išmokomis priteisto išlaikymo vaikams sumos indeksavimo tvarkos patvirtinimo.
- Dėl stacionarių vaikų vasaros poilsio stovyklų, esančių pajūryje, išsaugojimo.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

- Dėl Lietuvos Respublikos šeimynų įstatymo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 17 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturinčioms šeimoms ir vieniems gyventiems asmenims įstatymo pakeitimo įstatymo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymo 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 12, 13, 14, 18, 20 straipsnių pakeitimo, antrojo, trečiojo ir ketvirtojo skirsnų pavadinimų pakeitimo bei įstatymo papildymo 10¹ straipsniu įstatymo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 49 straipsnio papildymo ir įstatymo papildymo 47¹ straipsniu įstatymo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos ir jos fakultatyvaus protokolo ratifikavimo“ projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 28 d. nutarimo Nr. 302 „Dėl vaiko laikino išvykimo į užsienio valstybes tvarkos patvirtinimo pakeitimo“ projekto.
- Dėl Nacionalinės antidiskriminacinės 2009 – 2011 metų programos projekto.
- Dėl Kompleksinės pagalbos šeimai 2009 – 2012 metų programos ir šios programos įgyvendinimo priemonių projekto.
- Dėl Nacionalinio pranešimo apie socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties strategijas 2008 – 2010 metams projekto.
- Dėl duomenų apie tėvus, kuriems apribota tėvų valdžia, teikimo notarams bei civilinės metrikacijos įstaigoms.

Sveikatos apsaugos ministerijai:

- Dėl Lietuvos Respublikos pagalbinio apvaisinimo įstatymo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymo „Dėl Lietuvos higienos normos HN 124:2008 „Vaikų socialinės globos įstaigos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymo „Dėl Lietuvos higienos normos HN 75:2008 „Ikimokyklinio ugdymo mokykla: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo 15 straipsnio papildymo.
- Dėl Ūkinės komercinės veiklos rūšių, kurioms būtinas leidimas - higienos pasas sąrašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2007 m. spalio 5 d. įsakymu Nr. V-791, papildymo.
- Dėl 2008 m. rugsėjo 26 d. nacionalinio forumo „Pacientų sauga ir paslaugų kokybė: iššūkiai bei pasiekimai“ rezoliucijos projekto.
- Dėl vaikų ligų gydytojų situacijos pirminėje sveikatos priežiūros grandyje, komandinio darbo organizavimo, teikiant pirmines asmens sveikatos priežiūros paslaugas, bei Pirminės sveikatos priežiūros plėtros koncepcijos, patvirtintos sveikatos apsaugos ministro 2007 m. rugsėjo 5 d. įsakymu Nr. V-717, ir Licencijuojamų asmens sveikatos priežiūros paslaugų sąrašo, patvirtinto sveikatos apsaugos ministro 2004 m. gegužės 14 d. įsakymu Nr. V-364, nuostatų suderinimo (patikslinimo).

Teisingumo ministerijai:

- Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.18, 2.19, 3.16, 3.140, 3.229, 3.230, 3.231, 3.232, 3.234, 3.235 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 3.229¹, 3.229² straipsniais įstatymo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.18, 2.19, 3.229 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 50 straipsnio pakeitimo ir 28 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 44 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymo „Dėl Civilinės metrikacijos taisyklių patvirtinimo“ projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymo „Dėl Asmens vardo, pavardės, tautybės pakeitimo taisyklių patvirtinimo“ projekto.
- Dėl Nepilnamečių justicijos 2009 – 2013 metų programos ir jos įgyvendinimo priemonių plano projekto.
- Dėl 2007 m. lapkričio 16 d. konferencijos „Efektyvios nepilnamečių justicijos sistemos vystymas“ rezoliucijos įgyvendinimo.
- Dėl duomenų teikimo advokatams tvarkos pakeitimo, įtraukiant advokatus į pirmąją duomenų gavėjų klasę (dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. vasario 17 d. nutarimo Nr. 240 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 12 d. nutarimo Nr. 1129 „Dėl nekilnojamo turto registro nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ nuostatų peržiūrėjimo).
- Dėl Civilinės metrikacijos taisyklių tobulinimo (civilinės būklės aktų registravimo, tėvystės pripažinimo tvarkos, tėvystės pripažinimo registravimo, kt.).

Švietimo ir mokslo ministerijai

- Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo projekto nuostatų suderinimo su galiojančio Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo ir Informacijos apie mokyklos veiklą viešo skelbimo tvarkos, patvirtintos Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. vasario 1 d. įsakymu Nr. ISAK-156, suderinimo.
- Dėl Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos priemonių plano parengimo ir patvirtinimo, ypatingą dėmesį skiriant specialiųjų poreikių turinčių vaikų lytiniam švietimui, programos integravimui į atskirus mokomuosius dalykus, jos pritaikymo.
- Dėl specialiųjų mokyklų administracijų, mokytojų, socialinių pedagogų, psichologų ir kitų specialistų žinių tobulinimo seksualinio smurto prevencijos klausimais.
- Dėl mokyklos krizių valdymo komandų veikimo Lietuvos specialiosiose mokyklose, jų veiklos veiksmingumo ir funkcionalumo įvertinimo.

Vidaus reikalų ministerijai

- Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. spalio 28 d. nutarimo Nr. X-1765 „Dėl Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos stiprinimo“ 1, 4 ir 7 punkto nuostatų įgyvendinimo.

Finansų ministerijai

- Dėl Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo pakeitimo įstatymo ir su juo susijusių įstatymų projektu.

Kultūros ministerijai

- Dėl Lietuvos Respublikos pozicijos P_EST-221 pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos sprendimo, kuriuo nustatoma daugiamečių internetu ir kitomis ryšių technologijomis besinaudojančių vaikų apsaugos bendrijos programa.

Ūkio ministerijai

- Dėl spalvotų fotografijų ant Lietuvos Respublikoje parduodamų tabako gaminių pakuočių taikymo.

Užsienio reikalų ministerijai

- Dėl Jungtinių Tautų specialiojo pranešėjo šiuolaikinio rasizmo, rasinio diskriminavimo, ksenofobijos ir susijusios su netolerancijos formų klausimais pranešimo Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybai apie padėtį Lietuvoje projekto.

Europos teisės departamentui prie Teisingumo ministerijos

- Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kreipimesi - prašyme Europos Bendrijų Teisingumo Teismui priimti prejudicinį sprendimą ir išaiškinti tam tikras 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, išdėstytų bei Europos Bendrijų Teisingumo Teismo pateiktų klausimų.

Valstybės kontrolei

- Dėl valstybinio audito ataskaitos „Vaikų ir jaunimo teisių apsauga“ projekto.

Vyriausiajai rinkimų komisijai

- Dėl vaikų įtraukimo į rinkimų kampaniją, dalyvavimo rinkimuose.

V. 2. Vaiko teisių apsaugos problemų aptarimai

Siekdama teigiamų pokyčių vaiko teisių apsaugos srityje, vaiko teisių apsaugos kontrolierė vaiko teisių apsaugos problemas, jų priežastis ir galimus sprendimo būdus aptarė su įvairių valstybės ir savivaldybių institucijų, įstaigų ir nevyriausybinių organizacijų atstovais.

- **Susitikimas su J. E. Lietuvos Respublikos Prezidentu Valdu Adamkumi**

2008-01-10 vaiko teisių apsaugos kontrolierė susitikimo su Lietuvos Respublikos Prezidentu Valdu Adamkumi metu aptarė siūlomus teisės aktų pakeitimus dėl nepilnamečių darbo liberalizavimo. Prezidentas pritarė vaikų darbo liberalizavimo idėjai – leisti vasaros atostogų metu dirbti paaugliams nuo 13 metų, palengvinti norinčių dirbti paauglių įsidarbinimo tvarką (atostogų metu įsidarbinantiems vaikams neberekėtų pateikti mokyklų atstovų sutikimo), numatyti, kad socialiai remtinoms šeimoms nepraranda joms taikomų socialinių lengvatų, o nepilnamečių pajamos, uždirbtos atostogų metu, nebūtų įskaičiuojamos į bendras šeimos pajamas. Susitikimo metu buvo prieita bendro sutarimo, kad būtina ugdyti jauno žmogaus norą dirbti ir užsidirbti, be to, galimybė įdarbinti nepilnamečius atostogų metu padėtų spręsti vieną iš opiausių problemų – vaikų užimtumas.

- **Susitikimas su Vilniaus miesto meru Juozu Imbrasu**

2008-01-22 vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir Seimo kontrolierė Virginija Pilipavičienė susitiko su sostinės meru Juozu Imbrasu. Susitikimo metu buvo aptarti žiniasklaidoje pasirodę pranešimai apie Vilniaus miesto savivaldybės ketinimus atjungti elektrą ir vandentiekį Vilniaus miesto ribose gyvenančiai romų bendruomenei. Vaiko teisių apsaugos kontrolierei išreiškus susirūpinimą dėl planuojamų veiksmų, kurie galėtų pažeisti romų vaikų teises arba jų teisėtus interesus, ir paprašius užkirsti kelią galimiems vaiko teisių pažeidimams, Vilniaus miesto meras Juozas Imbrasas patikino, kad drastiškų sprendimų ir veiksmų dėl Vilniaus romų bendruomenės nebus imtasi. Susitikimo metu aptartas ir vaikataujančių vaikų klausimas. Vilniaus miesto savivaldybės taryba išskyrė 36 tūkstančius litų sociologiniam tyrimui atlikti. Jį atlikus bus sprendžiami galimi pagalbos vaikataujančioms vaikams būdai.

- **Diskusija socialinių paslaugų finansavimo klausimais**

2008-01-24 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje vykusioje diskusijoje su valstybinių, nevyriausybinių ir laikinųjų Lietuvos vaikų globos įstaigų vadovais buvo aptarti socialinių paslaugų finansavimo klausimai. Diskusijos dalyviai vaiko teisių apsaugos kontrolierei pateikė siūlymus dėl socialinių paslaugų finansavimo ir lėšų apskaičiavimo metodikos pakeitimo. Vaikų globos įstaigų vadovai išsakė savo nuomonę dėl būtinybės suformuoti vaiko globos krepšelį (į kurį įeitų vaiko globos pašalpa ir darbo užmokestis profesinėms grupėms, susijusioms su socialinės paslaugos teikimu – socialiniams darbuotojams, pedagogams, psichologams ir kt.), vaikų globos namų steigėjų teises perdavus savivaldybėms.

- **Susitikimas su generaliniu policijos komisaru Vizgirdu Telyčėnu**

2008-01-28 vaiko teisių apsaugos kontrolierė susitikimo su generaliniu policijos komisaru Vizgirdu Telyčėnu aptarė „šeimos valandos“ įvedimo, žiniasklaidoje pasirodžiusių pranešimų apie pornografijos platinimą prekybos centruose, alkoholio prieinamumo nepilnamečiams problemas.

Generalinis policijos komisaras teigiamai atsiliepė apie Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos siūlymą įvesti „šeimos valandą“, kuri įpareigotų tėvus vėlyvu paros metu nepalikti vaikų be priežiūros. Generalinis policijos komisaras pažymėjo, kad reikia glaudaus vaikų teises užtikrinančių tarnybų ir policijos bendradarbiavimo, kad kuo optimaliau būtų išspręsta alkoholio pardavimo nepilnamečiams problema, ir pritarė vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomonei, jog būtina plėsti vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojų įgaliojimus bei šviesti policijos darbuotojus vaiko teisių apsaugos klausimais. Susitikimo metu buvo susitarta, jog dėl pranešimų apie platinamą pornografiją kontrolierė kreipsis į didžiuosius prekybos centrus, o vėliau kartu su policijos pareigūnais bei Vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojais imsis priemonių patikrinti galimus pornografijos platinimo atvejus.

- **Diskusija su Vyriausybės atstovais apskrityse**

2008-02-06 vaiko teisių apsaugos kontrolierė susitiko su Vyriausybės atstovais apskrityse. Susitikimo metu buvo aptartos Vyriausybės atstovų ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos bendradarbiavimo galimybės pagal šių institucijų kompetenciją, kad būtų užtikrintos vaiko teisės bei jų teisėti interesai savivaldybėse. Diskusijoje nagrinėti probleminiai su vaikų teisių apsauga susiję klausimai – savivaldybių tarybų tvirtinami mokyklų reorganizavimo planai, ypač mažųjų kaimo mokyklų naikinimas, ikimokyklinio ugdymo finansavimas savivaldybėse, specialiųjų mokyklų perdavimas savivaldybėms. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė taip pat pastebėjo, jog, formuojant ir tvirtinant savivaldybių biudžetą, didesnę dėmesį reikėtų skirti lėšoms, susijusioms su vaiko teisėmis bei apsauga, pavyzdžiui, skirti jas pedagoginių psichologinių tarnybų efektyviai veiklai organizuoti.

- **Susitikimas su sveikatos apsaugos ministru Rimvydu Turčinsku**

2008-02-14 vaiko teisių apsaugos kontrolierės susitikimo su sveikatos apsaugos ministru Rimvydu Turčinsku metu buvo aptartos higienos normų, reglamentuojančių sveikatos saugos reikalavimus internetinėms kavinėms, vykdymo kontrolės problemos. Sveikatos apsaugos ministras pritarė vaiko teisių apsaugos kontrolierės pateiktiems siūlymams ir įsipareigojo artimiausiu metu parengti Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo pakeitimo projektą, kuriame būtų numatyta privaloma ir planinė sveikatos priežiūros kontrolė internetinėse kavinėse ir kitose jaunimo laisvalaikio praleidimo vietose, o taip pat pavesti Valstybinei visuomenės sveikatos priežiūros tarnybai atlikti kontrolinius tikrinimus šiose įstaigose iki minėtų pakeitimų įsigaliojimo. Be to, buvo pritaria ir vaiko teisių apsaugos kontrolierės siūlymui dėl ūkinės komercinės veiklos rūšių, kurioms būtinas leidimas - higienos pasas, sąrašo, įrašant į jį ūkinę komercinę veiklą teikiant prieigos prie viešo naudojimosi kompiuterių tinklų paslaugas.

Susitikimo su ministru metu taip pat buvo aptarti klausimai, susiję su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje sudaroma tarpžinybine darbo grupe dėl "gyvybės langelio" atvėrimo Lietuvoje. Ministras informavo, kad Sveikatos apsaugos ministerija pritaria šiam vaiko teisių apsaugos kontrolierės siūlymui ir maksimaliai prisidės sprendžiant šį klausimą.

- **Diskusija vaiko laikino išvykimo į užsienio valstybes tvarkos klausimais**

2008-04-03 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga kartu su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija organizavo diskusiją dėl Vaiko laikino išvykimo į užsienio valstybes tvarkos aprašo nuostatų taikymo problemų, Lietuvai prisijungus prie Šengeno erdvė bei dėl vieningo šios tvarkos taikymo. Pasitarime dalyvavo Teisingumo, Užsienio reikalų ir Vidaus reikalų ministerijos, Migracijos departamento ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos atstovai.

- **Diskusija dėl seksualinės prievartos vaikų globos namuose**

2008-04-08 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje įvyko diskusija dėl padažnėjusios seksualinės prievartos vaikų globos namuose ir specialiuosiuose vaikų auklėjimo ir globos namuose. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir VšĮ „Vaiko namas“, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos atstovai aptarė seksualinės prievartos vaikų atžvilgiu priežastis, vaikų globos namų darbuotojų privalomus veiksmus reaguojant į minėtus atvejus, pagalbos vaikams, patyrusiems seksualinę prievartą, būdus ir priemones, būtinybę vaikų globos namų darbuotojams rengti mokymus ir kt.

- **Diskusija dėl situacijos romų tabore**

2008-04-11 vaiko teisių apsaugos kontrolierė, Seimo kontrolieriai, Vilniaus miesto savivaldybės tarybos Sveikatos ir aplinkos apsaugos komiteto pirmininkas A. Butkevičius ir kitų suinteresuotų institucijų atstovai diskutavo dėl romų teisės į būstą bei narkotinių medžiagų vartojimo ir platinimo tabore problemų. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad situacija bei padėtis romų bendruomenėje nesikeičia bei išsakė nuomonę, jog socialinis būstas romų bendruomenės nariams privalo būti skiriamas eilės tvarka, nepažeidžiant kitų asmenų, laukiančių eilėje socialinio būsto, teisių. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, ši problema turi būti sprendžiama kompleksiskai, atsižvelgiant tiek į savivaldybių galimybes, tiek į pačių romų bendruomenės narių norus bei pastangas. Susitikimo metu buvo atkreiptas dėmesys, jog Jungtinių Tautų atstovas Vilniaus romų bendruomenę išskyrė kaip labiausiai Lietuvoje diskriminuojamą tautinę mažumą.

- **Susitikimas su Lietuvos Respublikos Generaliniu prokuroru A. Valantinu**

2008-04-16 vaiko teisių apsaugos kontrolierė, siekdama aptarti seksualinės prievartos atvejus vaikų globos namuose, susitiko su Lietuvos Respublikos Generaliniu prokuroru A. Valantinu. Atsižvelgus į vaikų globos namuose susidariusią situaciją, susitikimo metu buvo aptarta galimybė apskrityse organizuoti pasitarimus, apskritojo stalo diskusijas (dalyvaujant vaiko teisių apsaugos kontrolierei, apskričių administracijų vadovams, vaikų globos namų ir vaikų socializacijos centrų steigėjams, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir nevyriausybių organizacijų „Vaiko namas“ bei „Paramos vaikams centras“ specialistams, o taip pat prokuratūros atstovams), kurių metu būtų ieškoma būdų seksualinio išnaudojimo vaikų globos namuose atvejams išaiškinti bei prevencijai vykdyti.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės iškeltų problemų dėl seksualinės prievartos prieš vaikus pagrindu Lietuvos Respublikos Generalinė prokuratūra teritorinių prokuratūrų vyriausiesiems prokurorams nurodė ikiteisminius tyrimus organizuoti ir valstybinį kaltinimą palaikyti taip, kad nukentėję vaikai (ypač patyrę seksualinį smurtą) į procesą būtų įtraukiami minimaliai.

- **Susitikimas su Vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) asociacijos valdyba**

2008-04-28 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje vyko išvažiuojamasis Vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) asociacijos valdybos posėdis. Posėdžio metu buvo aptartos pagrindinės Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo įgyvendinimo problemos bei galimi jų sprendimo būdai ir Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo nuostatų taikymo klausimai bei problemos, kylančios gyventojams dažnai keičiant gyvenamąją vietą. Vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) asociacijos valdybos atstovai atkreipė dėmesį ir į

augančias bei keletą kartų per metus keičiamas socialinių paslaugų, ypač socialinės globos vaikų globos namuose, kainas.

- **Susitikimas su Ministru Pirmininku Gediminu Kirkilu**

2008-05-28 vaiko teisių apsaugos kontrolierės susitikimo su Ministru Pirmininku Gediminu Kirkilu metu aptarė Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo, įsigaliojusio nuo 2008 m. sausio 1 d., praktinio įgyvendinimo problemas bei galimybę organizuoti diskusiją minėta tema.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė Ministrui Pirmininkui informaciją apie planuojamas uždaryti tris vasaros poilsio stovyklas pajūryje.

- **Diskusija dėl žiniasklaidos vaidmens, formuojant nepilnamečių pasaulėžiūrą**

2008-06-02 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos iniciatyva, kartu su Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetu ir nevyriausybine organizacija „Gelbėkit vaikus“ buvo surengta diskusija „Žiniasklaidos vaidmuo formuojant nepilnamečių pasaulėžiūrą“, kurioje dalyvaujant valstybės institucijų bei privačių įstaigų ir organizacijų atstovams, buvo aptartos vaiko teisės į apsaugą nuo neigiamos informacijos užtikrinimo problemos. Atsižvelgdami į 2007 metais vaikų iniciatyva iškeltas problemas (daugiau nei 20 tūkstančių vaikų savo parašais išreiškė nuomonę, jog visuomenės informavimo priemonių skelbiama informacija neturėtų daryti jiems neigiamos įtakos), taip pat į tai, kad žiniasklaidos priemonėse pateikiama informacija daro įtaką nepilnamečių pasaulėžiūrai, kad trūksta pozityvios viešosios informacijos vaikams ir jaunimui, diskusijos dalyviai priėmė rezoliuciją, kurioje pateikė prašymus ir siūlymus atsakingoms institucijoms.

- **Diskusija dėl vaikų ir paauglių psichikos sveikatos gerinimo**

2008-06-10 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje, bendradarbiaujant su Valstybiniu psichikos sveikatos centru, įvyko diskusija „Vaikų psichikos sveikatos situacija ir kompleksinės pagalbos teikimo galimybių gerinimas tarpžinybinį bendradarbiavimą“, kurios metu specialistai pristatė Lietuvoje įgyvendinamas vaikų ir paauglių psichikos sveikatos gerinimo programas ir projektus, aptarė veiksmus ir iniciatyvas, kurių reikia imtis esamai situacijai keisti bei rekomendacijas vaikų psichikos sveikatos srityje, kurios turėtų būti pateiktos Europos Komisijai įgyvendinant Europos Sąjungos projektą „Vaikų ir paauglių psichikos sveikata Europos Sąjungoje po plėtros: efektyvios politikos ir praktikos kūrimas“.

- **Diskusija dėl problemų vaikų sveikatos apsaugos srityje**

2008-10-10 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje įvyko diskusija vaikų sveikatos problemoms aptarti. Diskusijos dalyviai: vaiko teisių apsaugos kontrolierė, vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėja, Lietuvos pediatrų draugijos valdybos nariai, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atstovai, aptarė vaikų rehabilitacijos ir sanatorinio gydymo, tuberkuliozės, vaikų psichikos sveikatos, cukrinio diabeto ir pedikuliozės problemas bei vaikų traumatizmą sąlygojančius veiksnius, vyresnių vaikų mirties priežastis nuo nelaimingų atsitikimų.

- **Pasitarimas dėl savarankiškų pedagoginių psichologinių tarnybų**

2008-12-09 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje vyko pasitarimas dėl pedagoginių psichologinių tarnybų vaidmens teikiant pagalbą vaikui ir jo šeimai. Jo metu iškelta aktuali problema - pedagoginėms psichologinėms tarnyboms suteikti savarankiškumą, nejungiant jų prie pedagogų švietimo centrų.

- **Pasitarimas dėl Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo įgyvendinimo**

2008-12-18 Vaiko teisių apsaugos kontrolierė susitiko su Vėliučionių, Vilniaus ir Čiobiškio socializacijos centrų direktoriais. Susitikimo metu buvo aptartos Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo įgyvendinimo bei kitos vaikų socializacijos centrams aktualios problemos.

- **Diskusijų ciklas apskrityse dėl seksualinio smurto prieš vaikus**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, siekdama pristatyti 2008 metais apskričių vaikų globos namuose ir specialiosiose mokyklose atliktą tyrimą ir supažindinti su šio tyrimo pagrindu parengto apibendrinimo „Seksualinio smurto prieš vaikus paplitimas vaikų globos ir specialiojo ugdymo įstaigose“ išvadomis, aptarti galimus seksualinės prievartos atvejų išaiškinimo vaikų globos institucijose būdus ir prevencines priemones, 2008 metų liepos – gruodžio mėnesiais, bendradarbiaudama su Generaline Prokuratūra ir nevyriausybinėmis organizacijomis „Vaiko namas“ ir „Paramos vaikams centras“, dešimtyje Lietuvos apskričių surengė diskusijas, kuriose dalyvavo apskričių administracijų, prokuratūros ir policijos atstovai, vaikų globos namų, specialiųjų vaikų auklėjimo ir globos namų, specialiųjų mokyklų steigėjai, kiti minėtų globos įstaigų bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atstovai.

- **Pasitarimai dėl probleminio elgesio vaikų**

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2008 metais organizuoti trys susitikimai, kuriuose siekta aptarti probleminio elgesio vaikų elgesį ir rasti pagalbos jiems būdus. Atsižvelgus į tai, kad geriausių rezultatų galima pasiekti dirbant komandoje, pasitarimai buvo surengti bendradarbiaujant Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai ir Vilniaus apygardos prokuratūros bei Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Socialinių reikalų departamento Vaikų teisių apsaugos skyriaus atstovams, taip pat dalyvaujant mokyklų socialiniams pedagogams ir/ar problemiško elgesio vaikų klasių auklėtojams.

- **Seminarų ciklas „Vaikai ir emigracija“**

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos atstovai 2008 metų pirmojoje pusėje dalyvavo Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro organizuojuose išvažiuojamuosiuose seminaruose „Vaikai ir emigracija“ septyniuose miestų ir rajonų savivaldybėse. Seminarų metu buvo aptariama emigrantų paliktų vaikų problematikos specifika atskirose savivaldybėse, vertinami taikomi problemų sprendimo būdai, ieškoma optimalių pagalbos šiems vaikams būdų. Susitikimų su savivaldybių atstovais metu buvo pristatoma Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos bei Tarptautinės migracijos organizacijos veikla vaikų, kurių tėvai išvykę į užsienį, teisių ir teisėtų

interesų užtikrinimo klausimais. Kompleksiškai atskleisti atskirų regionų problematikos specifiką leido susitikimuose dalyvavę atskirų sričių specialistai: vaiko teisių apsaugos tarnybų atstovai, vietos savivaldos administracijos atstovai, seniūnai, seniūnijų socialiniai darbuotojai, mokyklų socialiniai pedagogai bei socialiniai darbuotojai, policijos pareigūnai ir kt. Tarpžinybiniai susitikimai suteikė galimybę ne tik išsakyti atskirų sričių specialistų matomas problemas, bet ir leido ieškoti problemų sprendimų būdų, keistis gera praktika siekiant stiprinti šių vaikų teisių ir teisėtų interesų apsaugą.

V. 3. Dalyvavimas darbo grupėse

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje sudarytos tarpžinybinės darbo grupės:

- Problemoms, susijusioms su nepilnamečių apsauga nuo neigiamo viešosios informacijos apie azartinius lošimus, loterijas ir panašaus pobūdžio žaidimus poveikiu, išanalizuoti ir siūlymams dėl atitinkamų teisės aktų papildymo ir pakeitimo parengti.
- Vaikų darbinio užimtumo (atostogų metu) programoms parengti bei jų vykdymo siūlymams pateikti.
- Anoniminio kūdikių palikimo saugioje vietoje klausimams spręsti.
- Teisės aktų, reglamentuojančių nepilnamečių įdarbinimą, pakeitimų projektams parengti.

Dalyvavimas Seimo, Vyriausybės, ministerijų ir kitų įstaigų sudarytose darbo grupėse

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė bei jos patarėjai 2008 m. aktyviai dalyvavo kitų institucijų darbo grupių veikloje:

- Lietuvos Respublikos Seimo valdybos sudarytoje darbo grupėje dėl vaiko teisių apsaugą reglamentuojančių teisės aktų tobulinimo.
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos sudarytoje darbo grupėje apskričių viršininkų administracijų pavaldumo kūdikių namų plano projektui parengti.
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos sudarytoje darbo grupėje vaiko globos organizavimui, vaiko atstovavimo praktikai ir šiuos procesus reglamentuojantiems teisės aktams įvertinti.
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos sudarytoje darbo grupėje globojamo (rūpinamo) vaiko turto globos (rūpybos), administravimo ir palikimo priėmimo rekomendacijoms parengti.
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos sudarytoje darbo grupėje Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pakeitimo įstatymui parengti.
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos sudarytoje darbo grupėje skurdo ir socialinės atskirties mažinimo 2007-2008 m. priemonių įgyvendinimo stebėsenai.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos sudarytoje darbo grupėje priėmimo kriterijams į Švėkšnos, Šiaulių ir Vievio sanatorines mokyklas parengti.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos koordinuojamo Europos Sąjungos projekto „Saugesnis internetas plus“ valdymo ir darbo grupėje.

- Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos sudarytoje darbo grupėje Lietuvos higienos normos HN 124:2008 „Vaikų socialinės globos įstaigos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ projektui parengti.
- Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos sudarytoje darbo grupėje Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektui, kuriame būtų nustatyta partnerystė (bendras gyvenimas neįregistravus santuokos), jos registravimo tvarka ir sąlygos, parengti.

VI. KITA VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS VEIKLA

VI. 1. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos organizuotos tarptautinės konferencijos

- **„Darbo migracija Europos Sąjungoje kaip iššūkis politikos formuotojams dėl vaiko, šeimos ir visuomenės“**

2008 m. kovo 26 – 27 d. vaiko teisių apsaugos kontrolierė Rimantė Šalaševičiūtė kartu su Lenkijos vaiko teisių gynėja Ewa Sowinska Varšuvoje organizavo tarptautinę konferenciją „Darbo migracija Europos Sąjungoje kaip iššūkis politikos formuotojams dėl vaiko, šeimos ir visuomenės“. Konferencijos metu vaiko teisių apsaugos kontrolierė pristatė Lietuvos patirtį ir priimtus politinius sprendimus sprendžiant dėl tėvų emigracijos paliktų vaikų teisių užtikrinimą. Tarptautinėje konferencijoje dalyvavo ir Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto narys Dainius Pūras, kuris pabrėžė, jog vaikų, likusių be tėvų ar vieno iš jų globos dėl intensyvaus emigracijos proceso, situacija formuoja specialaus pobūdžio iššūkius mūsų šalims, tačiau kartu tai yra ir galimybė pasukti procesą kita linkme – sukurti reikiamas prielaidas užaugti naujai kartai – ateities tėvams, kurie turės reikiamus tėvystės įgūdžius bei taps atsakingais bei oriais piliečiais. Konferencijos pabaigoje organizuota apskritojo stalo diskusija suteikė galimybę išgirsti ir kitų migracijos procesų paliestų šalių patirtį, iškeliant ir vietinės (šalies viduje) tėvų mobilumo sąlygotas problemas vaiko teisių apsaugai.

- **„Tarpinstitucinio bendradarbiavimo svarba, dirbant su rizikos grupės vaikais ir jaunimu. Vilniaus policijos klubo vaikams ir jaunimui patirtis ir pasiekimai“**

2008 m. gegužės 21 d. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga kartu su Vilniaus policijos klubu vaikams ir jaunimui, Lietuvos Respublikos Seimo Narkomanijos prevencijos komisija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Policijos departamentu prie Vidaus reikalų ministerijos, Vilniaus miesto vyriausioju policijos komisariatu ir Vilniaus miesto savivaldybe surengė tarptautinę konferenciją „Tarpinstitucinio bendradarbiavimo svarba, dirbant su rizikos grupės vaikais ir jaunimu. Vilniaus policijos klubo vaikams ir jaunimui patirtis ir pasiekimai“. Konferencijos metu buvo pristatyta viešosios įstaigos „Vilniaus policijos vaikų ir jaunimo klubas - unikalus klubas“ veikla, taip pat pasidalinta Lietuvos ir užsienio valstybių (Vokietijos, Latvijos, Rusijos ir Ukrainos) patirtimi, organizuojant pagalbą vaikams, turintiems elgesio problemų, aptarti galimi šios grupės vaikų problemų sprendimo būdai.

- **„Vaikas – seksualinio smurto auka“**

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga kartu su Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetu 2008 m. gruodžio 15 d. organizavo tarptautinę konferenciją „Vaikas – seksualinio smurto auka“. Surengti konferenciją paskatino Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto 2008 m. spalio 3 d. pateiktos pastabos dėl įžanginės Lietuvos Respublikos ataskaitos dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos Fakultatyvinio protokolo dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos įgyvendinimo. Pastabose buvo nurodyta apie per siaurą Fakultatyvinio protokolo nuostatų supratimą bei aiškinimą, nepakankamą dėmesį vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos problemoms bei vaikų, augančių institucijose, apsaugai, poreikį tobulinti baudžiamuosius ir

administracinius įstatymus, siekiant užtikrinti tinkamą Fakultatyvinio protokolo nuostatų įgyvendinimą ir kt. bei Brazilijoje įvykęs tęstinis III Pasaulinis Kongresas dėl seksualinio vaikų ir paauglių išnaudojimo.

Konferencijos metu buvo aptartos vaikų seksualinio išnaudojimo problemos aktualumas Baltijos valstybėse, ypač Lietuvoje; vaikų seksualinio išnaudojimo problema institucijose; vaikų prostitucija, pornografija ir jų poveikis vaikų gerovei bei sveikatai; vaikų seksualinės teisės ir kt. Konferencijoje dalyvavo 200 vaiko teisių apsaugos specialistų (savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų, švietimo įstaigų ir globos namų darbuotojai, policijos pareigūnai, prokurorai, nevyriausybinių organizacijų atstovai ir kt.). Pranešimus skaitė užsienio šalių (Anglijos, Islandijos, Graikijos), tarptautinių organizacijų ir Lietuvos ekspertai.

VI.2. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos vykti projektai

- **Vaikų, kurių tėvai globojami stacionariose globos institucijose, padėtis**

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga kartu su VŠĮ „Globali iniciatyva psichiatrijoje“ 2008 metų sausio – rugsėjo mėnesiais vykdė projektą – tyrimą, kurio tikslas – įvertinti vaikų, kurių tėvai globojami stacionariose globos institucijose (psichoneurologiniuose pensionatuose), padėtį. Tyrimas vykdytas įgyvendinant Europos komisijos remiamą partnerių koalicijos projektą „Vaikų ir paauglių psichikos sveikata išsiplėtojusioje Europos Sąjungoje: efektyvios politikos ir praktikos kūrimas“, siekta pateikti rekomendacijas ir metodikas efektyvios vaikų ir paauglių psichikos sveikatos politikos ir praktikos plėtrai Europos Sąjungoje, ypač akcentuojant esamą situaciją ir jos pokyčius naujosiose Europos Sąjungos šalyse. Vykdam minėtą projektą, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos ir VŠĮ „Globali iniciatyva psichiatrijoje“ atstovai, apsilankę globos institucijose ir įvertinę vaikų patiriamas problemas, pateikė ataskaitą kartu su rekomendacijomis vaikų ir paauglių psichikos sveikatai gerinti.

- **Mugė „Angelų vaikai – su meile Jums“**

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga kartu su Vilniaus Mokytojų namais per Atvelykį (2008 m. kovo 30 d.) ir prieš Šv. Kalėdas (2008 m. gruodžio 13 d.) organizavo tradicinėmis tapusias muges – parodas, kuriose savo kurtais darbais iš stiklo, molio, medžio, siūlų ir pan. prekiaavo daugiau nei 130 neįgaliųjų vaikų iš 32 Lietuvos specialiųjų mokyklų ir pensionatų. Jaunieji menininkai ne tik pristatė savo paruoštus darbelius, bet ir turėjo galimybę apsilankyti Prezidentūroje.

- **TV3 labdaros projektas „Išsipildymo akcija“**

2008 metais TV 3 televizijos ir SEB Vilniaus banko organizuoto labdaros projekto „Išsipildymo akcija“ metu, siekiant patenkinti įvairius mažųjų su negalia poreikius, daug dėmesio buvo skirta neįgaliems vaikams. Be to, primenant apie skausmingą įvaikinimo situaciją Lietuvoje, buvo skatinama pagal kiekvieno galimybes padėti nuskriaustiems mažiesiems. Todėl buvo skelbiamas Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos nemokamos pagalbos linijos ir vaiko teisių apsaugos kontrolierės patarėjos R. Stankevičienės telefono numeriai – susidomėjusieji asmenys buvo informuojami apie akciją bei kur reikėtų kreiptis ir kas organizuoja įvaikinimą.

VI. 3. Konferencijos ir komandiruotės Lietuvoje

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir jos patarėjai ataskaitiniais metais dalyvavo 46 Lietuvoje organizuotose konferencijose ir renginiuose, kurių temos ar nagrinėjama problematika buvo susijusi su vaiko teisių apsauga. Daugelyje iš jų buvo skaityti pranešimai vaiko gerovės užtikrinimo klausimais.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir jos pavedimu – patarėjai, tirdami pareiškėjų skundus, siekdami surinkti išsamią informaciją nagrinėjamais klausimais, pabendrauti su vaikais, susitikimų su šeimomis, švietimo ir globos institucijų bei kitų valstybės ir savivaldybių įstaigų ir organizacijų atstovais metu identifikuoti ir aptarti vaiko teisių apsaugos srityje egzistuojančias opiausias problemas bei teisinio reglamentavimo spragas, o taip pat aptarti galimus būdus ir priemones esamai situacijai keisti, 2008 m. 45 kartus vyko į tikslines komandiruotes Lietuvos teritorijoje.

VII. IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Analizuojant ir vertinant situaciją vaiko teisių apsaugos ir jo interesų užtikrinimo srityje 2008 metais, pastebimas didėjantis valstybės ir savivaldos institucijų, visuomenės ir pavienių asmenų aktyvumas ne tik keliant į viešumą, bet ir sprendžiant su vaiko teisių apsauga susijusias problemas, priimant pozityvius ir vaiko gerovės užtikrinimui reikalingus sprendimus.

Analizuojant įstatymų leidžiamosios, vykdomosios, vietos savivaldos valdžios sprendimus ir veiklos kryptis, įgyvendinant vaiko gerovės politiką, pažymėtini pozityvūs pokyčiai – tobulinama teisinė bazė, šalinamos praktinio darbo ir teisinio reglamentavimo spragos.

Vertinant Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarime Nr. X-1570 „Dėl Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2007 metų veiklos ataskaitos“ bei Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2007 metų veiklos ataskaitoje pateiktų pasiūlymų įgyvendinimą, paminėtina: kad:

- Lietuvos Respublikos Seimas 2008 m. spalio 14 d. priėmė Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 2, 12, 16, 17, 18, 22, 29, 34 straipsnių pakeitimo ir papildymo, įstatymo papildymo III skyriaus ketvirtuoju skirsniu ir 34¹ straipsniu įstatymą, kuriuo įtvirtino draudimą asmenims iki 18 metų turėti alkoholinių gėrimų, o viešojo maitinimo įmones įpareigojo užtikrinti, kad prekybos alkoholiniais gėrimais vietose asmenys iki 18 metų nevirtotų alkoholinių gėrimų.
- Lietuvos Respublikos Seimas 2008 m. birželio 17 d. priėmė Lietuvos Respublikos darbo kodekso 104 ir 136 straipsnių pakeitimo įstatymą, kuriuo įtvirtino, jog priimant nepilnametį į darbą mokyklos raštiškas sutikimas būtinas tik mokslo metų laikotarpiu.
- Lietuvos Respublikos Seimas 2008 m. birželio 17 d. priėmė Lietuvos Respublikos piniginių socialinės paramos nepasiturinčioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatymo 15 ir 22 straipsnių pakeitimo įstatymą, kuriuo įtvirtino, jog į šeimos pajamas, skaičiuojant pašalpų skyrimą, neįskaitomos mokinių, kurie mokosi dieninėse bendrojo lavinimo mokyklose, atostogų metu uždirbtos pajamos.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2008 m. birželio 18 d. nutarimu Nr. 645 patvirtino Valstybinės psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo 2008-2010 metų programą.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2008 m. balandžio 24 d. nutarimu Nr. 392 patvirtino Nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008-2010 m. programą.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2008 m. liepos 9 d. nutarimu Nr. 684 patvirtino Periodinėmis išmokomis priteisto išlaikymo sumos ir atlyginamos žalos indeksavimo tvarkos aprašą.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. ISAK-2326 „Dėl įgaliojimų suteikimo“ apskričių viršininkų administracijų valstybinės švietimo priežiūros skyrių vedėjai, specialistai ir švietimo įstaigų vadovai bei jų pavaduotojai buvo įgalioti surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolus už rūkymą vietose, kuriose pagal įstatymus draudžiama tai daryti, bei už kliudymą jaunimui iki 16 metų lankyti mokyklą.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. vasario 8 d. įsakymu Nr. ISAK-353 „Dėl mokinių registro steigimo, jo nuostatų patvirtinimo ir veiklos pradžios nustatymo“ buvo patvirtinti Mokinių registro nuostatai, kuriuose buvo nustatyta, jog duomenys ir dokumentai renkami, kaupiami, apdorojami, sisteminami ir saugomi apie mokinius, kurie mokosi mokykloje, vykdančioje ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo ir profesinio mokymo programas.

- Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. V-1288 patvirtinta 2009-2012 metų priklausomybės ligų gydymo programa.
- Siekiant užtikrinti ilgalaikės psichosocialinės reabilitacijos paslaugų plėtrą regionuose vaikams, turintiems elgesio sutrikimų, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. rugsėjo 23 d. įsakymu Nr. ISAK-2631 buvo sudaryta darbo grupė priėmimo kriterijams į Švėkšnos, Šiaulių ir Vievio sanatorines mokyklas parengti.
- Siekiant įvertinti priklausomybės nuo alkoholio Lietuvoje mastą, priežastis bei pasekmes, gydymo nuo priklausomybės, socialinės ir psichologinės reabilitacijos, socialinės integracijos galimybes bei paslaugų prieinamumą ir kt., Socialinės ekonomikos institutas atliko tyrimą „Pagalbos asmenims, sergantiems priklausomybės nuo alkoholio ligomis, priemonės ir sistema Lietuvoje“.
- Parengtas Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatymo pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIP-110.
- Parengtas Lietuvos Respublikos kino įstatymo 10 ir 12 straipsnių papildymo įstatymo projektas Nr. XIP-111.
- Parengtas Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214, 214¹⁹, 224 ir 259¹ straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIP-112.
- Rengiama Nepilnamečių justicijos 2009-2013 metams programa.
- Siekiant išvengti naujagimių nužudymo ir palikimo pavojingose gyvybei ir sveikatai sąlygose, vykdomos diskusijos dėl anoniminio kūdikių palikimo saugioje aplinkoje.

Atsižvelgdama į ataskaitinių metų veiklos rezultatus, atliktus tyrimus vaiko teisių apsaugos srityje bei pastebėtas problemas, vaiko teisių apsaugos kontrolierė **siūlo**:

1. Tobulinti vaiko teisių apsaugos institucijų sistemą bei jų veiklą reglamentuojančius teisės aktus. Parengti naujus savivaldybių vaiko teisių tarnybų bendruosius nuostatus, patvirtinti vaiko teisių apsaugos tarnybų struktūrą, parengti pavyzdinius šių tarnybų valstybės tarnautojų bei darbuotojų pareigybių aprašymus ir nustatyti pareigybių skaičių, atsižvelgiant į savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų skaičių.

2. Atnaujinti diskusijas dėl Smurto prieš vaikus draudimo įstatymo priėmimo ir priimti galutinius sprendimus.

3. Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse numatytą sankcijų tėvams, globėjams (rūpintojams) ir kitiems asmenims nepakankamą efektyvumą, spręsti klausimą dėl alternatyvių poveikio priemonių taikymo (numatyti įpareigojimą išklausyti tam tikrus kursus, dalyvauti mokymo programose ir pan.).

4. Paspirtinti naujos redakcijos Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso priėmimą.

5. Inicijuoti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso nuostatų dėl vaiko amžiaus, nuo kurio jis gali duoti sutikimą lytiškai santykiuoti, pakeitimo projekto svarstymą Lietuvos Respublikos Seime bei priimti galutinius sprendimus.

6. Užtikrinti valstybinį pagalbos koordinavimą nepilnamečiams, patyrusiems seksualinę prievartą, prekybos žmonėmis bei prostitucijos aukoms.

7. Siekiant vykdyti ankstyvų lytinių santykių ir su jais susijusių problemų, lytinio išnaudojimo ir priekabiavimo, diskriminacijos dėl lyties prevenciją bei rengti jaunus žmones santuokai, suteikti žinių apie šeimą, pateikti visuminę lytiškumo sampratą, puoselėti lytinę sveikatą, tinkamai organizuoti rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos priemonių įgyvendinimą, spartinti pedagogų rengimo ir dėstymo metodikų parengimą ir įdiegimą.

8. Gerinti ugdymo įstaigose įrengtų sveikatos kabinetų funkcionavimą, jų būklę, sudaryti tinkamas sąlygas visuomenės sveikatos priežiūros specialistų darbui, aprūpinti juos reikiamomis priemonėmis, kad būtų užtikrinta ligų prevencija ir pagerinta moksleivių sveikatos būklė.

9. Spartinti kompleksinės pagalbos, atitinkančios psichikos ir elgesio sutrikimus turinčių vaikų bei jų šeimų individualius poreikius, plėtrą.

10. Užtikrinti ilgalaikės psichosocialinės reabilitacijos paslaugas vaikams, turintiems psichikos, elgesio ir emocijų sutrikimų.

11. Užtikrinti priklausomybę nuo alkoholio sergantiems tėvams, auginantiems vaikus, veiksmingą integruotą socialinę bei medicininę pagalbą. Sudaryti prielaidas šių asmenų įsitraukimui gydytis, gydymuisi, reabilitacijai bei integracijai. Sistemiškai spręsti vaikų alkoholio vartojimo problemą.

12. Užtikrinti sėkmingą Lietuvos piliečių ir užsieniečių vaikų, grįžusių ar atvykusių iš užsienio integravimą (-si) Lietuvos mokyklose.

13. Stiprinti paramą neįgaliesiems vaikams, jų šeimoms bei plėtoti kompleksinę specialiąją pedagoginę, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pagalbą specialiųjų poreikių vaikams, pritaikyti mokymo bazę. Savivaldybėse plėtoti socialinių paslaugų įstaigų tinklą, užtikrinti paslaugų prieinamumą pagal vaiko gyvenamąją vietą.

14. Sudaryti finansines galimybes bendrojo lavinimo mokyklų vadovams steigti specialiųjų pedagogų, logopedų, psichologų, mokytojų padėjėjų ir kitų specialistų etatus.

15. Svarstyti galimybę: didinti pedagoginių psichologinių tarnybų skaičių, įsteigiant pedagogines psichologines tarnybas visose likusiose miestų (rajonų) savivaldybėse; keisti pedagoginių psichologinių tarnybų kompetenciją, numatyti galimybę šioms tarnyboms teikti pagalbą vaikams, nukentėjusiems nuo smurto (steigiant klinikinių psichologų etatus).

16. Taikyti įvairias lengvatas ar kitomis priemonėmis skatinti socialinių pedagogų, psichologų ir kitų specialistų įsidarbinimą vaikų socializacijos centruose, pedagoginėse psichologinėse tarnybose, ikimokyklinio ugdymo įstaigose, bendrojo ir profesinio lavinimo įstaigose, ypač atokiaose vietovėse (kaimiškuosiuose rajonuose).

17. Užtikrinti vaikų apklausos kambarių prie aukštesnės pakopos policijos komisariatų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio) funkcionavimą.

18. Užtikrinti tinkamą Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo įgyvendinimą.

19. Užtikrinti tinkamą vaiko teisių apsaugos srities programų (ir ypač šiose programose numatytų prevencinių priemonių) įgyvendinimą.

20. Siekiant sudaryti sąlygas veiksmingai vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugai, kai kyla tėvų ginčai dėl vaiko, siūlytina spręsti klausimą dėl privalomos ikiteisminės mediacijos šeimos ginčiuose instituto sukūrimo. Įvertinus veikiančios teisminės mediacijos privačiuose ginčiuose veiksmingumą, tobulinti šį institutą, ypatingą dėmesį skiriant ginčų, kylančių iš šeimos teisinių santykių, specifikai.

21. Sukurti tėvystės įgūdžių tobulinimo modelį.

22. Tobulinti teisinį socialinio būsto nuomos reglamentavimą, atsižvelgiant į socialinio būsto nuomos, kaip valstybės socialinės paramos pažeidžiamoms ir materialiai neapsirūpinusioms šeimoms (asmenims), paskirtį.

23. Siekiant vieningos praktikos formavimo, inicijuoti diskusijas dėl asmenų, turinčių teisę į socialinio būsto nuomą, sąrašų sudarymo taisyklių, patvirtinimo poįstatyminiu teisės aktu bei galimybės patvirtinti tipinę socialinio būsto nuomos sutarties formą ir nustatyti standartines šių sutarčių sąlygas arba rekomendacijas šioms sutartims sudaryti.

24. Atnaujinti diskusijas dėl nepilnamečių amžiaus, nuo kurio jie gali dirbti atostogų metu, sumažinimo.

25. Tobulinti visuomenės informavimo priemonių veiklą reglamentuojančių įstatymų nuostatas, priimti poįstatyminius teisės aktus, kuriuose nustatoma kompiuterinių žaidimų žymėjimo tvarka, skatinti internetinės žiniasklaidos savireguliaciją ir tarpinstitucinį bendradarbiavimą, kad būtų užtikrinta vaikų apsauga nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio internetinėje erdvėje.

26. Vykdyti priemones, skirtas formuoti teigiamą visuomenės nuomonę apie gausias (daugiavaikes) šeimas, bei plėtoti paslaugų šeimoms, auginančioms vaikus, tinklą.